

IRODALMI

EPRESKERT 5.

SOKOLDALÚ VIRTUÁLIS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

BUDAPEST, 2011. I. évfolyam 3.szám

ISSN 2063-1936

Alapítva: 2011. január 1.

Tulajdonos: Bárdos László, Fetykó Judit

MINDEN JOG FENNTARTVA

A megjelentetett írásokat, képeket az alkotók mindennemű ellenszolgáltatás nélkül bocsátják a folyóirat rendelkezésére.

IRODALMI EPRESKERT 5.

SOKOLDALÚ VIRTUÁLIS MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

**BUDAPEST, 2011.
I. évfolyam 3. szám**

**SZERKESZTŐSÉG CÍME:
1144 Budapest, Csertő park 2. IV/43
Tel: 06 30 448 99 06**

**FŐSZERKESZTŐ:
FETYKÓ JUDIT**

**LEKTOR-KORREKTOR:
BÁRDOS LÁSZLÓ PhD**

**TECHNIKAI MUNKATÁRS:
NAGY ZOLTÁN
SÁROSI JÓZSEF**

ISSN 2063-1936

**Alapítva: 2011. január 1.
Tulajdonos: Bárdos László, Fetykó Judit**

MINDEN JOG FENNTARTVA

**A megjelentetett írásokat, képeket az alkotók mindennemű ellenszolgáltatás nélkül
bocsátják a folyóirat rendelkezésére**

Ajánlott lapok

Ambroozia

www.ambroozia.hu

Barátok Verslista

<http://portal.verslista.hu>

Börzsönyi Helikon

<http://www.retsag.net/helikon/lap.htm>

CanadaHun

<http://canadahun.com/>

FullExtra

<http://www.fullextra.hu/>

GRAMOFON

<http://www.gramofon.hu/>

HETEDHÉTHATÁR

<http://hetedhethatar.hu/>

Irodalmi Rádió

<http://irodalmiradio.hu/>

Kaláka

<http://www.kalaka.com/>

Magyar Elektronikus Könyvtár

<http://mek.oszk.hu/>

Mercator Stúdió

<http://www.akonyv.hu/>

Országos Széchényi Könyvtár

<http://www.oszk.hu/>

Szívtárs

<http://www.szivtars.hu/>

Versmondó

<http://www.versmondo.hu/afolyoiratrol>

Kamarás Klára honlapja

<http://sidaversei.homestead.com/>

Kenyeres Zoltán honlapja

<http://sites.google.com/site/kenyereszoltan/>

Kotaszek Hedvig honlapja

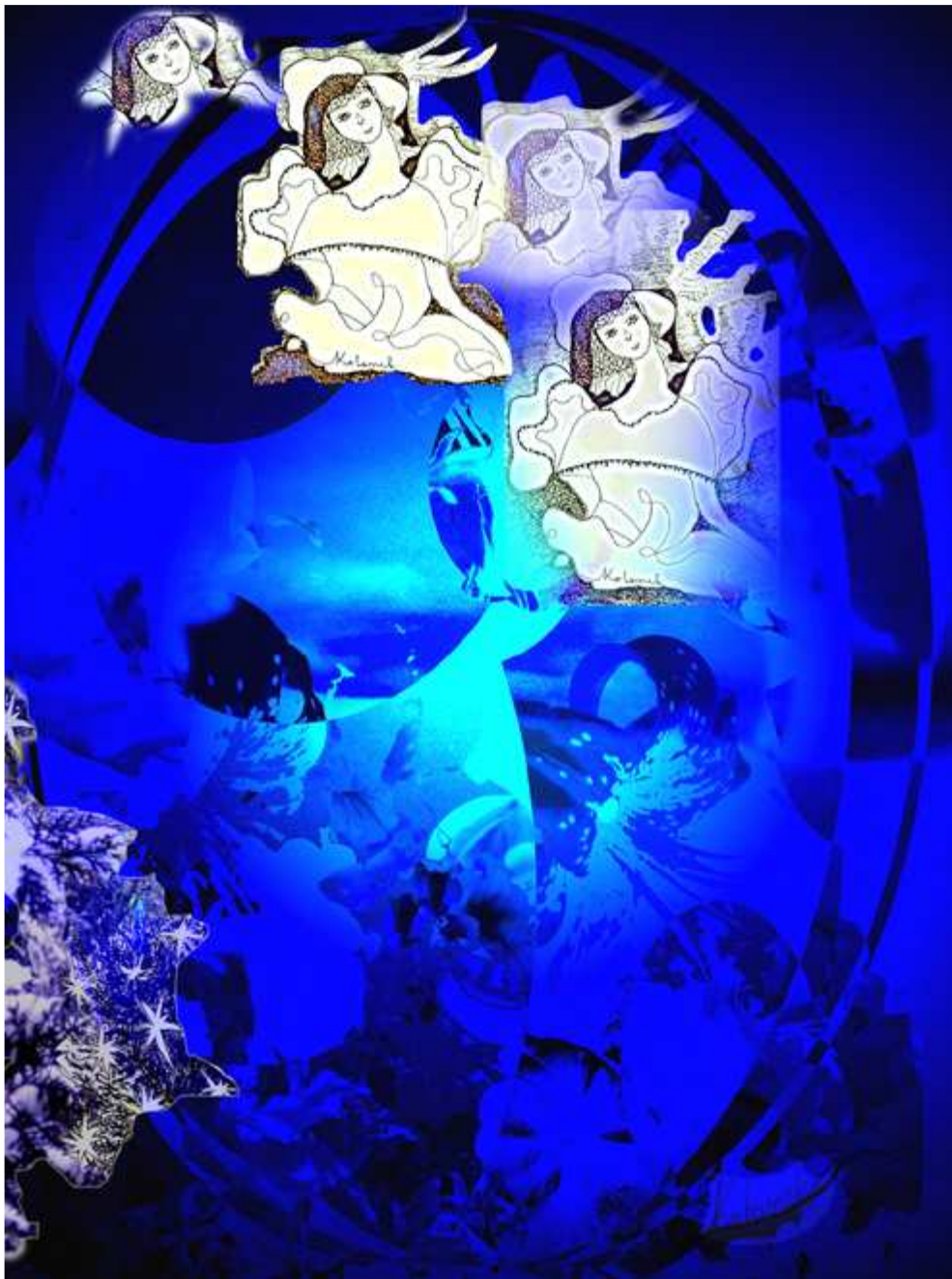
www.kotaszekhedvig.5mp.eu

Péter Erika honlapja

<http://petererika.mindenkilapja.hu/>

TARTALOMJEGYZÉK

BALKAY LÁSZLÓ.....	39
BALOGH ÖRSE	19, 20, 30, 55
BARANYI FERENC	13
BÁRDOS LÁSZLÓ	85
FETYKÓ JUDIT	92
FÖLDESDY GABRIELLA	62
GYÖRGYPÁL KATALIN	31, 32
HORVÁTH-HOITSY EDIT.....	53
JELENITS ISTVÁN	80
JENEY ANDRÁS	27, 28
KAMARÁS KLÁRA	67
KARAFFA GYULA	69
KASKÖTŐ ISTVÁN.....	33
KEGLOVICH T. MILÁN	26
KOTASZEK HEDVIG	5
KÖRMENDI JUDIT	47
LÁNG EL PÉTER.....	42, 44
MÁNDY GÁBOR.....	56
MESTER GYÖRGYI	21
MILLEI ILONA	14
NAGY BANDÓ ANDRÁS	66
NAGY ZOLTÁN	17
NYERGES GÁBOR.....	70, 71
NYIRI PÉTER.....	15
ÓDOR GYÖRGY	57
PÁVEL COLTON ISTVÁN	41
PAYER IMRE	90, 91
PÉTER ERIKA	64, 65
PROSSZER GABRIELLA JÚLIA.....	61
REGÉNYI ILDIKÓ	58
RÓNAY GYÖRGY	76
RÓNAY LÁSZLÓ	77
SÁRKÖZI LÁSZLÓ	38
SZ. PÓRDY MÁRIA.....	50
SZABÓ AIDA (<i>Jampa drolma</i>).....	46
SZÉKELY LINDA	54
SZENDY CSABA	13, 43, 94
TVERDOTA GYÖRGY	6
UMHAUSER FERENC	49
V. HEGEDŰS ZSUZSA	75
VASADI PÉTER	29
VERASZTÓ ANTAL.....	18, 19
VIHAR BÉLA.....	74
VIHAR JUDIT.....	72

KOTASZEK HEDVIG: *Karácsony este-Christmas eve*
elektrografika

www.kotaszekhedvig.5mp.eu

TVERDOTA GYÖRGY

„A fájdalom zsenije”

A címet keretező idézőjel figyelmeztet arra, hogy a József Attilára olyannyira illő kifejezés nem az én leleményem. Bálint György jelentette meg az összegyűjtött versek első kiadása alkalmából írott kritikáját ilyen cím alatt, az életművet átítató szenvedést téve meg az érett költészet egyik legfőbb ihletőjévé. „József Attila életében és költészetében megtalálunk minden korszerű és örök csapást, a legkietlenebb proletársorstól az elme összeroskadásának kivédhetetlen rémségéig. Felölel mindenfajta szenvedést, társadalmi és egyéni, gazdasági és szerelmi, tudatos és tudattalant.” – olvassuk a gondolatmenet kezdetén, amely később visszakanyarodik a szenvedés témájához: „Bűvös, hipnotizáló és gyakran ijesztő ez a költészet. És elejétől végig fájdalmas. »Nagyon fáj« – ez volt utolsó kötetének címe. Nemcsak a költészet zsenije volt, hanem a fájdalomé is. Bizonyos, hogy minden sokkal jobban fáj neki, mint másnak... Harminckétéves élete alkonyán már csak a fájdalomban látta a lét lényegét... Fáj ez, mint ahogy fáj minden egyéb. A szegénység fájdalma már régen az övé, nemcsak elvi alapon, meggyőződésből, hanem szüntelen gyakorlatból is. A magyar szegénységnek legnagyobb költője volt, a szociális fájdalom egy költőnél sem olyan tépő és égető, mint nála.” Majd a szenvedés költőjéről készített leltár így fejeződik be: „Most posztumusz kötetében olvasom a többi, a szaggatott, fojtott nyögéseket, az utolsó világos pillanatok töredékeit. Ekkor már csak a tiszta, elvont kikristályosodott fájdalom maradt meg abból, akit valaha József Attilának hívtak”.¹

A kor aligha véletlenül volt oly érzékeny a fájdalom, a szenvedés szavára. Rossz előérzetek gyötörték az írástudókat, s ezért tudatában voltak annak, hogy a nagy művészek szavának súlya van. A költők nem csak azzal vívták ki a kritika elismerését, hogy nyelvüket ördögi ügyességgel forgatták. Sokkal inkább azzal, hogy birtokában voltak olyan belátásoknak, amelyekhez mi magunktól nem tudnánk eljutni. Nemcsak Bálint György tudta, hogy József Attila titkok tudója volt, amelyek egyike a szenvedés misztériuma. Szerb Antal is felismerte, hogy a költő a szenvedés tapasztalatának beavatottja volt: „Szenvedése örök rejtély marad; a patológiának valamely úttalan területére vezet – írja róla német nyelvű esszéjében – Talán csak orvos tudná megmagyarázni, miért szenvedett, és az sem mondaná meg az igazat. »Normális« ember egyáltalán nem képes ennyi szenvedésre. Nincs is rá semmi oka. Egy ember sorsa túl kevés ahhoz, hogy ennyi fájdalmat okozzon. Csak annak kell ilyen rettenetesen szenvednie, aki valami titokzatos módon mindenkiért szenved. Talán nem pusztán frázis, hogy a hivatott költő a közösségért szenved.”²

Amikor e méltatást leírta, sem Bálint György, sem Szerb Antal nem tudhatta, hogy hamarosan ők is ahhoz a közösséghez fognak tartozni, amelynek értelmetlen és elfogadhatatlan szenvedését a tragikus halálú költő már jó előre szavakba öntötte. Bálint és Szerb ihletett mondatai mindannyiunk mehökkenését tolmácsolják, akik szembesülünk a költő verseiben elének táruló „gazdag szenvedéssel”. József Attila költészetét nem érthetjük meg anélkül, hogy ne próbálnánk megfejteni „szenvédése örök rejtélyét”, hogy ne merítenénk abból a forrásból, amelyhez a „Nagyon fáj” költője kalauzolt el bennünket.

A szenvedésnek megvannak a nagy hősei. A keresztény mártírok sokasága, élükön Jézus Krisztussal. A korábbi hagyományból ide tartozik Jób története. A fájdalom tapasztalata ölt

¹ Bálint György: *A fájdalom zsenije*, Pesti Napló, 1938, július 17. 34. – *Kortársak József Attiláról*, [szerk. Bokor László, s.a.r. és jegyzetek Tverdota György], Akadémiai, Bp. 1987. 1153-1155.

² Szerb Antal: *Attila József*, Pester Lloyd, 1938. jún. 16. (reggeli kiadás), 15-16. – *Kortársak József Attiláról*, [szerk. Bokor László, s.a.r. és jegyzetek Tverdota György], Akadémiai, Bp. 1987. 1516.

formát Prométheusz halhatatlan kínjában, Szisziüphosz és Tantalosz szenvedésében, a Danaidák végeérhetetlen gyötrelmeiben, Philoktétész sebében. Az *Isteni színjáték* első könyve igencsak elkényezteti a téma iránt érdeklődő olvasót. A kis magyar szenvedéstörténetben azonban József Attilának is helye van, amint erre az idézett Szerb Antal figyelmeztet: „A költő mindig arról beszélt, hogy szenved, »nagyon fáj«, nem lehet elviselni – most bebizonyult, hogy valóban nem tudta elviselni. A költészetet nemcsak a költemények teszik. A verseken kívül talán még sokkal inkább hozzátartozik az ember, aki a versek mögött áll, és a sors, amelyet az ember hordoz, vagy amelyik összezúzza őt... Költészete és sorsa... tragikus módon összefonódott... A halál hitelesítette minden leírt sorát”.³

Bármilyen nagy szenvedő volt is József Attila, a költészetet mégis elsősorban a költemények teszik. A döntő kérdés: mi a viszony a gyötrelmes élettapasztalatok és a költői műalkotás között? Hogyan artikulálja a megpróbáltatások emberi viszontagságait a líra nyelve? A költő ezzel kapcsolatos felfogására nézve, ha közvetetten is, figyelemre méltó tanúságtétellel rendelkezünk Fejtő Ferenc jóvoltából: „»Aki dudás akar lenni« – recitálta egyszer elrévedezve, mikor megírtam róla, hogy »jobb mottót, igazabbat s jellemzőbbet nem választhatott volna« – »pokolra kell annak menni« ...Félrehajtotta fejét s jobbkeze mutatóujját az ajkára tette: »Mintha én írtam volna; de mit is jelent tulajdonképpen?« Tűnődünk a zuglói estében; mit jelent e »pokol«, miféle sorsot, ígézetet, balvégzetet, hiányt; a proletárelétele-e s az éhséget, az elnyomatást-e, a szegénységet, a külvárosi éjszakák nehéz és tömör ürességét, miféle tömény tüzet, a léleknek mely járatlan tájait és sivár világát? – »A vers papírpénz – mondta váratlanul – s a szenvedés az aranyfedezete«. Homályban gubbasztottunk, abban a barna, langyos, alkonyi homályban, ahol a lélek ágyában érezheti magát s kinyújtózik. »Nekem van fedezetem« – mondta aztán büszkélkedve, komolykodva, kedvesen. – »Színarany.« S ennek örült.”⁴

A *Medvetánc* kötet mottóján tűnődő költő ezek szerint a remekmű szükséges feltételének tartotta a szöveg mögött meghúzódó élettapasztalatot értékességét, fajsúlyosságát. Meglepő, hogy ami az emberi életben inkább hiánynak, vagy ha pozitívumként tartjuk számon, akkor meg inkább tehernek számít, ebben az összefüggésben a legmagasabbrendű értékkel, a nemesfémme válik egyenrangúvá. Nagyon érdekes és jellemző továbbá a Marxot olvasó szocialista költőre, hogy a pénzforgalom világából választott hasonlatot az összefüggés szemléltetésére. Feltehetőleg *A tőke* megfelelő részlete szolgált számára kiindulópontként: „A papírpénz *aranyjel* vagy *pénzjel*. Viszonya az *áruértékek*hez csak abban áll, hogy ezek eszmeileg ugyanazokban az aranymennységekben fejeződnek ki, amelyeket a papír jelképesen érzékileg képvisel. A papírpénz csak annyiban *értékjel*, amennyiben aranymennységeket képvisel, amelyek, mint minden egyéb árumennyiség, egyszerismind értékmenységek. ...miért lehet az aranyat önmaga pusztá értéktelen jeleivel helyettesíteni? – kérdezi a könyv egy későbbi helyén Marx – ...ez a helyettesítés csak annyiban lehetséges, amennyiben az arany érme vagy forgalmi eszköz funkciójában elszigetelődik vagy önállósul” – válaszolja.⁵ A papír-változatnak, legyen szó pénzről vagy költészetről, csak az ad értéket, hogy mögötte, láthatatlanul nemes és önmagában értékes tapasztalat rejlik, amelyet az elolvasható és megszámolható papírjel csupán képvisel. Olyan esztétika ez, amely határozottan különbözik mindenféle formalizmustól, az esztétikai átformálás, a poétikai megfogalmazás jelentőségének egyoldalú hangsúlyozásától.

A költő barátja, Németh Andor ellenben a formalizmus álláspontjáról közelített a korpuszhoz, amelyben a fájdalom elve a legtöményebben érvényesült, a *Nagyon fáj* kötet verseihez, különös tekintettel a címadó versre: „A kielégületlenségnek állati üvöltéssé dagadó

³ Uo. 1516-1517.

⁴ Fejtő Ferenc: *József Attila költészete*, Szép Szó, 1938. jan.-febr. 68-89. – *Kortársak József Attiláról*, [szerk. Bokor László, s.a.r. és jegyzetek Tverdota György], Akadémiai, Bp. 1987. 983-984.

⁵ Karl Marx: *A tőke*, I. Szikra, Bp. 1948. 139-140.

panaszkodása, a versek személyi és tárgyi mezítelensége mehökkentő intenzitású. A próféták óta nem panaszkodott hiányérzés hevesebben és elepedtebben, mint ezekben a zsoltári felfokozottságú panaszdalokban.” – tett vallomást Németh a kötet darabjainak rá gyakorolt elementáris hatásáról, de a gondolatmenetet így folytatta: „Meg kell azonban vallanunk, bármennyire csodáljuk a költő fölényét, mellyel a lelke mélyén zsibbadó indulatokat formába töri, hogy kötetének azok a darabjai fognak meg bennünket a legkevésbé, amelyekben a legközvetlenebbül tombolja ki őrzöngéseit. Emberi méltóságunk fellázad a kiszolgáltatottság szemérmetlen lírája ellen. A szenvedésnek ez az áradó gyönyöre még művészi öltözékében is pongyolán hat, túl közvetlenül, még közvetítve is túlperzselő. E verseket olvasva önkéntelenül felszisszenünk. Mennyivel közelebb állanak hozzánk azok a versei, melyekben formáló művészete közvetettebben kényszeríti ránk élményeit.”⁶

A polemikus mondatokhoz három megjegyzés kívánkozik. Egyrészt itt alighanem az a megszeppent pedagógia érhető tetten, amellyel barátai a költőt ekkor már megpróbálták lebeszélni ún. alvilági kalandjainak folytatásáról, a fájdalom örvényeiben való elmerülésről, tehát félreértés lenne azt gondolni, hogy Németh tényleg kevésbé értékelte volna a *Nagyon fáj* típusú verseket a *Ha a hold süt...* -höz hasonló kompozícióknál. Másrészt, noha a szöveg észlelni látszik a „művészi öltözék” meglétét, nem bizonyos, hogy szerzője tudatában volt annak, hogy például a *Nagyon fáj*ban a költő már-már matematikai precizitással tett eleget a maga elé állított legszigorúbb formai, prozódiai, nyelvtani, kompozicionális kötelmeknek, s a pongyolaság benyomását egy alaposabb formai vizsgálat megcáfolta volna. Legfontosabb azonban az, hogy József Attila Fejtő szerint nem állította, hogy a költemény a szenvedés kifejezése lenne, ahogy Németh Andornál látjuk. A fájdalom épp csak hitelesítő hatalomként mögötte áll a papírnak, s viszonyuk – legalábbis az emlékezés alapján – meglehetősen rejtélyes marad.

Németh Andor esztétikai felfogása itt a korszak másik nagy szenvedőjével, *A vad kovácsot*, a *Száz sor a testi szenvedésről* című darabot író Kosztolányiével rokonítható aki az *Esti Kornél énekében* a művész feladatául a szenvedés esztétikai legyőzését, a brutálisan támadó fájdalom játékos feloldását jelölte ki: „Ó szent bohóc üresség, / szíven a hetyke festék, / hogy a sebet ne vessék, / mikor vérző-heges még / ó hős, kit a halál-arc / rémétől elföd egy víg / álarc, / ó jó zene a hörgő / kínokra egy kalandor / csörgő, / mely zsongít, úgy csitít el, / tréfázva mímel, / s a jajra csap a legszebb / rímmel.” Kosztolányit búcsúztató versében, úgy tűnik, József Attila is engedményt tett annak a költészetfelfogásnak, amely nem választja el a szenvedés tapasztalatát annak nyelvi megjelenítésétől: „Gyémánt szavaid nem méred karáton”. Az *Esti Kornél éneke* szerzője, a homo esztétikus schopenhaueri ihletésű esztétikáját azonban, amely szerint a fájdalom legyőzésének egyetlen lehetősége, ha megszabadulva az akarattól nyügteitől, képesekké válunk a tiszta szemlélődésre, a fiatalabb költőtárs nem osztotta. Nem menekült a szenvedés elől, fölénybe sem kívánt kerülni vele szemben, hanem farkasszemet nézett vele, sőt, költészetének aranyalapjaként, megbecsülte. A különbség a két költő között mindazonáltal csak viszonylagos, hiszen élete végén már Kosztolányi sem háríthatta el közvetlen érintettségét a szenvedéstől, többé nem dacolhatott vele, amint erről a *Számadás* ciklus szonettjei vallanak.

Ha József Attila álláspontjaként elfogadjuk azt, amit Fejtő Ferenc idézett emlékezése tulajdonított neki, akkor ezzel nem kevesebbet állítunk róla, mint hogy a szenvedést minden költészet egyetemes alapjaként ismerte el. Egy ilyen felfogás nem merő képtelenség, amennyiben Kosztolányival (Schopenhauerrel) még a boldogságot is meghatározhatjuk a szenvedéstől való megszabadulás élményeként. A lázadásról Szerb Antallal gondolhatjuk, hogy az a szenvedés megelégedése, rá adott reakció. A játék pedig fittyet hányás, Esti Kornél módján, a fájdalomnak. A szenvedésről, mint a költészet aranyfedezetéről kifejtett véleményyt

⁶ Németh Andor: *József Attila verseiről*, Szép Szó, 1937. febr. 11-15. – *Kortársak József Attiláról*, [szerk. Bokor László, s.a.r. és jegyzetek Tverdota György], Akadémiai, Bp. 1987. 477-478.

mégis inkább alkalom szülte ötletnek vagy legföljebb egy lelkiállapotból kibontakozó, inkább közép-, mint hosszú távú költői programnak tekinthetjük, amely sokat elárul József Attila beállítottságáról, a szenvedésnek gondolkodásában játszott szerepéről.

A gondolat definitív megfogalmazásával az *Eszmélet*ben találkozhatunk: „Im itt a szenvedés belül, / ám ott kívül a magyarázat. / Sebed a világ – ég, hevül / s te lelkedet érzed, a lázat.” Az idézett sorokban a külső és a belső éles elhatárolása, a külvilágból érkező stimulus és a lélek erre adott közvetlen reakciója közötti viszony képlete, mint a költő érett korszakának verseiben általában, érvényesül. A szenvedés ezek szerint közvetlen belső élmény, amely a lélekben jelentkezik. Bízvást nevezhetjük negatív érzésnek, érzelemnek. Elementáris, az evidencia erejével bíró, cáfolhatatlan tapasztalat. Valami, amitől szívesen szabadulnánk, ha módunk lenne rá. Felmerülése feljogosítja az alanyt szükséges válaszlépések megtételére.

A formula középpontját a sebláz tömör metaforája foglalja el. A kívülről érkező ártalmas behatás sebet ejt az alanyon, a seb gyulladásba jön, s a lélek a gyulladás által előidézett lázat érzékeli. Ez a láz a szenvedés. A kép végletes koncentráltóságát az idézi elő, hogy a vers nem tesz különbséget ok és okozat, a világ és az általa az alanyon ejtett seb között, hanem maga a világ. Ez az erős azonosítás majdnem felszámolja a verset indító különválasztást külső és belső között. A világ nem mint az alanyt kívülről körülvevő közeg helyezkedik el, hanem ennek az alanynak mintegy a peremén, annak testfelületét képezi. A „kívül” így kettős értelemben is szerepelhet. Egyrészt mint okozó, behatoló ártalmas erő, másrészt mint az alany felhámja, felülete, a rajta kívülinek közvetlenül kitett része. A kivételesen tömör kép még arról is tájékoztat, hogy égési sebről van szó. Az alany bőre, a világ maga az, ami ég, s ez az égés jelentkezik a belső tapasztalatban láz gyanánt. A negatív érzés lázként való megnevezése az érzékelés, a fiziológiai szint felé tolja el a fájdalom, a negatív belső tapasztalat jellegét. Az érzés helyének lélekként való megjelölése viszont pszichés, tehát a pusztá idegi ingerület fölé emelkedő élményként való interpretációt enged meg.

A szenvedés ilyen lélektani kategorizálását a tudatosítás folyamatának bekapcsolása is szükségessé teszi. A lélek történései sokkal inkább igényelnek magyarázatot, mint a pusztá idegi folyamatok. A magyarázat pedig aszerint artikulálódik, hogy hogyan értelmezzük a „kívül”-t és a „világ”-ot. Ha aggálytalanul támaszkodunk az *Eszmélet* más strófáira, mint ugyanazon vers részleteire, akkor a világ meghatározását megkaphatjuk a negyedik versszak értelmezése révén: „Akár egy halom hasított fa, / hever egymáson a világ, / szorítja, nyomja, összefogja / egyik dolog a másikat”. Azaz a világ a dolgok egyetemes összefüggése, amikor dolgokon minden fennálló entitást értünk. A világ ilyen meghatározását éppenséggel segítségül hívhatjuk a szenvedés gondolatának értelmezésére, de én az *Eszméletet* versciklusnak tekintem, s a többi strófák tanulságainak közvetlen átvitelére épülő magyarázattal szemben erős fenntartásaim vannak. A „kívül” és a „világ”, tehát a szenvedés magyarázatának helyei szerintem az érett életmű egészének áttekintését teszik szükségessé.

Ennek során érdemes ahhoz a latolgotáshoz visszatérni, amelyet a „pokolra kell annak menni” sor értelmezése során a költő Fejtővel együtt folytatott: „mit jelent e »pokol«, miféle sorsot, ígézetet, balvégetet, hiányt; a proletáréletet-e s az éhséget, az elnyomatást-e, a szegénységet, a külvárosi éjszakák nehéz és tömör ürességét, miféle tömény tüzet, a léleknek mely járatlan tájait és sivár világát?” A test kínjairól van szó? a lélek gyötrelmeiről? a jelen próbatételeiről? a múltból, a gyerekkorból kísértő sérelmekről? a magányos, elszigetelt egyén fájdalmairól, vagy valamely közösséggel megosztott szenvedésről? Annyit már kezdetben is megállapíthatunk, hogy a szenvedés József Attila költészetében több volt esetleges témánál, sőt, több rendszeres motívumismétlésnél is. Az *Eszmélet*ben megfogalmazott képlet az életműben a világmagyarázó elv szerepét töltötte be. Mint ilyen, a költői világgép egyik legfontosabb építőeleme lett, és vegyi reakcióba lépett az érett korszak vezérfogalmaival: a boldogsággal, a lázadással, az autonómiával, a vággyal, a nélkülözéssel, a bűnnel, a

szolidaritással, a betegséggel és társaival. Miben állt tehát a József Attila-i szenvedés és milyen magyarázatokat találunk az életműben a „világ” égésére, mi a lélek lázának külső oka?

A költő kezdettől tisztában volt vele, hogy a fájdalmak világa a költészet legsajátabb birtokának tekinthető, hogy a líra a szenvedés megfogalmazásának par excellence közege. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a szenvedés miatti lamentáció lírai közhely, s amely költő száját panaszra nyitja árvasága, szerelmi csalódása, magánéleti kudarca, betegsége vagy bármely más őt sújtó csapás miatt, járt utat választ. Akkor is, ha nem saját fájdalmát panaszolja, hanem mások szenvedése láttán fogalmazza meg mondandóját. József Attila költészetének kísérletező szakaszában írott versei között akadnak szenvedés-elvű remekművek, mint a *Tiszta szívvel*, de az adott keretek között csak azokat az általánosabb szenvedés-képleteket vehetjük sorra, amelyek tartósan és szilárdan jelen voltak József Attila érett korszakában, pályája utolsó tíz évében.

Az első fájó pont, amelyhez hozzányúlunk, a szegénység, a nélkülözés köre, s mindazok a testi, tárgyi következmények, amelyek az alacsony származásból, az öröklött szűkölködésből adódtak: a több napos koplalások, az elégtelen táplálkozás, a hajléktalansággal határos hányattatások az otthon hiányában, a létbizonytalanság számos más megnyilvánulása, s ennek lelki vonatkozásai: a szeretetlenség, a rideg bánásmód, a kiszolgáltatottság érzése. E tapasztalatra olyan magyarázat kínálkozott, amely az egyéni szenvedés tüneteit a világ állapotára, a kapitalista társadalmi berendezkedésre vezette vissza. Nemcsak *A tőkében* olvashatott erről a költő, hanem a *Gazdasági-filozófiai kéziratokban* is, amely már 1932-ben a szemhatárára került: „Smith szerint – írja itt Marx – nem boldog az a társadalom, amelyben a többség szenved, minthogy pedig a társadalom leggazdagabb állapota a többség e szenvedéséhez, és minthogy a nemzetgazdaság (egyáltalán a magánérdek társadalma) e leggazdagabb állapothoz vezet, így tehát a társadalom *boldogtalansága* a nemzetgazdaság célja... A társadalom hanyatló állapotában a munkás szenved a legsúlyosabban”.⁷

Feltehető, hogy a költő olvasta Engels: *A munkásosztály helyzete Angliában* című munkáját, amely nem más, mint megrendítő szociográfiai leírás az ipari forradalomnak a munkásság életszínvonalára gyakorolt pusztító hatásáról: „És ha egyszer saját szemünkkel láttuk, hogyan szenvednek ezek a szerencsétlenek, ha megfigyeltük őket szűkös étkezésük közben, és láttuk, hogyan roskadnak össze a betegségtől és munkanélküliségtől, olyan rettenetes elesettség és nyomor képe tárul fel előttünk, hogy ennek a nemzetnek, a mi nemzetünknek segítenie kell, hogy ilyesmi lehetséges.” – idézi például Engels egy angol lelkész szavait.⁸

Kerek magyarázat volt ez, amely mindenek előtt lehetővé tette, hogy személyes szenvedésének terheit a költő ne egyedül hordozza, hanem megossza egy egész közösséggel, s azt is, hogy a fájdalom-elvet egy állásfoglalással, kritikával, jövőképpel, programmal rendelkező világkép belső áramkörébe kapcsolja be. Így születhetett meg az *Elégiában* a „gazdag szenvedés” paradoxona, így alakultak ki a fájdalom olyan alakváltozatai, amelyek aszketikus jelleget öltöttek, sőt, a mártírium, az önként vállalt kínok kategóriájába sorolhatók, mint a *Külvárosi éj* záró szakasza: „Szegények éje! Légy szemem, / füstölögi itt, a szívemen, / olvasd ki bennem a vasat”. Markáns, határozott magyarázat volt ez, amely nemcsak a szenvedők közösségtudatát alapozta meg, de ellenséget is kijelölt: a kizsákmányolókat, elnyomókat, a többség szenvedésének felelőseit, akiket egyetlen általánosító gesztussal a boldogok, élvezkedők, a szenvedők munkáján élősködők közösségévé homogenizált.

Ez a magyarázat, életrajzilag bármennyire is jól alátámasztható, bármennyire indokolható volt, korlátokat emelt a gondolkodás elé, sematikussá szikkaszthatta ki a világlátást. A

⁷ Karl Marx: *Gazdasági-filozófiai kéziratok 1844-ből*, in: *Karl Marx és Friedrich Engels Művei*, 42. kötet 1844-1848, Kossuth, Bp. 1981. 49., 51.

⁸ Friedrich Engels: *A munkásosztály helyzete Angliában*, in: *Marx-Engels Művei*, 2. kötet 1844-1846, Kossuth, Bp. 1958. 246.

kollektív panasz mindvégig táplálta ugyan József Attila képzeletét, amint ezt az 1937-es *Hazám* szonettciklus „Ezernyi fajta népbetegség, / szapora csecsemőhalál, / árvaság, korai öregség, / elmebaj, egyke és sivár // bűn, öngyilkosság, lelki restség” sorai bizonyítják. Ám a költő hamarosan szükségét érezte annak, hogy a lélek lázáról szóló magyarázat keresésében különböző irányokban átlépje a társadalmi szenvedés sémájának határait.

Az egyik irány a saját testbe vezet, amely a lélekhez képest maga is külső instancia. A szenvedés forrását a testben lokalizálni a fájdalom tranzitív eredetének elmetszését, a világba vezető okának felszámolását jelentené, s többnyire azzal a következménnyel járna, hogy a kín a maga meztelenségében, semmiféle értelemmel, céllal, rendeltetéssel nem ruházható fel: „Éreztem, forgó, gyulladákos / gyomor a világ is és nyálkás, / gyomorbeteg szerelmünk, elménk / s a háború csak véres hányás” – olvassuk a gyomorbeteg tüneteinek a világra vetítését a *Végül* című versben. A redukcióban azonban a költő nem ment el a végső határig. Itt is rámutatott a szenvedésnek a testhez képest is külső, társadalmi okára: „Két naponként csak egyszer ettem / és gyomorbeteg lett belőlem”, s így találta meg a kivezető utat a lázadás, mint végső megoldás felé: „köszörülöm a kasza élit”.

A pszichoanalitikus tájékozódás kialakulása és megerősödése a közvetlen társadalmi magyarázathoz való kötöttség további lazítását idézte elő. A Rapaport Samuval folytatott terápia során az oksági lánc megfordult: emésztőszervi betegség tüneteit, tehát a külső, testi kénjait neurózisára, tehát lelki okokra vezette vissza, s így olyan képletet alakított ki, amelyet az „Im ott a szenvedés kívül, ám itt belül a magyarázat” formulájával fejezhetett volna ki. A lélek betegsége a testi szenvedés oka. Ez a megfordítás azonban részleges maradt, mert a költő a lélek betegségét freudomarxista logikával végső soron a társadalom betegségére, a polgári társadalom hibás működésére vezette vissza: „Egy beteg világ rámkényszerít egy vallhatatlan beteges világfölfogást és aztán azt mondja rám, hogy beteg vagyok” – írja a Rapaport-levelekben.⁹ „A parapatia, az idegesség bacillusa az áru és a magántulajdon” – olvassuk az egyik kéziratban maradt vitacikkében.¹⁰

A mélylélektan közbeiktatása mégis a szenvedés elvének látványos elmélyítése irányában hatott. A testi szenvedésről nyújtott legmegrendítőbb látletében, a [*Szól a szája szólitatlan...*] kezdetű töredékben a fájdalmak forrásaként a „zsigereit zsugorgató” erkölcsöt interpellálta: „csigolyáim ne csikorgasd / fűrtöm tövét ki ne forgasd”, a polgári morál ártalmas hatásának tudta be elviselhetetlen lázát: „Mintha égnék, láng jár végig, / lábujjamról lobog évig / ne nyisd meg az oldalamat / kicsordul a forralt kőnek / vasból való váladék”. A külső magyarázat mozgásterét az a diszharmonikus szerelem tágította tovább, amely a költőt Gyömrői Edithez, második terapeutájához láncolta. Utolsó kötetének címadó verse, a *Nagyon fáj* elsöprő erővel tett a lélek szenvedéseinek külső okává egy minden társadalmi összefüggéstől független magánemberi sérelmet: a szerelmi vágy visszautasítását.

A pszichoanalízis más irányokban is kiterjesztette a külső magyarázat terét. Bekapcsolta az érzelmek, gondolatok körforgásába a távoli személyes múlt traumatikus élményeit, amelyek az anya és a család köré szerveződtek. Az anya korai haláláért felelőssé tette ugyan a tőkét, amely a mosónő „törekeny termetét megtörte”. A gyermekkorban elszenvedett sérelmek, megaláztatások közvetlen felelőseiként azonban a nekik kiszolgáltattott gyermeket verő, bántalmazó felnőtteket jelölte meg, legyenek azok idegenek, mint a *Levegőt!*-ben vagy a saját édesanyja. A makacsul ismétlődő képzet mögött a személyes tapasztalaton túl magyarázatként éppúgy megtaláljuk Freudnak a költő által sajátosan értelmezett *Gyereket vernek* című tanulmányát, mint Ivan Karamazov nevezetes monológját. Soha tragikusabb és

⁹ József Attila: *Rapaport-levél*, in: „*Miért fáj ma is*”. Az ismeretlen József Attila, [szerk. Horváth Iván és Tverdota György], Balassi Kiadó, Bp. 1992. 371.

¹⁰ József Attila: *Az ifjúság nemi problémái*, in: *József Attila Összes Művei III. Cikkék tanulmányok vázlatok*, [s.a.r. Szabolcsi Miklós], Akadémiai, Bp. 1958. 130.

József Attilára jellemzőbb rímet, mint a „gyermek”-re felelő „vernek” igét! A kiszolgáltatott gyermek öncélú kínzásának legmeggrázóbb feldolgozását az *Iszonyat* című versben találjuk.

A szenvedés teljesen új dimenziója nyílt azokban a részletekben, amelyekben a kényszereknek alávetett alany alig elviselhető szadisztikus képzelgésekben kompenzálta a rajta esett sérelmeket: „Segítsetek! Ti kisfiúk, a szemetek / pattanjon meg ott, ő ahol jár. // Ártatlanok, / csizmák alatt sikongjatok / és mondjátok neki: Nagyon fáj”. A szenvedésnek az a válfaja volt ez, amelynek nem elszenvedője, hanem oka az én. E válfaj nem korlátozódott a fantázia körére, hanem behatolt az emlékezés tartományába is. Megjelentek a felelősségérzet, a rossz lelkiismeret, sőt az önvád megnyilvánulásai, és nemcsak az anyával szemben elkövetett gyermekkori bűnök miatt, hanem tágabb körben is: „Dacból sem fogtam föl soha / értelmét az anyai szónak. / Majd árva lettem, mostoha / s kiröhögtem az oktatómat.” Itt és az ehhez hasonló helyeken maga az én vált mások szenvedésének külső okává.

A szenvedésről mint másoknak okozott fájdalomról szerzett tapasztalatból váratlan nyereségek származtak. Az önismeret felnövesztette az énben a felelősségtudatot, az önbírálat készségét és a képességet az elkövetett hibák vagy bűnök megbánására, a belátást és a megértést. A szenvedésről adott magyarázat ezen a ponton áttörte a társadalmat alkotó antagonisztikus osztályokról kialakított, a költő gondolkodását mélyen átható előföltevést, s gondolkodása eljutott a szenvedés egyetemes uralmáról kifejtett schopenhaueri elmélethez. „s a fájdalom ágai benned, mint mindenki benn, / elkövesednek” – fordult az általa korábban ádázul támadott, igazságtalanul megbántott Babitshoz, a közösen átélt fájdalom tudatában a társadalmi helyzetük ellentétességéről való tudását is felfüggesztve: „Így él a gazdag is, szegény is, / így szenvedünk te is meg én is”.

Igazat kell tehát adnunk a tanulmány címét adó Bálint Györgynek és ugyanezt a felismerést megfogalmazó Szerb Antalnak. József Attila a huszadik századi magyar költészetben a szenvedés egyik legnagyobb költője volt. Legintenzívebb a fájdalom átélésében, legtökéletesebb a gyötrelmek költői megfogalmazásában és legösszetettebb, legelmélyültebb a szenvedésre adott magyarázatokban. Kortársai közül a kései Kosztolányi, Babits és utódai közül Pilinszky említhető csupán vele együtt.

BARANYI FERENC

Betlehemi csillag

Mert jóllehet csak istállót talál,
ki „lépremegy” a csillagot követve –
mindig lesz Gáspár, Menyhárt s Boldizsár,
ki újra csak elindul Betlehembe.
A csillag meg nem róható azért,
hogy álmaink egén kétszeresen süt –
nem koronás, felkent királyt ígért,
csak kisedet, hogy királlyá növeljük.
Ki a jászolnál megcsalatra áll,
mert isten fia nem bíborpalástos:
hozzásegíti tétlen is akár
a férfikori töviskoronához.
S nem adja már, csupán lerója önként
az aranyat, a mirrhát és a tömjént.

(1980)

Betlehem – zarándokok a Születés templomában

Fotó: SZENDY CSABA

MILLEI ILONA

Hullik a hó

Komótosan hullik a hó,
nem szítál, nem szítál.
A december végi fagyban
Egy gúnyos hang recitál:

kinek írod még verset,
ne bomolj, ne bomolj!
Ma az ember álmában is
pénzhegyeket ostromol.

Boldog nem lesz, de szegény se
senkiért, senkiért,
azt gondolja, úgy van az jól,
ha más fizet mindenért!

De a dallam, s száz igaz szó
arra vár, arra vár,
hogyan lejegyezve vigaszt nyújtson.

Nem minden az aranyár!

Télen

Télen, amikor apró pihék szállnak,
hidegek az esték, tüzesek a vágycsok,
s felöltik lilaszín fátylukat az árnyak,

mi csendesen ülünk, fogjuk egymás kezét,
a Hold is lehunyja fényes tekintetét.
Két ártatlan gyermek, nézzük a hóesést.

Apró gyémántjai az örök boldogságnak
szikrázva, csillogva könnyű táncot járnak,
szerelmünk léptei nesztelenné válnak.

Nem is tudom

Álom volt, vagy csoda?
Fürgén szaladtam a tejboltba,
oda, hol egykor három forintot
adtam a tejért, s már épp indultam haza,
te a sarkon álltál, kezében sétatobot,
cinkosan intettél, behunytad a szemed,
s megszólítottál. Ebben biztos vagyok.
– Nézd csak – mondtad – tiéd lesz a világ,
az az, a Hold is, meg a csillagok,
neked ígértem, most neked adom,
édes kicsikém, többet se félj!
A szépséget mind idevarázsolom!
Fölemeltem ujjad, s a fejem felett
megelevenedett milliárd fény-gyerekek.
Táncot járt az ég, s a Földön sok virág
ringatta fejét. A neonreklám eltűnt,
elsüllyedt az autók csikorgó bánata,
csak fény volt, lágyan örvénylő muzsika,
a gyerekkort őrző öröm édes illata,
s te, drága fehérbajuszú nagypapa,
a valóság, s a bolt közt a sarkon.
Én álltam, lestem, füleltem a csodát,
hallgattam bársonyos, csenddé foszló hangod.
Tudtam, mert tudnom kellett az emberi törvényt,
az el nem fogadhatót,
szegény nagypapa harminc éve halott.

Szomorúság

Kék holdfényszázból vággyal szőtt
szerelmünkre nem vigyáztál,
összetört.

NYIRI PÉTER

A Magyar Nyelv Múzeuma

2008 áprilisában Széphalmon, Kazinczy Ferenc sírjától és emlékcarnokától nem messze megnyitotta kapuit A Magyar Nyelv Múzeuma. Az intézmény az eltelt idő alatt színvonalas kiállításával és igényes rendezvényeivel bizonyította, hogy a térségnek és az egész országnak is egyik igen figyelemreméltó kulturális helyszíne.

A Magyar Nyelv Múzeuma története 1994. március 19-én, a sátoraljaújhelyi székhelyű Kazinczy Ferenc Társaság közgyűlésén kezdődött, ekkor mondta el ugyanis javaslatait dr. Pásztor Emil, az egri tanárképző főiskola tanára egy széphalmi magyar nyelvtörténeti múzeum létesítéséről. Az ötlettől a megvalósulásig tizennégy esztendő telt el; csak 2001-ben rakták le az alapkövet, és elkészült a nyelv-múzeum tématerve. Az építkezés – Radványi György Ybl-díjas építész tervei alapján – pedig csupán 2007-ben kezdődhetett el, az *Összefogás Tokaj Világörökségéért* elnevezésű program egyik beruházásaként (az Európai Unió 400 millió forintos, valamint a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közgyűlés 300 millió forintos támogatásával). Az új intézményt 2008. április 23-án Sólyom László akkori köztársasági elnök nyitotta meg. Díszvendégként jelen volt és beszédet mondott dr. Kazinczy Ferenc kutatómérnök, a nagy nyelvújító ükunokája Svédországból.

A Magyar Nyelv Múzeuma alapterülete 1500 négyzetméter. Az épületnek része egy kiemelhető színpad és egy száz férőhelyes nézőtér. Az emeleten egy szemináriumi terem (kisebb konferenciák, tanácskozások, múzeumi órák helyszíne) áll rendelkezésre, itt helyezték el a híres magyar nyelvészek, irodalomtörténészek hagyatékait (Lőrincze Lajos, Zsirai Miklós, Czigány Lóránt, Deme László és mások emlékeit). A földszinten büfé üzemel. A felsorolt adottságok alapján A Magyar Nyelv Múzeuma alkalmas (és ezt már többször is bizonyította: az elmúlt három és fél évben mintegy 120 rendezvénynek adott helyet) konferenciák, előadóestek, színi előadások, hangversenyek, filmvetítések megrendezésére.

A múzeum gyűjtőkörébe tartoznak az írott, a képi és a hangzó dokumentumok a nyelvtörténet különböző korszakaiból, a magyar nyelven alkotók művei, a nyelvváltozatok jellemzői, a szép magyar beszéd kiváló művelőinek megszólalásai; a magyar nyelvvel

foglalkozó alapművek, kézikönyvek, folyóiratok, szótárak, a magyarországi többnyelvűség dokumentumai. Feladatunk továbbá a Kazinczy-kultusz ápolása; a nyelvészeti-irodalmi tudományos munka. Rendszeresen együttműködünk a tudományterület intézményeivel, szakmai csoportjaival (a Magyar Tudományos Akadémiával, az Anyanyelvápolók Szövetségével, a Honismereti Szövetséggel, a Kazinczy Ferenc Társasággal, a Petőfi Irodalmi Múzeummal, az Országos Széchényi Könyvtárral, a Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtárával). Az intézménynek saját honlapja van: www.nyelvmuzeum.hu

A nyelvmúzeum 2008-ban három időszakos kiállítással nyílt meg, azóta a látogatók összesen 11 kiállítást láthattak, jelenleg hat tárlat várja az érdeklődőket. A *magyar szó világa* szókincsünk gazdagságát és játékoságát mutatja be színes házikókban. A „*Kívívánk a szép tusát...*” A magyar nyelvújítás című tárlat (mely 2009-ben, a Kazinczy-emlékében nyílt meg) a felvilágosodás kori, Kazinczy-féle magyar nyelvújítás történetét, illetve előzményeit és következményeit mutatja be szemléletesen. 2009 októberében nyílt meg a beszédművelési mozgalom történetét bemutató tárlat (*Magyar Örökség: a „Beszélni nehéz” anyanyelvi mozgalom*); Kazinczy Ferenc születésének 250. évfordulóján, 2009. október 27-én avattuk fel az *Akadémiai Termet* a Kazinczynak a Tudós Társaság tagjainak szánt kerekasztal-rajzáról mintázott épületrészben, mely a Magyar Tudós Társaság és a magyar tudományos élet és irodalom nagyjainak állít emléket, és időszakos kiállítási térként is működik. A kutatók szakkönyvtárunkat, a *Busa Margit Könyvtárat* is használhatják. És természetesen továbbra is mindenki megtekintheti a *Kazinczy Ferenc Emléksarnokban* a Kazinczy korát és életművét bemutató állandó tárlatot. Ezek mellett a látogatók – táblaszövegek és az egyik mellvéden elhelyezett szemelvénytörzsrévén – megismerkedhetnek a magyar nyelvi humorral és a magyar szépirodalmi stílus fejlődésével.

2010. szeptember 29-től fogadja az érdeklődőket állandó kiállításunk, a múzeum legnagyobb egysége: a *Titkok titka. A magyar nyelv múltja, jelene és jövője* című tárlat, melynek alapcélja az, hogy a 21. század igényeinek megfelelően, a kor technikai lehetőségeit felhasználva, gyerekeket és felnőtteket egyaránt megmozgató, ismeretterjesztő módon tudományos és kreatív, ösztönző módon játékos formában mutassa be nemzeti kultúránk alapjainak: anyanyelvünknek a titkait, szépségeit és történetét. Az *Európa tér* a magyar nyelv a világban témakört dolgozza fel. A tárlat felhívja a figyelmet világ nyelveinek sokszínűségére, ugyanakkor hangsúlyozza a nyelvek jogi és erkölcsi egyenlőségét. A látogató információkat kap a magyar nyelv rokonairól, illetve a magyar nyelv tulajdonságairól: az indoeurópai nyelvekétől eltérő alaktani, mondattani és szemléletbeli sajátosságairól. A *Hungária térben* A magyar nyelv múltja szakasz bemutatja nyelvünk történelmét, fejlődését, a magyar nyelvemlékeket, külön tárgyalja a rovásírást, és szól nyelvünk-irodalmunk nagyjairól, az első magyar nyelvű nyomtatott könyvekről, irodalmi művekről. A térbe belépve egy középkori (a Halotti Beszéd korabeli) temetési jelenetet láthatnak a látogatók, miközben felvételtől meghallgathatják az egykor a sír fölött elmondott beszédet; egy fal menti fülkében pedig egy kódexmásoló figuráját tekinthetik meg. A tájékozódást ismertető, összefoglaló szövegek és fogalommagyarázatok, valamint az adott kort és kulturális környezetet idéző tárgyak segítik. Az *anyanyelvünk életerejé* kiállításrész bemutatja a nyelv mint fő kultúrahordozó erejét, a magyar nyelv jelképes szövegeit hangban és képből (pl. Boldogasszony Anyánk, Himnusz, Szózat stb.). A *magyar nyelv táji és társadalmi rétegek szerinti tagozódása* egység előtárja a tájnyelvek sajátosságait, a nyelvjárást stilisztikai céllal felhasználó szépirodalmat, valamint a népi névkultuszt és annak tárgyi vonatkozásait. A tárlat szemléletesen mutatja be az informatika korának nyelvét, az úgynevezett másodlagos szóbeliséget és írásbeliséget, az új beszéltnyelviséget: régi és újabb technikai eszközök – rádiók, írógépek, mobiltelefonok,

számítógépek – tudatosítják a nyelvhasználatunkat befolyásoló tárgyi tényezőket. A kiállítás a *Schola Ludus*sal zárul: a régi olvasókönyvek színes sorának megtekintése után a látogatók nyelvi játékok (pl. számítógépes játékok) kipróbálásával búcsúzhatnak a tárlattól, miközben a falakon képverseket és jeles magyarok anyanyelvünkről mondott és írt vallomásait olvashatják. A jeles magyar nyelvészek fala nyelvtudományunk kiemelkedő képviselőinek állít emléket.

A Magyar Nyelv Múzeuma munkájának, nyelvvelődési programjának három fő tárgya van. 1. Az anyanyelvi ismeretterjesztés, az anyanyelvvvel kapcsolatos ismeretek folyamatos gyarapítása, a nyelvhasználat tudatosítása, egyre hatékonyabbá tétele. 2. Az érzelmi nevelés: a magyar anyanyelvi kultúra nagy teljesítményeinek bemutatása, a nemzeti öntudat és a hazaszeretet erősítése, a nemzet iránti elkötelezettség erősítése. Ebben nagy segítségünkre van az a tény, hogy Széphalom – Kazinczy életműve és persze sírja okán – már a reformkor óta zarándokhely, a magyarság kulturális „szent” helye. 3. Az erkölcsi nevelés: annak tudatosítása, hogy a nyelvhasználat cselekvés, ezért erkölcsi felelősséggel jár. Erkölcsi nevelés, a szeretet fontosságának tudatosítása nélkül hatékony anyanyelvi nevelés (nyelvvelődés) nem képzelhető el.

Mivel anyanyelvünk (nemzeti) létünk hajléka, fontos szempont számunkra a nyelvtudomány interdiszciplináris jellege: tárlatainkba és ismeretterjesztő munkánkba ezért nem csupán a nyelvészet, hanem a társtudományok (irodalom, történelem, néprajz, lélektan, szociológia, etika stb.) eredményeit is beépítjük. További kiállításaink, rendezvényeink és kiadványaink is ezt a célt szolgálják.

A széphalmi nyelv-múzeum Európában egyedülálló intézmény; sokak szemében valódi zarándokhely a magyarság számára: az idelátogatás jelképes cselekedet: főhajtás a magyar nyelv előtt.

Fotók: NAGY ZOLTÁN
(a Magyar Nyelv Múzeumának munkatársa)

VERASZTÓ ANTAL

Régi karácsonyok emléke

„Tartsd meg az ünnepet és az megtart téged!” Álomgázlókon át karácsony közelít. Talpig sugárzó fényben, reggelre ott áll a kapuk előtt.

Életem karácsonyai sokféle emléket hordoznak. Legkedvesebb karácsony-élményeim gyermekkoromig vezetnek vissza. Ezek a karácsonyok fehérfalú, mestergerendás szobánkban teltek el, ahol szeretteim körében a kemence melegénél – én legalább is úgy éreztem – még a falak is szeretetet sugároztak.

Nehéz karácsonyok is voltak, amelyeket elviselni a család melege segített. Az édesanyám készítette szaloncukrot nővéremmel mi „öltöztettük” különböző színű, ollóval rojtozott krepp papír ruhácskákba, s végül ragyogó sztaniolokba. Igazi kalácsos, szaloncukros, aranydiós ünnepek voltak ezek, szegénységünk gazdag ünnepei.

Ezekről a hajdanvolt fenyőillatú ünnepekről egy régi népmonda is eszembe jut. A monda szerint: a karácsonyfa eredete arra az időre nyúlik vissza, amikor Jézus a földön járt, s üldözői elől menekülnie kellett. Búvóhelyet keresett a fák között, de mind elutasította, egyedül a fenyő merte – lombja nem lévén – ágai között elrejtetni őt. Az Úr ezért megáldotta a fenyőfát: virulj és zöldülj szüntelen, légy az emberek öröme, és emlékezetemre gyűjtsanak majd rajtad karácsonyi gyertyát. Ettől a szép mesétől a mi egykori fenyőfánk szemmel láthatóan, zöldebbnek és sudárabbnak látszott a sublót tetején. Sokigazságú mai világunkban, amikor a két ellenpólus, a jó meg a rossz erősebben mutatja magát, vajon megéljük-e ezt a fajta nagyszerű, tiszta lelki boldogságot?

Jézus földi születésének napjára kíván: Áldott Karácsonyt!

Karácsony üzenete

Közeledik karácsony, meggyújtjuk a gyertyákat. Karácsony táján csillag indul Betlehembe, karácsony táján égbe száll a fenyőfák lelke. A fenyőfák, és talán kicsit önmagunk árnyékában felidézük a Háromkirályokat, vagy inkább a napkeleti bölcseket – lám, ebben sem vagyunk eléggé bizonyosak –, a betlehemi jászolt a kis Jézussal.

„Mennyből az angyal lejött hozzátok, pásztorok, pásztorok.” Ilyentájt a pásztorok sem állnak, karácsony napjára nagy földet bejárnak. Meggyújtjuk a gyertyákat. A fenyőágakon, az ünnepi asztalokon, a békesség fénye lobog.

Szegény karácsonyokat is megértünk, amikor az volt a gond, mi húzza az ágat, mert az ág húzott minket. A szülő – minden korban és körülmények között – ha nem kap, akkor is adni szeretne: szeretetet, melegséget, karácsonyi mosolyt, karácsonyi fényességet. **Mert az emberpár az élet örök letéteményese!** S ha a lélek kulcsa is elvész, a szemek is kiüresednek.

Míg kint „vedlik a táj Isten keze alatt,” az ünnepi asztalok mellett szép szavakat szemelgetünk, s a gyertyák fényköréből – kis időre – a világot is kirekesszük. Megenyhülünk, szívünket megérinti a békesség, karácsony igazi üzenete. Vajon a ma is jelenlévő messzebbmutató bizonyosság: a szegények karácsonya, a szerényen terített asztalok bizonyossága, megérinti-e ünneplőbe öltözött lelkeinket? S az emberi lét pusztítására, az isteni és emberi törvények megszegésére mikor mondunk nemet? Meddig kell várunk hittel, türelemmel, hogy karácsony után az egész világon megvirradjon!

VERASZTÓ ANTAL

HÁROMKIRÁLYOK

Jönnek a reggelek, kísérik a Napot
Jönnek a királyok, egy se hord kalapot
Csillag után mennek, sehol le nem térnek
Karácsony napjára Betlehembe érnek

BALOGH ÖRSE: *Háromkirályok*
papír, filc, 21x15 cm

BALOGH ÖRSE

Látomás

Tarisznyám kopottas, akár a cipóm talpa.
Hosszú út áll mögöttem,
az Idő fogságából jöttem.
Ha kell, kopott köveken posztolok,
vagy a karácsonyi csillagok alatt
visszaálmodom a legfényesebb csillagot
a Betlehembe igyekvőt,
mert, ... Láttam Őt!

BALOGH ÖRSE: *Adventi gyertyák*
papír, filc, 20,5x21 cm

MESTER GYÖRGYI

Fekete szilveszter

A nyugat-virginiai kisváros lakói, mint ilyenkor szerte a világon mindenütt, már egy hete ünnepi lázban égtek. Túl a karácsonyon, a gyomrok épp csak megpihentek, már készülni is kellett a nagy szilveszteri evészetre, ivászatra.

Az éttermekben minden helyet jó előre lefoglaltak, telházra, magas bevételre lehetett számítani. Csupán a „Gesztenyés kert” vendéglő tulajdonosának fájhatott a feje, mert a forgalma igencsak megcsappant, amióta közvetlen szomszédságában felépült a városka büszkesége, a háromemeletes „Kulturcentrum”. Ez – többek között – otthont adott egy étteremnek is, mely nagy befogadóképességű és pazarul berendezett volt. A kisvárosban még senki nem látott üvegpadlót, falba épített akváriumot, egzotikus növények keltette mediterrán hangulatot, vagyis mind olyasmit, amit egy egyszerű étteremtulajdonos nem engedhet meg magának, hullámzó látogatottság mellett.

Az év utolsó napján, már délben megkezdődött a nagy készülődés. Mindenki süttött-főzött, csak a gyerekek voltak láb alatt, unatkoztak, mert fekete volt a karácsony, még egy szem hó sem esett. De, hogy a nevezetes nap garantált sikeréhez semmi se hiányozzon, a Nagy Időjárásfelelős, a Mindenható gondoskodott erről is: kora délután váratlanul beborult az ég, a csapadékkal terhes, sötétszürke felhők dunyhaként borultak a városka fölé, majd - a gyerekek legnagyobb örömeire -, csendesesen, de kitaróan szállingózni kezdett a hó. Aztán csak esett, esett...

A Kulturcentrum éttermében csak nyolckor, a vacsorával kezdődött az esti program, de a vendégek már hétkor ott toporogtak a bejárat előtt. Be kellett engedni őket, tekintettel az egyre intenzívebb hóesésre.

A mozgolódást látva, Rosemary, az est főszervezője elérkezettnek látta az időt, hogy átöltözzön. Farmerjét és fehér gyapjúpulóverét fekete, selymes fényű anyagból készült, szűkre szabott nadrágosztűmre cserélte, magas sarkú szandálba bújt, hosszú, fekete haját szoros, de rafináltan elegáns kontyba csavarta. Egy pillantást vetett a tükörben kirajzolódó formás alakra, és elégedetten konstataálta, hogy jól néz ki.

Alig lépett ki az irodájából, összefutott Billyvel, a pincérfiúval, akivel baráti volt a viszonya, hiszen még Rosemary is fiatalnak számított, épp hogy betöltötte a harmincat. A srác rögtön megjegyezte: Nagyon dögös vagy! Fordulj csak körbe! Vagy inkább ne is fordíts háttat senkinek. Hátról tisztára olyan vagy, mint Jake, akár össze is keverhetnének benneteket. Miért nem szoknyát vettél fel? Legalább a hajadat ereszd le! Miért kell ez a szigorúan elegáns, sötét öltözet?

Rosemary tudta, hogy Billy az étterem tulajdonosára gondolt, amikor a hasonlóságukra célzott, de ez nem zavarta. Mindig is kitarott az eredeti elképzelése mellett. Ma feketében akart szilveszterezni, és ezen a döntésén semmiféle építő kritika, vagy éppenséggel epés megjegyzés nem változtathatott.

Köszí, hogy feldobtad az estémet a bókoddal! - mondta, majd hogy Billynek kétsége se maradhasson nőiessége felől, könnyű léptekkel, csípőjét enyhén riszálva elvonult a fiú felcsillanó tekintete elől.

Az étteremben, mit ad isten, ki volt az első, akivel találkozott? Hát persze, hogy Jake, az étterem tulajdonosa. Hátról tényleg szembeötlő lehetett a hasonlóságuk, mivel Jake is talpig feketébe öltözött, egyforma magasak és jó alakúak voltak. Na, de szemből, már egészen mást mutatott a kép. Rosemary kosztümje diszkréten, de mélyen dekoltált volt, a ruha kivágásából pedig szerényen kikandikált egy kis fekete csipkeszegély, mely alatt sokat sejtetően, lágy

halmok rejtőztek. Udvarias ember lévén, Jake is azonnal megdicsérte az eleganciáját, de hát ez el is várható volt, hiszen a középpontban ma Rosemary, az est főszervezője állt.

Nyolc körül a bejáratot lezárták, a meghívóval rendelkező vendégek ugyanis már mind megérkeztek. Kezdődhetett a szilveszteri buli.

Rosemary hol itt, hol ott tűnt fel, szinte egyszerre volt mindenütt. A vacsora rendben zajlott, az egyes emeleteken hangoltak a zenészek. Hát bizony, ezzel egyetlen városi étterem se tudta volna felvenni a versenyt. Szilveszter estéjén ugyanis a Kultúrcentrum első emeletén bárzene szólt, a másodikon a középkorúak szórakozását konszolidált zene szolgálta, végül a legfelső szinten diszkózene csalogatta az ifjúságot. Közel kétszáz vendég kívánta eltölteni itt az estéjét, és egymás társaságában köszönteni az új évet.

A vacsora után kabaréjeleneteket élvezhetett a nagyérdemű, amikor aztán az is véget ért, kezdett tetőfokára hágni a hangulat. Nagy tételben fogyott a whisky, a drága borok és a pezsgő. Mindenki eleresztette magát, de hiszen miért is fogta volna vissza?! Ez volt az óév utolsó napja, és reményekkel telinek ígérkezett az új.

Közben odakinn egyre sűrűbben hullott a hó, már nem is esett, szakadt. Viharos szél támadt, nyűtte a száraz, jéggé fagyott ágakat, hintáztatta, feszítette az elektromos vezetékeket, a hó pedig lassan belepte a Kultúrcentrum valamennyi ablakát. A korábban ragyogóan kivilágított, csillogó épület, most kísértetiesen fluoreszkált, a hó alól átsütött a tarka, figyelemfelkeltő neonok, hatalmas panorámaablakok fénye. A látvány úgy hatott, mintha egy rejtélyes kristálygömb belsejében gomolyogna, csiszolódna a jövő, mely isten tudja, milyen sorsot érlel, mit tartogat a benne mulatozók számára?!

Már csak egy óra volt éjfél, amikor a lámpák fénye vibrálni, majd halványulni kezdett. Eleinte szinte senki se figyelt fel a jelenségre, aki pedig észrevette, az abban a hiszemben volt, hogy éjfél előtt szándékosan átkapcsoltak hangulatvilágításra. Egyszerre csak kialudt minden lámpa. Valaki felkiáltott: Szabad a csók, éjfél van! Egy bosszús hang azonnal letorkolta: Észnél légy Johnny, még majdnem egy óra van hátra, ez csak áramszünet lehet!

Az étterem néhány asztalán még égett az ünnepi teríték kelléke, a színes gyertya. Rosemary felkapott egyet, és kisurrant az étteremből. Billy mellett elhaladva, odaszólt neki: Rögtön jövök, csak telefonálok az elektromosoknak.

Az irodájába igyekezett, ha a vaksötétben való tapogatózást annak lehetett nevezni.

Az eltelt idő már nagyon hosszúnak tűnt, ezért Billy a hátsó lépcsőn, mely a legrövidebb út volt az irodákhoz, a lány után indult. Az imbolygó gyertyafény mellett, igyekezett a lába elé nézni, nehogy elbotoljon, így ért fel az első lépcsőfordulóhoz, amikor hirtelen Rosemaryt vette észre, közvetlenül a lába előtt. A lány láthatóan kábán, összegörnyedve, a földön kuporgott. Billy őszintén megijedt: Jézusom, veled meg mi történt? Gyengéden talpra állította Rosemaryt, és az irodák felé kormányozta. Amikor odaértek, kinyitotta előtte az ajtót, majd egy székhez támogatta.

Mi a fene történt? - kérdezte még egyszer. A lány gyenge hangon csak annyit mondott: Leütöttek. Egy darabig mindketten hallgattak. Billy nem tudta megállni, hogy tovább ne faggatózzon: Megsérültél? Valaki az életedre tört, ez nem lehetett véletlen!

Rosemary kicsit fanyarul jegyezte meg: Persze, biztosan a főszervezői állást irigyelte el tőlem valaki, vagy a kezdő fizetésemet, esetleg a várható prémiumot! Billy beléfojtotta a szót: Azért ne bagatellizáld el a dolgot, meg is halhattál volna! A villannyal pedig valamit csinálnunk kell, így senki sincs biztonságban, főként te nem.

Rosemary kézbe vette a telefont, és az Elektromos Művek ügyeletét tárcsázta. Többszöri kicsengés után, egy ideges férfihang jelentkezett. Az udvarias érdeklődésre, hogy mire számíthatnak, a másik ingerülten kifakadt: Hölgyem, mikor nézett ki utoljára az ablakon? Az önök körzetében órák óta hóvihár tombol! A városuk megközelíthetetlen a hófúvások miatt. Az utakon sok az elakadt autós, van, ahol keresztbefordult busz blokkolja a közlekedést. Az elektromos fővezetékek leszakadtak, az ügyeletesünk meg kevés. De ha el is érnénk több

emberünket, valószínűleg nem tudnának bejönni, illetőleg kimenni a helyszínekre, mert még a hókotró sem tud haladni, az úton feltorlódott gépkocsik miatt. A lány kérdésére, hogy „Hát akkor mit tegyünk?“, csak odavakkantotta a választ: Szedjék össze az összes fellelhető gyertyát, igyanak sokat, fogják meg egymás kezét és énekeljenek bátorító dalokat - majd lecsapta a telefont.

Az egyre töpörödő gyertya fényében, Billy tanácstalannak látta a lány arcát. Talán tényleg ezt kellene tenniük. De hát erre nem voltak felkészülve. Nincs annyi gyertya, hogy az egész épületet kivilágítsák. És mit csináljanak a kétszáz vendéggel? Mivel nyugtassák meg őket? Nem is beszélve a Rosemary elleni támadásról. Azt el sem szabad mondaniuk, mert kitörne a pánik. Fennhangon azonban csak ennyit mondott: Vissza kell mennünk a többiekhez. A lány egyetértett, de azt javasolta, menjenek a hosszabb folyosón, ami egyenesen az étterem bejáratához vezet. A hátsó lépcsőházhoz most valahogy nincs bizalmam - mondta.

Billy kinyitotta az ajtót, és előrement, Rosemary követte. A fiú a hosszabb folyosó felé vette az irányt. Pár métert haladhatott előre, amikor majdnem átesett egy ott tornyosuló nagyobb halmon. Rávilágított a gyertyával, majd felkiáltott: Itt fekszik valaki! Az ijedt hangra Rosemary is odaóvakodott. Kettejük közül ő volt az elszántabb. Elvette a fiútól a gyertyát, és közelebb hajolt a sötét kupachoz. Ez egy emberi test - konstátálta, a körülményekhez képest nyugodt hangon. De vajon kié? Billy elszégyellte magát, nem hagyhatta, hogy a lány gyávanak tartsa, leguggolt, és a fej közelébe világított. A meglepődéstől akaratlanul felkiáltott: Ez Jake, és szétverték a fejét! Azt meg már szinte csak suttogva mondta: Szerintem meghalt.

Rosemary gyakorlatias mozdulattal odanyúlt az összekuporodott test nyakához, majd a tapasztaltakat összegezte: Tényleg halott, már nem tehetünk érte semmit. De ez biztosan nem baleset, mint ahogy én sem botlottam meg semmiben, a sötét ellenére, engem is le akartak ütni. Vagy először sem engem akartak leütni? Talán Jake ellen irányult az egész?! Most eszébe jutott Billy korábbi vicces megjegyzése: Olyan vagy hátulról, mint Jake! Ez lenne a megoldás kulcsa? De hát miféle megoldás? Csak annyit tudnak biztosan, hogy a kétszáz vendég – na meg hozzászámolva a személyzetet – között egy gyilkos is meglapul.

Most hogyan tovább? Abban egyetértettek, hogy mindenképpen el kell kerülni a pánikot, mert az csak fokozná a bajt. Úgy benn, mint kinn az utcán, koromsötét van. Az a pár gyertya hamar le fog égni, és nincs elég tartalék. Elmenni nem tudnak innen, de más sem. Kiszökni ki lehetne, de minek, és főként hová? Végtére is, a gyilkos leleplezése a rendőrség dolga, nem az övék. De mi legyen, amíg ide nem érnek a rendőrök? Addig még órák telhetnek el. És mikor lesz villany? Talán csak jövőre. Sőt, biztos, hogy csak jövőre, hiszen percek múlva éjfél van, búcsúzik az óév. De milyen gonosz tréfát űzött velük a sors. Rosemary most debütált volna szervezőként, és olyan jól indult minden...

Visszahúzódtak az irodába, és Rosemary a telefon után tapogatózott. Úgy emlékszem, itt hagytam az asztal szélén, de most nem találom - mondta. A gyertyacsonkkal körbevilágított, és ekkor meglátták a falból kilógó vezetékdarabot, melyhez előzőleg a telefonkészülék csatlakozott. A lány kimondta a végkövetkeztetést: Biztosan a gyilkos vágta el a vezetéket. Billyt a gondolatra kirázta a hideg, hiszen akkor az illető még a közelben lehet. Az iroda amúgy is nagy volt, és a sötétben most még rémisztőbbnek tündek a homályos sarkok, a föléljük magasodó, ormótlan árnyékot vető hatalmas iratszekrények... A szomszédos helyiségbe is vezetett egy ajtó, bár azt zárva szokták tartani, hogy minden alkalmazottnak meglegyen az az érzése, saját kis birodalma van. És ha ott lapul a gyilkos? Onnan jött át, vagy még most is ott van? De ha rossz szándékkal vágta el a zsinórt – a jó persze nem is feltételezhető –, akkor fél a lelepleződéstől, vagy csak időt akar nyerni, s ennek érdekében nem csak passzívan akadályozza majd őket, hanem ellenük is fordul. Mit számít neki egy gyilkosság után, egy esetleges második, vagy harmadik?! Valószínűleg mindenre elszánt, mert ez az egész, előre kiterveltnek tűnik.

Mobiltelefon nem volt náluk, így mindenképpen el kellett hagyniuk az irodát. Ismét kióvakodtak a folyosóra, és a gyertya pislákoló fényénél, egymást fedezve, visszaaraszoltak az étterembe. A lány a faliszekrények egyikéből elővette a maradék gyertyákat, és szólt, hogy osszák szét. Egyet ő is megfogott, majd felállt a közepén levő pódiumra. Nem szokott a szónoklatokhoz, de valakinek át kellett vennie a kezdeményezést. Jake már nem tehetette, pedig ő volt Rosemary mellett az est másik kompetens személyisége.

A vendégek zúgolódtak, kifogásolták, hogy kevés a gyertya, és a sötétségnek köszönhetően, alábbhagyott az eddigi jó hangulat. Rosemary arca elé tartotta a gyertyát, és megköszöri a torkát. Kedves vendégeink – kezdte. Míg mi idebenn jókedvűen búcsúztattuk az óévet, odakinn sajnos, beköszöntött az igazi tél. Híreink szerint, komoly hófúvások vannak, igen nagy mennyiségű hó esett, mely az elektromos vezetékeket leszakította, áramszünetet okozott, és a közlekedés is befulladt. Önök azonban, hál' istennek, jó helyen vannak, melegben, gyertyafény mellett koccintgatva fogadhatják az új esztendőt. Kérem, senki ne nyugtalankodjon, aki elfáradt, a hallban lévő nagy karosszékekben lepihenhet. Az Elektromos Művek szakemberei dolgoznak a hiba elhárításán. Ránézett az órájára, a nagymutató éppen rásimult a kicsire. Valaki egy poharat nyújtott felé, elfogadta és a magasba emelte: Boldog új évet mindenkinek!

Úgy érezte, jószívvel nem mondhatja, hogy további kellemes szórakozást, mert nyilvánvaló volt, bejelentését követően már senki sem fog olyan gondtalanul szórakozni. Egyelőre csak morgolódás hallatszott innen-onnan, majd suta jókívánságok hangzottak el, csókok csattantak, szégyenlős kis kacajokkal tarkítva, végül is csak kell, hogy valami értelme legyen egy szilveszter éjszakai áramszünetnek. A hangulat azonban korántsem volt olyan harsogóan vidám és oldott, mint ahogy az az év utolsó napján elvárható lett volna. Patt helyzet alakult ki, nem volt mit tenni, de egyelőre még senki nem érezte úgy, hogy nyugtalankodnia kellene. Mindenki arra gondolt, ha most otthon lenne, hasonlóképpen nem tudna semmit csinálni, csak ülné a sötétben, vagy feküdné az ágában.

Rosemary megdicsérte magát önruralmáért, hiszen ő aztán igazán tudta, hogy lenne ok a nyugtalankodásra. Ekkor hirtelen, a viszonylagos csöndet, hangos kiabálás törte meg. Jöjjön ide valaki, segítsenek! Rosemary a hang irányába igyekezett. Egy férfit látott, aki egy hosszú, sötétruhás alakot támogatott. A feleségemet a folyosón megtámadta valaki, amikor a toalettet kereste. Az odaérkező Billy közbekotnyeleskedett: Megsérült? Eltűnt valamije? – kérdezte. A férfi hamarjában azt sem tudta, melyik kérdésre válaszoljon, majd hebegni kezdett: Talán nem, mármint csak elesett, nem is vérzik. A láncát nem látom a nyakán, a fülbevalói azonban megvannak, és a karkötője is.

Billy a félig még alélt nőre nézett, és mintha csak Rosemary tükörképét látta volna. Vagy csak képzelődik?! Már maga se tudta, mit higgyen. Az idegen nő sötét haja ugyanúgy kontyba volt tűzve, mint a lányé, és minden másban is kísértetiesen hasonlítottak egymásra.

A sérült nőt párja egy karosszékhez kísérte, többen körülvették, vigasztalták, valaki egy pohár itallal kínálta. Az esetnek azonnal híre ment. Elkezdődött a sugdolózás, hogy rabló jár közöttük. Az emberek ösztönösen összébb húzódtak, az asztalokat egymáshoz tolták, aki tehetette, nem ment ki a teremből, a toalettire egymást kísérgettek.

Rosemary félrevonult Billyvel. Abban maradtak, hogy a rendőrséget mihamarabb értesíteni kell. Az jó, hogy az emberek kicsit félnek, ezért nem mászkálnak el, nem bóklásznak szanaszét a sötét épületben, így legalább idő előtt nem akadnak rá a holttestre sem.

A főpincéernél volt egy mobil. Mielőtt odaadta Rosemarynak, még megkérdezte: Nem láttad Jacket? Már jó ideje eltűnt. Azért mondhatott volna valamit ő is az embereinek, legalább mihez tartás végett! A lány válasza nagyon őszintének tűnt: Fogalmam sincs, hogy mi történt vele.

A telefonnal félrevonult, bement az egyik kis raktárhelyiségbe, mely akkora volt csak, mint egy takarítófülke. Billy kívülről az ajtónak támaszkodott, hogy senki ne zavarhassa. A

lánynak sikerült kapcsolatot teremtenie a helyi rendőrrel. Az ügyeletes nyugtatni próbálta, hogy minden tőlük telhetőt megtesznek, és amint sikerül legalább egy járóautót kiadni a hóból, és egy ráérő hókotrórt is találnak, első dolguk lesz kimenni a Kulturcentrumhoz. A rendőr azt javasolta, ne hagyják el a közös helyiséget, maradjanak együtt.

Legalább ezen is túlvannak, jelentették az esetet, a hatóság tud már a történetekről! Befejezted? – ért el hozzá Billy suttogó hangja. Beengedte a fiút. A szűk kis kamrában az orruk szinte összeért, olyan szorosan voltak kénytelenek egymással szemben állni. A gyertya romantikussá tette az egyébként mulatságos helyzetet. Mintha összeesküvők lennének. De érdekes módon, Rosemary első gondolata nem ez volt. Inkább az, hogy adva van itt egy jóképű, szimpatikus pasas, na meg ő, aki szintén fiatal, és fel van ajzva, ha másért nem, akkor azért, mert nemrégiben megpróbálták megölni. Na, és ki jött a segítségére? Hát persze, hogy Billy. Ez az édes, aranyos srác... A fiú hasonlóképpen érezhetett, mert amikor Rosemary egy hajszálnyival közelebb húzódott hozzá, azonnal a szájára forrt és megcsókolta. Hiszen olyan régóta vágyott már erre! A hirtelen jött érzelemnyilvánítástól mindketten megilletődtek egy kicsit, de ez nem akadályozta meg őket abban, hogy miután kiléptek a fülkéből, józanul továbbgondolják a történetet. Mit lehet itt tenni?

Rosemary a nagy konyha sarkába húzta Billyt, mert látta, hogy ott nincs senki a közelben, és fennhangon gondolkodni kezdett: Lássuk csak, a krimikben ilyenkor szokták feltenni a nagy kérdést: Kinek az érdeke? Nekem se kutyám, se macskám, de tudtommal ellenségem, és komoly riválisom sincs. Az igazi áldozat nem is én vagyok, hanem Jake. Ő pedig, velem ellentétben, családos ember, bár a családi élete példaértékű. Ugyanakkor ez nem mondható el az üzleti ügyeiről. Nem ismert se embert, se barátot, ha pénzről volt szó, különösen ha sok pénzről. Te is tudod, Billy, hogy a Kulturcentrum étterme, pályázat útján került hozzá, és azt rebesgették, nem igazán egyenesen járt el, amikor megnyerte. Vajon kik szerették volna még megszerezni az éttermet? Kit gáncsolt el Jake, kit lehetetlenített el anyagilag esetleg örökre? Én inkább itt keresném az okot. Kik azok a helyi étteremtulajdonosok, akik terjeszkedni szerettek volna, ezért szintén pályáztak? Tudod, aki belekerül a vendéglátóipar körforgásába, azt egy idő után elkapja a gépszíj, és ha teheti, még többet akar szerezni.

Felváltva sorolták az étteremtulajdonosokat, hiszen ők maguk is szakmabeliek voltak, ismertek mindenkit a pályán. Végül oda lyukadtak ki, a legrosszabbul a „Gesztenyéskert” tulajdonosa járt, akinek közvetlen riválisává vált a Kulturcentrum-beli étterem. Az ő forgalma ezzel nagyon megcsappant, még a törzsvendégei is elmaradoztak, mivel az új étterem árai - egy exkluzív vendéglátóhelyhez képest -, nem is voltak olyan magasak. Ha előre látta, hogy riválist kap, talán maga is pályázott. Lehet, hogy kölcsönt vett fel, mindent bedobott, aztán Jake kiütötte a nyeregből.

Billy a homlokára csapott: Most hogy felhoztad, eszembe jutott, a pincérek között korábban az a pletyka járta, hogy a főnök, Jake milyen nagy uzsorás. Valami szegény ördögnek kölcsönt adott, nagy kamatra, elhitetvén, hogy így esélye lehet a pályázaton, majd ráígért, és elhappolta előle az éttermet. A disznó! A pasas valami Barns nevű alak volt. Most Rosemary szisszent fel. Barns? De hát a „Gesztenyéskert” tulajdonosa is Barns! Kenny Barns. Megvan, kinek az érdeke, kinek a sérelme! De hogyan tovább? A lány azt javasolta, nézzék végig a vendéglistát.

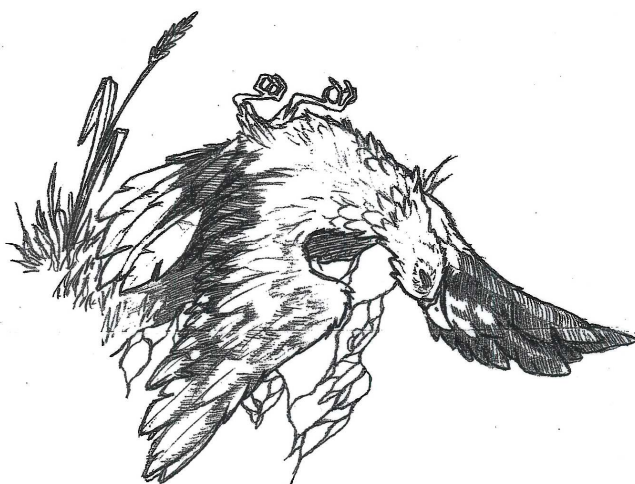
A névsor másodpéldányát a konyhában meg is találták, az egyik faliszekrényre ragasztva. A gyertya mellett összedugták a fejüket, és együtt böngészték a listát. Már harmadszorra futották végig, de nem találták a keresett nevet. Ekkor Rosemarynak ismét eszébe jutott valami frappáns gondolat, és ki is mondta: Mi van, ha az emberünk kicsit megváltoztatta a nevét? Az már kész kapituláció, ha a szomszéd étterem tulajdonosa saját nevén foglal helyet itt szilveszterre, nem? Újra a lista fölé hajoltak. Ekkor Rosemary kiszúrta egy nevet: Ide nézz! Ezt a tagot itt úgy hívják, hogy Benny Karns. Nem ismerős ez neked? Ha a két betűt felcseréled, kijön belőle Kenny Barns! Kétszáz vendég, és én csak hallomásból ismerem ezt a

Kennyt, személyesen sohasem találkoztunk. Valahogy ki kellene ugratni a nyulat a bokorból, hiszen hosszú órákig, vagy ki tudja meddig, csak magunkra számíthatunk. De mi a teendő akkor, ha fegyver is van nála? Gondolod, hogy van? – kérdezte Billy. Szerintem, ha lenne nála, már használta volna. Én azt hiszem, itt a személyes gyűlölet dominált, ezért sújtott le erőből. Közvetlenül ő akarta megsemmisíteni a vetélytársát, élete tönkretevőjét.

Percekig egyikük se szólalt meg. Az agyuk járt, bármi ötletszikra jól jött volna, de momentán semmi nem jutott az eszükbe. Ekkor Billy törte meg a csendet: Valami olyasmit kellene bemondani, hogy kigyulladt a „Gesztenyés kert” épülete. Ez ugyan elég valószínűtlen ebben a hőesésben, de hallottunk már elektromos tűzről is. Mivel egyéb ötletük nem volt, úgy gondolták, érdemes próbálkozni. Ha tényleg itt van Kenny Barns, és elárulja magát, mondjuk azzal, hogy a hírre távozni kíván, csak a főbejáraton keresztül hagyhatja el az épületet. Máshol erre nincs lehetősége. Az ablakokat a hótól nem lehet kinyitni, ebben az időben a tűzlétra is járhatatlan, a tetőről ne is beszéljünk. Ők odamehetnek a főbejárathoz, és megnézhetik, ki megy el. Ha netán összetűzésre kerülne sor, kétszáz ember előtt csak nem próbálkozik újra a gyilkos!

Ebben maradtak. Visszamentek az étterembe, és Rosemary újból fellépett a pódiumra. Kis figyelmet kérnék – kezdte. Nem szeretnék riadalmat kelteni, de úgy tudjuk, hogy - feltehetően a már ecsetelt elektromos problémák miatt –, kigyulladt a szomszédos „Gesztenyés kert” épülete. Kérem, ne féljenek, és ne pánikoljanak, itt biztonságban vannak a tűztől, és egyelőre úgy sem tehetünk semmit.

A halálos csendet tébolyult kacagás törte meg, és valaki ezeket a szavakat kiáltotta: És még biztosítva se voltam! Minden gyertya a kiabáló felé irányult. A vendégek gyűrűjében ott állt egy esetlen figura, és amikor a tekintetek felé fordultak, a félhomályban is látszott, hogy az arca olyan, mint a megszállottaké. Utat nyitottak neki, a „Gesztenyés kert” tulajdonosának, aki lassan végigsétált a vendégek sorfala között, majd a főbejáratnál feszegetni kezdte a befagyott ajtót. Vadul rángatta, mígnem egyszer csak az ajtót belökték. A küszöbön két tagbaszakadt rendőr állt, a havas háttérből pedig élesen kirajzolódott a „Gesztenyés kert” lángoló épületének kontúrja...

KEGLOVICH T. MILÁN grafikája

JENEY ANDRÁS

Széki tánc

Jóskának és Matyókának

Kék ködmön, puffos ujj,
Kalapok szalmából,
Kendőkön, száz ráncon
Fekete tűz lángol,
Fény sír a csizmákon.

Ezerhétszáz-elő,
Nagy romlás, rettentő,
Kicsike leánka
Riada, rászálla
Fekete halálka.

Hol van az anyája,
Apája hullája,
Vénasszony kiálta,
Megfojtott sírása,
Kutyafej gyaláza.

Tatárhorda hol jött,
Pogánya honnan tört,
Ezeret levága,
Hatszázat elrabla,
Maroknyi marada.

Bánatokat tarta,
Erős hálát adva,
Böjtet es fogada
Birtalan napokra,
Háromszor templomba.

Maradott írmagja,
Nagy Isten irgalma,
Műnkét hogy meghagya,
Lössz másik leánka,
Széknek sóvirága.

Magyar szó, mondd, hol van,
Madárhang honnan van?
Székről tán elindult,
Márk Jóska nótát fújt,
Furulyán szomorút.

Kék ködmön párostul,
Ingvállak puffostul,
Rokolyán piros folt,
Feketén, tarkállón, –
Nem tört meg tatáron,

De a fény tűzlángon,
Csak sír a csizmákon.

JENEY ANDRÁS

Határok mögött

Láda mélye rejti, sárgult, régi fénykép.
Öreg szülők lépnek délcegen le róla,
Tornácos ház körül kócos aprónépség.

Mint ablakból nézem – a vonat hogy
robog –,
Látom szürkeségek felkavart porán át,
Otffelejtt, színes gyermekkorom.

Tarka réten, pázsitágyon alszom,
Pakulár hoz reggel zsendicét; –
Ám határok eltakarják arcod,
Áll az idő, hol vagy kincses Erdély?

Úttalan útjain keresem a szépet.
Hajdan tiszta vízből hová tűnt az élet?
Pisztráng helyett holttetemek úsznak,
Bányagödrökből csak a törmelékek.

Drakula szelleme hajt ördögszekeret,
Földből szavakat szív, orvul tép gyökeret,
Templom körül szaggat hiába sebeket; –
Meztelen a király. Az árkok üresek.

Tegnapöntött szobrok hirdetik múltjukat,
Ősök néma csöndben siratják sírjukat,
Könyvlapokra részeg átkok hullnak,
Messzire látót vernek elvakultak.

Mégsem csak sötétség. Gyúlnak talán fények,
Mozdul tán az idő, mozdul tán a lélek.
Árnyékból a szavak, szavak mögül álmok,
Dalokat dobognak halkán régi táncok.

Alma mater falak, nyelvet őrző várak,
Árvíz ellenébe kőből épült gátak,
Holnapok is – talán –, új remények,
Közelebb az elszakított, távol messzeségek.

Megkopott fényképek fekete-fehérben.
Jövendő a múltban, hegyek a háttérben.
Bővizű források, pisztrángos patakok,
Hótakaró alatt megbúvó tavaszok,
Nem csak fájó, nem csak könnyes emlék,

Mert határok szabdalhatják arcod,
Mégis megmaradtál, szépnek, kincses Erdély.

VASADI PÉTER

Mennyből az angyal

nem jöhet le hozzánk, mert mindig köztünk van. Vannak megszámlálhatatlanul. Nemcsak azért, mert az angyalnem seregnyi, hanem mert a tiszta szellemek, a testnélküli, tisztán szellemi lények túl vannak a számlálhatóságon; egy közülük „akkora”, mint egy jegenye vagy mint a tejút, ami köztük végeredményben egyre megy. Hogy van-e „kis” angyal, nem tudjuk. Mert még kicsiként is hatalmas, minthogy merő szellem. El lehet gondolni, mekkora ez a jónak végletesen elszerződött lény, ha az indítja útnak, aki végtelen és mindent, lévőt és nem lévőt átható szeretet, Isten, s ő azt indítja útnak, akit csak úgy lehet jellemezni, hogy „iszonyú”, mint Rilke írja. Ura a térnek és időnek, belemerül, mint egy tóba, s úgy úszik ki belőle, mint egy delfin. A jóra ösztönző szándékokat drámai erővel sugallja bele a világba, vigyáz, hogy a létezés, vagyis a szeretet láthatatlan, de roppant törekeny rendje tartósan föl ne boruljon, zseniális és gyémántfényű szívének elragadtatásával küzd a külső-belső rossz ellen. Az angyal, a fokozhatatlan védő-őríző istenszolgálat, szellemi személyiség, Isten parancsa, itt áll, kering, suhog körülöttünk, bennünk, a gondolatainkban, áthúz a testünkön, nyughatatlanul oltja gonoszságainkat, serkenti szeretetünket. Az angyal-nép, Isten lehelete, Isten néma igéinek túllobbanása; mégis, ha a teremtésben szuverén személyiség, az angyal az, akit a test kibicsaklító, vonakodó és elterelő energiája nem gátol. Iszonyú minden angyal, igaz, de mikor a Fiú születését körülröpdösték, olyanok voltak, mint az ujjongó óvodások. S mikor a halálverítékes Fiúnak szolgáltak, határtalan mozdulataikon s földig hajló hátukon a világ elvesztésének aggodalma remegett végig.

Most, karácsonykor az angyalsereg mégis felénk árad a mennyből, mely nem valahol van, hanem mindenütt, ahol ég s föld térdet hajt a Fönségesnek, felénk árad, mint egy titokzatos szem Bosch-i madár csapata. Mindenfelől jönnek, énekelnek, ünnepelnek, csattogtatják szárnyukat: őket is meglepte, ami történt, hogy egy izraeli lakóbarlangban megszületett a kis Jézus, a majdani Világ-Ura. Most ártatlan csecsemő. Az angyalok nagyon jól tudják, hogy eldőlt a világméretű egzisztenciális küzdelem. Ez a csecsemő Isten küldötte, ki gyermekségében is a Második Isteni Személy, s legyőzi a Gonoszt. Van Gonosz, ezt is régtől fogva tudják az angyalok, hiszen *ott* voltak. Most itt fekszik a Fiú, bebugyolálva anyatejjel jóllakott testecskeje a korabeli zsidó gyerekek fásliszerű vásznaiba, itt fekszik a bölcső szalmáján. Ő lesz az, aki megnyitja majd a megváltás kegyelmi idejét, mikor ifjúként belép a zsinagógába, fejére simítja a kendőt, tekercset kér, körülnéz az egybegyűlteken, kihengeríti Izajás könyvét, s magára értve ezeket olvassa: Az Úr lelke rajtam. Ő kent föl engem, hogy örömhírt vigyek a szegényeknek, Ő küldött engem, hogy meggyógyítsam a megtört szívűeket, szabadulást hirdessek a raboknak. És világosságot a vakoknak. És szabadulást vigyek az elnyomottaknak.

Ugyan, ki meri azt mondani manapság, hogy van más szabadító is? Mikor a szabadítók domborműveire lemoshatatlan kék és vörös festéket lötytyintenek a fől szabadítottak dühükben, lerobbantják szobraikat a talapzatukról s óriási

rézcsizmáikat, apró darabokra tördelik? Vagy talán dőlünk be kishitűségünknek, hogy a mikroszisztem és a polaroid diafragma korában a super-pozitivizmus a hitvallásunk? Minthogy az emberi törpeség olyanként éli át; holott ez a pozitivizmus még szimpla korában önmaga értelmezésére is elégtelen volt. Az ideológiák elgazosodott temetőjébe érkeztünk. A mindenféle emberi, evilági üdvözítés romokban hever, országok és földrészek, szellemi műhelyek és szellemi álműhelyek, állami hivataloknak álcázott kínzókamrák és kormányzótestületek alig győzik összelapátolni. Mivel nem vettük komolyan a jó és rossz tudástól óvó paradicsomi intést, nikkelezett csapdákból fuldoklik a gáztól s hazugságainktól, valamiféle testi-szellemi végelgyengülésben. Ha lehet még reményünk, akkor ez a Kisdéd. Semmi más, se égen, se földön. Az isteni kisdéd, ahogy gögicsél a bölcsőjében, maga előtt kapkodva kezeivel, föléje hajló Anyjában látva az egyetlen életet, a szépséget, a szeretetet. Ugyanúgy, ahogyan egykor mi is láttuk.

Egy keleti mondás szerint: a megváltás úgy jön el, mint egy szempillantás. Úgy jött el. Olyan természetesen, oly csöndben, oly váratlanul. Eljött, hogy újra és újra eljőjön, hogy mindig köztünk legyen. Jézus Krisztus az emberiség reményeként az emberiség élete lett. A léte, a létezmódja törvényé. A jónak forrásává, a szellem tisztaságává és megtisztulásává. A cselekedetek szépségévé és egyszerűségévé. Isten általa és benne minden embert szeret – mondja Páli Szent Vince – kivétel nincs; mindenki!.

Vasadi Péter: *Sürget az idő*, Szombathely, 1996, Életünk kiadása

BALOGH ÖRSE: *A jó pásztor*
karton, tempera, 9x17 cm

GYÖRGYPÁL KATALIN

Meleg szürkeségben

Decemberi eső
túl vigasztalan
korán leszáll az est
szinte tavasz van

fénylik a háztető
szürkén, siváran
karácsony közeleg
csendes-hangtalan.

Félelem és idő

Félelem és idő
Idő és félelem
Melyik a nagyobb úr
Én édes Istenem

Fényét szétszórja
A decemberi nap
Hozz ránk óvó
Karácsony-nyugalmat!

Advent

fenyő illata száll
gyertya lobban
a lélek kódorog
majd megnyugszik
lassan-óvatosan
a tudat hinni készül
visszavonul
minden tudomány
az életnek
mégis helye van
a lélek dalol már
piros-aranyban

Hókristályok hullnak

Hópuhán, nesztelen
fehéredik minden
tető, út és járda
ember és kutyája

– kocsik elakadnak
emberek aggódnak
hóviharok járják
az ország más táján
beborult a világ
hófelhők takarják –

milliárd hókristály
csillan földön égen
mesésen téli táj
karácsonyi világ

estéli harang szól
naptól búcsúztatón
míg puhán, nesztelen
fehéredik minden...

Hó-vers

Szakad a hó egyre szakad
Vastag a hó mind vastagabb
Csendes világ, havas világ
Álmodozni talán szabad

Legyen bár hó, mégse' fázunk
Van ételük, van szállásunk
Csodavilág, mesevilág
Munkát és bért – csodát várunk

GYÖRGYPÁL KATALIN

Hó hullt

Párizst mára hó takarja
Nyugat – a hideg is onnan árad
előtte mély nyugtalan szomorúság
nyomában leverő fájdalom...
tán sosemvolt történetek
rettenetei a múlt mélyéről
új-átélésük megkönnyebbülést hoz
furcsamód – bár hinni nehéz
tapasztalni oly egyszerű
tűnő árnyak, tisztuló lét
egyszerűsödik az élet
mozdulat, szó és képzelet
tűnőben a gyerekkor árnyékai
felnőtt nyárban jártam Párizst
megfogott a Louvre, megfogtak Rodin szobrai
– mára hó takarja Párizst
mint az ifjúkor, régvolt gyerekkor éveit...

Januári reggel

Köd ül a Karolina út alacsony házai között
Belopódzott a kertekbe, a fákat alig látod
A szemközti ház szobáiból a villanyfény átsejlik
Csendességet sugallna, de felveri a kocsik zaja
E végtelen szürkeség körülfonja mind a tetőket
Nézd – a kémények sziluettje micsoda pompás háttér
Az ablak előtti fák kedvesen csupasz ágainak
A szokatlan köd most cigarettafüsttel keveredik
És a téli nap fénye belopakodik észrevétlen
Szobádba. S rossz kedved a felkélő ég szívja magába
Ha felpillantasz, a jövő tavasz reménye köszönt
Távoli, sejtelmes érzésekben, ízekben, illatokban...

KASKÖTŐ ISTVÁN

Öreg Joe-történetek

*...amiben a két öreg, ha nincs, hát csinál
csodálni való új szomszédasszonyt...*

Az öreg ült az árnyékban Wilson garázsa előtt. Na, nem éppen ült, Joe kedvenc nyugalmi állapota valahol a vízszintesen fekvő és a félig vertikális között volt. Hosszan kinyújtott lábai bokában keresztezve, feneke a szék szélén, éppen csak kellő mértékben alátámasztva, kezeit a hasán tartja összekulcsolva, álla a mellkasán nyugszik és éber szemait a szemüveg kerete fölött a szomszédján, Dan Wilsonon tartja.

Dan térdelve, alkalmanként négykézláb araszolva a kocsija kerekeit fényezi, már több mint másfél órája.

– Miért nem hagyja már abba! Olyan fényes az, hogy a nap is seggre esik rajta.

Wilson csak fényez, időnként rálehel a krómozott kerékre, majd türelmetlenül rászól az öregre.

– Mondja Joe... nincs magának valami fontos tennivalója otthon?

– Nincs.

– Akkor miért nem talál valami hobbit magának.

– Van nekem hobbim... magát piszkálni. Kell ennél jobb szórakozás?

Wilson nem válaszol abban reménykedve, hogy az öreg abbahagyja, de nincs szerencséje. Kis szünet után folytatja.

– Dominic mesélte a múltkor, – Dominic Galucci a főpincér, állítólagos maffia izomember a jobboldali szomszéd – Dominic mesélte, hogy látta magát homlokon csókolni a kocsiját mielőtt este lecsukta garázs ajtaját.

– Mondja csak, mondja... bolond lukból bolond szél fúj.

– Le merném fogadni, hogy titokban még nevet is adott már neki. Mary–Luisa Ford, vagy Penelope... nem, nem! Joliette!

– Maga csak irigy az új kocsimra. Vallja be. Irigy.

– Irigy a jófene: Egy rakás vas meg plasztik harminc ezerért. Pont oda visz, mint az én hét éves tragacsom és nem kell babusgatni.

– Néha azért azt sem ártana megmosni.

– Ne kritizáljon, az persze eszébe se jutna, hogy felajánlaná... Drága szomszéd, öreg barátom, hozza át a kocsiját, majd én megmosom...

– Maga nem normális...

– Sose állítottam!

Ebben aztán megegyeztek. Dan nagy nehezen feltápáskodott, összeszedte a szépítőszert, gondosan elrakta a garázs polcain, mi hova való, mert neki rendszere volt. Egy munkás élet megszokott rutinját nehéz feladni, meg aztán nem is kell.

– Joe! Akar egy italt? – a sarokban a munkapad mellet egy öreg hűtőszekrény állt, a ház ura szomjúságát volt hivatott kiszolgálni.

– Egy pohár jeges tea, citrommal, jól jönne.

– Mit képzelsz mi ez? Starbucks? Jeges tea nincs, Coke vagy víz!

– Pepsi ha volna...

– Coke!

– Micsoda háztartás... okay, legyen Coke.

Dan Wilson kivesz két kanna Coca-Colát a hűtőből, az egyiket az üreg kezébe nyomja, majd leül a kerti székre, de előbb beljebb húzza a garázsba, az árnyékba. Joe látható ellenszenvvel nézegeti, forgatja a gyöngyöző italt a kezében.

– Legalább üveges italt tarthatna. Utálok a dobozost. Az ember szopja a bádogot, mint egy koszos malac az anyja csöcsit...

– Mert maga látott valaha is az életében szopós malacot... ellenben én, én farmon nőttem fel. – nagyot húz az italból, elmélázva folytatja.

– Lehettem úgy nyolc esztendő, mikor...

– Dan!

– Mi? Mit?

– Már hallottuk.

– Mit hallott? Azt se tudja mit akartam mondani.

– Mindegy. Már hallottam minden, „lehettem úgy nyolc esztendő” sztorit. Nem akarom magát sértegetni, de magának nincs sok fantáziája. Minden sztorija azzal végződik, hogy télvíz idején, esőbe-'hóba' öt kilométert gyalogolt az iskolába. Hegynek föl. Oda-vissza.

– Le van csak maga...

– Inkább azt mondja, mit mondott az időjárás? Én nem néztem a tévét.

– Meleg lesz. Huszonnyolc fok.

– Eső?

– Nada. Zilch. Semmi.

– Még csak június közepe és már a gatyám ráment a locsolásra.

– Mért kell magának a sok virágágyás? Nézze, nekem csak a gyepre kell, azt akár ki is hagyhatom. Mit röhög?

– Kétszer annyit pocskol a kocsi mosására. És még csak jó szaga sincs, mint az én petúniáimnak.

Sakk-matt.

Ebben maradtak. Kortyolgatták a hűsítő nedűt és nagy érdeklődéssel figyelték, ahogy egy vörösbegy egy kövér kukacot próbált kihúzni a földből.

– Maga kinek drukkol?

– A madárnak.

– Gondolhattam volna, le merném fogadni, hogy a maga kertjében fészkel.

– Igen ismerős a formája...

– A kukac viszont az én portámon van. Hess, az anyád... – Wilson ugrott, hogy elkergesse a madarat – menj haza.

– Maga nem normális.

– Akkor kvittek vagyunk.

A vörösbegy elrepült, csőrében lógott a félaraszos kukac. Az utca csendes, aki munkából él, már elment, a sarkon még nem ácsorognak a diákok a buszra várva, olyan közbeeső állapot... semmi érdekes látnivaló a szomszédságban. Joe kihörpintette a maradék italt, még úgy futtában megjegyezte;

– Akár mit mond, a Pepsi jobb.

Már-már ott tartott, hogy hazamegy, mikor egy fehér kocsit állt meg a harmadik ház előtt és egy nyurga fiatalember ugrott ki belőle. Valami történik. Mind a két öreg előredőlt ültőhelyben, hogy tanúskodjanak.

Az idegen felnyitotta a csomagtartót. Egy nagy színes táblát szedett elő és leszúrta a Patel ház előtt a gyepes előkertbe.

Century 21. Ingatlan Ügynökség.

EZ A HÁZ ELADÓ

Dan felsóhajtott.

– Na, úgy látszik, Vesta Patel mégis csak eladja a házat.

- Minek is tartaná, egyedül élni abban a nagy házban.
- Szinte hihetetlen, Ray már három hónapja hogy meghalt. Hogy szalad az idő.
- Ja, A ház eladó! Ez aztán valahogy végleges és visszavonhatatlan... Ray Patel elköltözött.
- Most aztán lehetjük, izgulhatunk, hogy ki veszi meg, miféle népek jönnek.
- Ha én polgármester lennék, törvénybe hoznám, hogy jó szomszédok ne költözködhessenek. Csak a rosszak.
- Azoknak meg kötelezővé tenném.
- Ja, motorbiciklisek, meg zajos tinédzserek...
- Persze, feltételezhetően valami gyerekes házaspár fogja megvenni.
- Én nem bánom a gyerekeket, lehet... mondjuk kettő vagy három, olyan hat-nyolc évesek.
- Kettő, ha a szülők olyan korai negyvenesek. Csinos szépasszony.
- Feltétlenül szép asszony.
- Miután a lényegben megegyeztek... ki-ki a saját gondolataiba merült. Kis idő után Dan Wilson törte meg a csendet.
- Linda Buttler... Liiindaa Buttleer – szinte áhítattal lehelte.
- Ki a Linda Buttler?
- Ki? Hát az új szomszédasszony.
- Szó se lehet róla! – tiltakozott Joe. – Én utalom azt a nevet. Egyszer volt egy Linda, laposat kaptam tőle.
- Honnan a fenébe tudjam én azt.
- Valami romantikusabbra gondoltam... mondjuk, legyen... Maggie. Ja! Maggie O'Brien.
- Ír! Az tetszik, temperamentumos ír Lass... enyhén vöröses, gesztenyebarna, vállig érő haja van. Hat láb magas...
- Szó se lehet róla. Egy nő legyen mindig alacsonyabb mint a férfi. Én vagyok öt-tizenegy...
- Maga öt-kilenc, a múltkor mondta, hogy zsugorodik.
- Okay, okay... Maggie öt-nyolc, az is magasnak számít egy nőnél.
- ...jó nagy didkók...
- Wilson! – tiltakozott az öreg türelmetlenül – Jobb, ha rám hagyja a részleteket. Még hogy nagy mellek. Ebből is látszik, hogy milyen keveset ért a nőkhöz. Nem tanult maga fizikát? Sose hallott a gravitációról? Negyvenes nő, két gyerekkel? Nagy mellek? Barátom, azok már lógnak, nem tudnak ellenállni a föld vonzóerejének. Maggie O'Brien nyurga, izmos, jó alakú nő, maroknyi mellekkel. Atléta típus. Diák korában 1.30-at úszott, mellbe, százon. Még máig is heti háromszor öt kilométert fut, teniszezik és vegetáriánus.
- Szegény asszony, maga aztán jól elintézi... még hogy vegetáriánus.
- Okay, okay... ne legyen vegetáriánus. Tudom, mennyire szeret maga felválni a híres chili burgerjével. Szóval, van két gyerek, Pete a fiú nyolc, Chelsey a kislány hat. A férj Michael mérnök, egy hídépítkezésen dolgozik az USA-ban...
- Az jó, nagyon jó. Egy héten egyszer jön haza.
- Frászkarikát, túl messzi van. Egy hónapban egyszer. Három napra.
- Az még jobb. Szegény asszony – kuncog Wilson.
- Sose sajnálja, már megszokta. És elvégre jó szomszédjai vannak.
- Erre aztán, jót nevetve kezét fogták. A jó szomszédok. Wilson előszedett még két Coke-ot, aztán szóltanul ültek és szopogatták a bádogot, a gondosan elképzelt tökéletes szomszédasszonyt látták, ki-ki a maga igényeinek megfelelően. Ha valami csoda folytán megjelenének a valóságban, feltételezhetően nem is hasonlítanának egymásra. De nem is az a fontos, neve van a káprázatnak: Maggie O'Brien.
- Joeeee! Telefon!

- Hallja, telefon! A miniszterelnök hívja!
- A fenéket, nem hív engem senki. Máli, csak tapintatos, nem akarja, hogy azt higgye...
- ...hogypapucs.
- Papucs a maga tojás feje. Nincs abba semmi kivetnivaló, ha az ember hiányzik valakinek. Pláne, ha az a valaki igényt tart a társaságára már ötvenhét éve...
- Azzal, az öreg átkocogott az úton, mert ugye a telefon nem vár.

Drummond Village igen kívánatos szomszédság, ingatlan nem marad sokáig eladatlanul, még a nehéz gazdasági állapotok mellett sem. Jöttek is az érdeklődők szinte naponként, főleg estefelé. Valahányszor idegen kocsi állt meg a Patel portánál, a két öreg kíváncsiskodva kismfordált a ház elé, lesték a potenciális vevőket... főleg az asszonyokat. Még csak közel sem jöttek Maggie O'Brienhez. Vagy túl öreg, vagy kövér. Vagy szőke és túl hangos, vagy csúnya és két tinédzser ténfereg a járdaszélén, undorral szemlélve a nagy gyepes előkertet. Munka. Már három hét is eltelt és még mindig nincs vevő. Úgy is jó, egyezett meg a két szomszéd, csak nem kell elsietni... valahol az ő Maggiejük pont ilyen házról ábrándozik. Csak ki kell várni.

Egy reggel Dan Wilson a kocsiját mosta, Joe a szokásos pózban elnyújtózva szemlélte. Alig várta, hogy befejezze, fontos mondanivalója volt. Az este jött az ötlet, azóta is formálta, újrafogalmazta, próbálgatta a monológot. Végre Wilson feltekerte a locsolócsövet és két itallal a kezében ledobta magát a székre. Az egyik Coke-t az öreg ölébe ejtette.

– Na, hogy aludt? Azt hiszem eső jön, egész éjjel sajgott a bal lábam... jobb előjelző mint a időjárás csatorna.

– Nem panaszkodom, úgy aludtam, mint a bunda... Különösen a tegnapi élmény után.

– Milyen élmény? Sikerült megborotválnia anélkül, hogy elvágta volna a nyakát?

– Mondja csak, mondja... – intette le az öreg – tegnap délután elmentem a Shopping Mall-ba csak úgy körülnézni, kicsit kikapcsolódni. Vettem egy póló inget. Fél áron volt. Ahogy ott ténferegek, nézelődök, képzelje, ki jön velem szemben?

– A dalai Láma?

– Maggie O'Brien!

– Maggie? A mi Maggienk.

– Az ám. Életnagyságban.

– Maga viccel.

– Úgy éljek. Oszt, aszongya... Üdvözlöm kedves Mister Balog... erre én megemelem a kalapom és mondom...

– Maga sose hord kalapot.

– Megemelem a kalapom és mondom, kedves szomszédasszony, mellőzzük a formaiságot és csak hívjon Joe-nak... erre ő mosolyog ...és belém karolt...

– Magába? Karolt? Csak úgy?

– Mit csodálkozik? De, hogy folytassam... mondom, szólíthatom Maggienek? Erre Ó: hát természetesen az a nevem... erre, jót nevtünk...

– Egész oda vagyok a...

– Ne szakítson félbe... Tudja mit? – mondja Meggie... – az a hír járja, hogy magának nagyon jó ízlése van... női dolgokban és szeretném megkérni, hogy segítsen nekem... fürdőruhát akarok venni és egy hozzáértő, kritikus szempár igen jól jönne.

– Mekkora rakás guanó... még hogy jó ízlése van női dolgokban? Ne nevtessen...

– Wilson! Egyszer az életében hagyná végig mondani az embert, anélkül, hogy félbeszakítaná. Utálatos szokás.

– Ne oktasson, inkább meséljen! Meghalok a kíváncsiságtól. – még kuncogott is hozzá.

– Szóval, bementünk a Bay-be, Maggie egyenesen a női osztályra vezetett. Jó néhány sor állványon lógtak a fürdőruhák. Kiválasztottunk vagy egy tucatot és elkezdődött a

divatbemutató. Ültem az próbafülkék előtt és Maggie jött újabb és újabb fantasztikus kreációkkal, sétált, mint egy igazi manöken, le s fel, forgolódott előttem... én meg csak tátott szájjal bámultam, alig jött ki hang a torkomon, de illő volt véleményt mondani, elvégre azért cipelt oda magával. Volt ott kérem minden fajta, egybe, kétrészes, meg főleg bikinik, akkorák, mint egy disz-zsebkendő, alig-alig takart valamit. Mondanom se kell, hogy egy kissé zavarba is voltam... izgultam, hogy ne kelljen felállnom... sejtje, hogy miért?

– Remegett a térde...

– Ja, arról nem is beszélve... ne vigyorogjon, mert mindjárt itt hagyom. Szóval kiválasztottam egy piros egybe-fürdőruhát és egy mályvaszínű icike-picike bikinit.

– Tudom!

– Mit tud?

– Az icike-picike mályvaszínű bikinit Maggie nem is vette meg.

– Miről beszél?

– Nem vette meg, mert ízléstelen, szinte sértő egy kétgyermekes anyára.

– Ezt a marhaságot ki mondta magának?

– Maggie O'Brien! Ő maga! Személyesen. Nekem!

– Magának? Maggie személyesen? És mondja csak, mikor történt ez a csoda.

– Tegnap estefelé, ahogy elkarikáztam a házuk előtt, biciklizésből jöttem haza...

– Magának nincs is biciklje...

– Ha magának van kalapja, akkor nekem van biciklim. Háromszázért vettem, grafit vázas terepjáró. Minden nap öt kilométert biciklizek.

– Nem mondom, igen csak ráférne magára, már akkora a hasa, mint egy hathónapos terhes anyának.

– Ne szakítson félbe, utálatos szokás. Szóval, a házuk előtt nyomom a pedált s látom, hogy Maggie ott ül a verandán egy idősebb asszonnal. Odaköszönök, még le is álltam, gondoltam ilyen alkalmat nem szabad elmulasztani, mondom, szép esténk van... erre ő mondja, hogy igen kellemes, és hogy megkínálna egy üveg sörrel... erre én letámasztottam a bringát...

– Háromszázért...

– Letámasztottam és mondom, köszönöm, az igen jól jönne...

– Maga nem iszik sört, utálja...

– Egy szépasszony társaságában, hajlandó vagyok kompromisszumra... felléptem a verandára, Maggie bemutatott az idősebb nőnek... az anyósom, mondja: Claire O'Brien... jól prezervált hatvanas, csinos, rögtön magára gondoltam, hogy alkalom adtán be kellene mutatni, korban pont magához illő lenne...

– Maga nekem ne ajánlgasson öregasszonyokat... – Joe kezében összeroppant a Coke-os doboz, kifröccsent belőle a barna lé.

– Szóval, iszogattunk, iszogattunk és Meggie mesélte a fürdőruhás kalandját, hogy az icipici bikini nem egy gyerekes anyának való, meg még azt is, hogy maga megtapogatta a fenekét...

– Na, ebből nekem elegendem van... – ugrott fel az öreg és a garázs sarkába vágta a maradék Coke-ot. – nem vagyok kíváncsi a hülye meséjére, – és elvágtatott.

Dan Wilson kicsit megszeppenve mentegetőzött.

– Joe! Ne bolondozzon, csak vicc az egész... na, jöjjön vissza, a szentségit, ne sértődjön meg... van jeges tea, Emma csinált, citrommal...

– Igya meg maga! – vágott vissza az öreg s magában motyogva még hozzá tette:

– Akadjon meg a torkán!!! – de ami biztos, az biztos – azt már magyarul mondta.

SÁRKÖZI LÁSZLÓ

Leghidegebb éj

...kilométerekre váltott napok,
éjjelek: szétpereg rég körülöttem
s bennem, testem fáj: érzem még vagyok.

S hagyok: igényeim osztottam öttel:
alapvető alatti alapom.

Kalapom kong, akár csontozatom,
ha eső és vihar veri, vagy köddel

a bor s a por a széllel, mit föl kavart.
Felemelem arcom s tartom markom,
vagy fordítva? fázón húzom harcom
mindig ugyanúgy és mindig ugyanazt;

cseng csepp élet s félek; jóakaróm
több ma nem lesz, kész! Egy barátom maradt:
a hold – fehér fénye a takaróm...

Budapest, 2000. február 24.

Mit írnak a zenéről? – kérdezi önmagát BALKAY LÁSZLÓ*

Mit írnak a zenéről? (fejemen fejhallgató és éppen egy régi lemezt hallgatók)

Mit írnak a zenéről? – teszem fel újra magamnak a kérdést.

(Ki e sorokat olvasod, biztosan rajtad is van egy fej, fül, vagy mittudoménmilyen hallgató és áramlik a zene a füledbe...)

Mit lehet arról írni, ami számunkra, számodra, számomra olyan egyszerű és természetes, mint a levegővétel.

Lehet ezt még fokozni? (...közben elakad a tű régi lemezjátszómon – sound of silence sound of silence sound of silence ismétlődik stílusosan a régi dal)

Zene nélkül lehet élni, de minek. – mondta Bárdos** tanár úr.

Dudorászunk délben, dudorászunk este. Éjjel nappal bekapcsolva a rádió, vagy valamelyik TV zenecsatorna, hogy az élvezetet fokozva még lássuk is a zenét.

Töltögetünk az internetről aznapi futó slágereket és meg vagyunk sértve, ha a szerző, vagy kiadó jogdíj után kiált. Miért, az nem természetes, hogy hozzáférünk a zenéhez, min a csapból folyó közközi vízhez?

A zene mindenkié! Naná!

Művész ember volnék. Többek között zeneszerzéssel is foglalkozom. Dalokat írok.

Van egy gyógyító, terápiás színházam, ahol az előadások lételeme, kulcsa a zene, a dal és a kísérő mozdulat, a tánc ritmikus harmóniája.

Minden új előadás próbáját úgy kezdjük, hogy még azt sem tudjuk miről is fog szólni a produkció, de a zene már megvan. Mint egy útjelző vezet minket a kezdő dal, a végkifejlet felé. Megadja a hangulatot, segíti a látvány tervezését, a koreográfiát és mondhatnánk azt, hogy a többi már csak süketelés.

Apropó süketelés!

A világ legnemesebb zenéje az emberi hang. Ezt Beethoven kiválóan alkalmazta kilencedik szimfóniája zárásaként. Amikor már nem tudta tovább fokozni a témát, slusszpoénként betette a legkézenfekvőbbet és egyben a legtutibbat, az emberi hangot.

És hány ember beszél mint a vízfolyás, csak mondja, mondja a magáét. Azt hiszi hogy halhatatlan, örökérvényű dolgot mond, de nekünk ez csak hallgathatatlan süketelés.

Emlékeznek még a némafilmekre? Az sem volt egészen néma, hiszen élőben zongora, vagy nagyzenekar kísérte az előadást. Próbálják ki – nézzenek hang nélkül mozgóképet!

Fülünk, vagy inkább egy megmagyarázhatatlan belső hang önkéntelenül zenét rögtönöz hozzá.

Én személy szerint megőrülnék a csendtől.

Voltam egy TV stúdióban, Kölnben. Ott volt egy speciális szoba, ahol a zajokat, zenéket vették fel.

Minden le volt tompítva. Csak a saját szívverésemet hallottam. Később már azt sem.

Fájt a csend.

Emlékszem Édesapám halálára.

Én a másik szobában voltam. Füleltem, hallottam papám egyre szabálytalanabb lélegzését.

Aztán arra figyeltem fel, hogy valami egészen megmagyarázhatatlan tompaság vesz körül.

Mi ez a csend? Ez a csend a vég ?

Nyári estéken a kertemben üldögélve, vagy a fűben hanyatt fekvé bémulom a csillagokat.

Egészen belefeledkezem a végtelenbe és csak hallgatom, hallgatom a mit is? Igen. Ez a szférák zenéje! Olyan zene ez, amit egy hatalmas zeneszerző komponál és szólaltat meg. Bennünk!

Kedves egykori színházi tanítóm, Gobbi Hilda, szeretett volna csinálni / Ő mondta így/ egy templomot, a csend, vagy hallgatás templomát, ahová beülve megnyugszunk. Hallgathatjuk lelkünk békés zenéjét.

Betegeimnek, az előbb említett színházi csoport tagjainak rendszeresen tartunk zeneterápiás csoportokat. A zene gyógyító hatására a lélek megnyugszik, kinyílik. Mélyen nyugvó emlékek törnek a felszínre. Megkönnyebbülünk.

Mint írtam zeneszerzőként is dolgozom. A frász kerülget, amikor éjszaka álmomban egy csodálatos dalt írok, vagy adok elő és reggel nem emlékszem semmire. Képtelen vagyok lejegyezni. Sokszor jutnak eszembe dallamok, dallamrészletek. Ki is írta? Hol is hallottam? Lázasan kutatni kezdek a lemezeim között. Ja, persze, a Szörényi...!

Továbbra sem tudom, mit írjak a zenéről.

(...megint elakadt a lemezjátszóm, sound of silence sound of silence sound of silence)

Pedig de jó, hogy van zene!

Te is hallod...?

* BALKAY LÁSZLÓ pszichológus, terapeuta

** Bárdos Lajos

PÁVEL COLTON ISTVÁN

Betlehem

Hahó, hahó, mint halandó fajankó
megtörten haladok gyalog,
a frissen vöröslő hóba
büntelen térdeplek nyomot.
Kutatnék szüntelen szégyenlős titkokat;
elveszett kis vonat kiért is tolat,
mit, miért véd szenvedőn
sötétre horgolt szemfedő?
Igen szilárdan hiszem,
a megismerés sármos útjának elején járok,
de lököm a vigéc igét;
születés, elmúlás: folyékony körforgás!
Mikor rám szól a szokásos átok...
Vagy nem is az,
csupán a karácsonyi hangulat,
mely agyamban így mulat;
Téged is vár, kispofám,
az utolsó stáció!
Kiemelt nemzedék tagjaként,
századszor add most tovább
a nyakadban függő,
újulni kész betlehemet,
a parányinak látszó jászolt,
benne az ember fiát,
hogy ezentúl utódod harsogjon vivát
a keményre érett, fanyar édes,
isteni dicsőségre!

Farsang

Sebesen száguldó korunktól kábulttá gárgyultál agyam?
Hiába reméled közeli vesztét a télnek,
az egykori örömtől dúskáló múlt, már csak bús emlékként élhet!
Mégfagyott harang, illanó harag,
mi nem áll, az halad vagy szalad!
Száz egyéb nyakamba zuhanni folyton kész
rossz között zötyög tova egy megszállott gondolat:
Habár, igen hamar mosolygós tavaszt fakasztanak
a közelgő farsangi mulatság hajnali örömben tobzódó hangjai,
és az árkokban itt-ott még megbúvó hó alól
a halódó színek ragyogni készen
ismét a napfénybe néznek,
hirdetve fennen mennyit is érnek, és mégis...
Az ám, rongyos gatyám!
Elszántan gyérülő hófehér hajamra, szavamra,
mi sem hozhatna olvadást,
a mely, a fene megette, feltárná nevetve,
valaha vállamat verdesve, mily színű sörény hullámszórt helyette!

LÁNG EL PÉTER

Egy barlang rejtekén

Mottó: „...földre hullt a fény,
Betlehemben csillag gyulladt
egy barlang rejtekén.”
(Egy karácsonyi kórusműből.)

Egy barlangban, barmok között
született a Kisdéd.
Az állatok körülvették,
a hidegben kicsiny testét
melengetni kellett.
Mária, az édesanyja
gyolcsba bugyolálta,
megszoptatta, csucsujgatta,
a jászolban József által
szalmaszálból rakosgatott
bölcsőbe nyugtatta.

Üstökös tűnt föl az égen,
nagy fényesség támadt.
Barlangba tért, átölelte
a kis jászol-ágyat.
A tündöklő fénytümemény
szerteszállt Betlehem egén,
átszótt mezőt, házat,
a házakból, a kertekből,
s a távoli messzeségből,
minden teremtettt lélekből
a jászolba, Kisjézusra áradt.

*Betlehem – a Születés temploma,
ezüstcsillag jelölik azt a helyet, ahol a hagyomány szerint Jézus született*

Fotó: SZENDY CSABA

LÁNG EL PÉTER

Sorsközösség

Meghalt Gábor barátom. Úgy negyven körül volt. Mindenki más, halálának tragikus körülményeit vizslatta, taglalta. Már ameddig és amennyire „érdekes” volt számára az eset. Addig a bizonyos 3 napig, ami a találó szólás-mondás szerint – „minden csoda 3 napig tart” – kijár egy „esetnek”.

A szomszéd asszony, akivel, bár jó húsz éve lakunk egymás mellett, de ha az eddigi, összesen 4-5 alkalom során szóba elegyedtünk az ő vélt vagy valós, szomszédi sérelmei miatt, most 5 percben „leadta az esetet” s Gáborék szinte egész családtörténetét. Ahogyan az benne meg a köznépből az „eset” kapcsán „érdekesse válik” s egyben „lecsengett”.

Ilyenek vagyunk, ugye!? Ami engem nem érint közvetlenül, nem fáj nekem, az egy távoli eset csupán. Nem számít, hogy minimum az érintett három ember számára igenis sorsfordító tragédia. Kiheverhetetlen csapás, ami további tragédiákat vonzhat be a közvetlenül érintett emberek életútján. Ha nem tanulják meg kezelni. Ha nem akarnak belőle a maguk, mindannyiuk számára jelentős változást eredményező tanulságokat, pozitívumokat kiolvasni. Ha belerokkannak, ahelyett, hogy mélyen elemeznék az ok-okozati összefüggéseket, s a negatív vonásaiból kiolvasható következtetéseket beolvasztanák fejlődésükbe.

Megtanulni belőle az Élet Csodáját, és teljességgel ÉLNI saját, csodálatos életüket.

Engem a tragédia ilyen következményei foglalkoztatnak. Mert ami Gáborral és halálának következményeiként feleségével és két fiával történik, engem is közvetlenül érint.

Hogyan is?

Zsuzsa, a fiatalon magára maradt feleség, kislányom tanára. Olyan pedagógus, akit Verka szeret, tisztel és nagyra becsül. Aki példakép a gyermekem számára. Igazi, a legjobb értelemben vett tanítója. Mestere, akinek szavára, tetteire, megjelenésére, hangulataira is figyel. Akinek tudásából merít és építkezik. Akinek a saját hivatásához, tantárgyához fűződő szeretete átragad az én Verámra, s így még nagyobb haszonnal építi be, integrálja saját tudástárába. Pl. mulasztott-e és mennyi tarórát, mert az is közvetlenül érinti. Nem szereti, ha Zsuzsa néni helyettesítik, mert az megközelítőleg sem olyan! Az a szeretet és meghittség kell neki az informatika órán, ami mindig körülengeli az osztályt s az ő lelkét is mélyen megérinti, amikor Zsuzsa néni tanít.

S mivel Zsuzsa néni ennyire fontossá vált számára már az előző tanév alatt, az is visszhangra talál benne, amikor kedves tanára kicsit kienged a gyászában. Észleli, amikor nincs teljesen jelen, csak úgy 90 %-osan. S akkor kicsit csalódott, mert nem ilyennek ismeri, nem ilyennek szokta meg, nem ilyennek becsüli.

Mert a Zsuzsa néniknek mindig igaznak kell lennie. 100 %-osnak! Épp úgy mint Anyának és Apának, meg imádott nővérének vagy bátyjainak. Ezt várja tőlük, mert ezekből az igaz emberi mivoltokból épül az ő embersége, formálódik teljesebbé, igazabbá, órától órára, napról napra.

Figyeljetek hát nagyon, Apa, Anya, Annmari, Peti és Szilus! És figyelj nagyon-nagyon, te is, Zsuzsa néni! Mert, bizony, mindnyájatok együttes felelőssége, hogy ki lesz, mi lesz az én Veronikámból! Meg a többi gyermekből.

Engem nem izgat csupán az eset maga. Engem teljesen közvetlenül érint!
De téged is, Barátom! Figyelj csak oda teljes lélekkel és rájössz magad is!
Bizony, minden mindennel összefügg, ahogy József Attila írja az Eszméletben:

„Akár egy halom hasított fa,
hever egymáson a világ,
szorítja, nyomja, összefogja
egyik dolog a másikat
s így mindenik determinált.”

Gábor kiemelkedő képességű és felkészültségű, gyengeáramú elektromérnök volt. Végtelenül szerény, szeretetteljes, tisztességes, segítőkész és áldozatkész ember. Kiváló apa, aki újszülött koruktól imádatlalt követte két fiacskája minden rezdülését, minden pillanatát. És kiváló társ, aki minden áldozatot vállalt feleségéért és két gyermekükért. Kiváló munkatárs minden helyen, ahol csak dolgozott. Igazi vállalatbirodalmat és kiemelkedő alkotásokat hagyott volna családjára és ránk, többiekre, ha csak 50%-ban is meglett volna benne a mai, törteő, mindent elgázoló és mindent tönkretevő, Föld-Anyánkat és az emberiséget végromlásba taszító pénzhajhászásnak és hatalomvágyának.

De hál'Istennek, benne csak a kimeríthetetlen, mindig a családjáért való, fáradhatatlan tevékenykedés, a jóra törekvés, a feltételek nélküli, igaz szeretet munkált.

Csupán ebbe a kegyetlen világba halt bele.

Miként az Indiai Óceánba dobott kavics hullámai törnek az Atlanti sziklafalakat vagy építik a Csendes Óceán szigeteit, a Nyugat érdemtelenül kiemelkedő jólétét is eléri Afrika és Ázsia éhezése, víz- és táplálékhiánya, azon a tájon a szükség kényszeréből táplálkozó forradalom és szabadságvágy sem marad hatástalanul a mi tájainkon, úgy a mi tetteink és mulasztásaink is visszahatnak más földrészekre.

Mert sorsközösséget alkotunk a földi társadalomban és bioszisztémában is.

Gondolj bele ember, és ne várokozz saját változásoddal!

Te, magad légy a változás és megváltozik körülötöd a világ!

Csolnok, 2011. 10. 22.

SZABÓ AIDA (*Jampa drolma*)

Gyermektükör

„Tükröm, tükröm: mondd meg kérlek...!”

Kérned sem kell, mondja néked

leghűségesebb közönséged:

gyermeked elfogulatlanul kritizál,

mindent észlelő csáp,

ami nem kár,

csak fáj, a „gyermekszáj”!

Szeme kocsányon lóg,

ollóz, figyel,

téged pedig a hideg kilel,

hajad égnek áll tőle, és főleg:

ismerni nem akarsz magadra!

csodálkozol hitetlenkedve,

gondolatod ordít,

szemellenzős léted rábólint,

hangod elakad, vagy rákondít:

kitől hallotta, tanulta Ezt, a gyerek? –

Hiába tükrözi hüen tükröd,

„gyermektükröd”:

minden teted, szavad...

Másod – Nem Látod!

kezed széttárod.

– Tanácsom: Fogadd el,

felszereléseden igazíts,

lépést válts, és indulj újra el! –

KÖRMENDI JUDIT

Hullámvölgyek

(Részletek *A csodák napja* c. kötet *Hullámvölgyek* c. fejezetéből [Szolnok, 2006])

Alulról fölfelé

Nyár van, agresszív és forró, pedig a Nap messze jár a Földtől. Az uszodában mindenütt tarka fürdőruhás testek mozognak a kemény betonon és a lágy fűvön. A fonnyadt fűszálak közül apró élőlények, hangyák, pókok másznak a testére. Ha szétnyomja őket, szájalmas kis folt marad utánuk tiszta bőrén, amely már kezdi átvenni a nap illatát. Óvatosan lerázza hát az állatokat, kegyelemmel meghagyja életüket. Inkább a nyomasztóan kék, végtelen égre figyel. Háton fekvé, fölfelé néz. Mindig is szeretett volna repülni, de szorongásai selyemfala ellenállóbbnak bizonyult. Körülötte óvónők beszélgetnek, nem akar odafigyelni, szavaik lassan érthetetlen duruzsolássá olvadnak fülében. Hirtelen az Adria jut az eszébe, dühös-tajtékos hullámaival, amit a velencei Lidóról bámult órákig öt évvel ezelőtt. A tenger mágikus bűvöletet és mély alázatot ébresztett akkor benne. A tenger ugyanolyan volt, mint itt ez a kék ég, a száguldozó kis báránnyelőkkel.

Elneveti magát. Tudja, úgyszem lehet semmit.

Kezdeményezések

Homo sedens az íróasztalnál, támlás széken ülve. Közönséges helyzet. Mont Blanc töltőtolla végét rágja, gondolatban a sors kabátujját cibálja, könnyörögve egy kis tehetségért. De így is szürke marad, erőtlén versei lefolynak a szerkesztők domború homlokán, mint a sós izzadság, amit undorral törölnék le. Mégsem adja fel a harcot. Mászt ír. Megint mászt. Majd egyszer csak megérti valaki, hogy nem fából vaskarikát, hanem rabságból szabadságot szeretne teremteni.

Mikor megismertelek, végtelen horizont nyílt meg a homlokom mögött, befelé, mintha önmagamát láttam volna. Akkor éppen három év sok kis tüskéje egyesült egyetlen lándzsává, amelynek döfésétől egy világ hullott szét bennem. A kudarc, a már felismerhetetlen érzések, az eltávolodott barátok szinte vaddá tettek. De egy idő után a szomorúság alkotó erővé duzzadt a toll hegyén.

A lovak

Arca nem látszott a hajától, melynek tompa, sűrű fényében elnyelődnek a szidalmak. A lovak nem szóltak hozzá, csak nagy busa fejüket dörgölték a kezéhez. Máskor elnyújtott testtel vágtáztak, három ember figyelte a lovasokat, köztük ő is. A fehér ló méltóságteljesen vette az akadályt, ugrásának egyetlen, legszebb pillanata fényes papírba zárult. Hiszen másoknak is meg kellett tudni, hogy ez milyen gyönyörű.

Talán

Senkit nem lát még, de mindenkit érez. A szívével látja erőlködve kilincselő sorsát. Látja a gerincével, hogy ki fogják nevetni. Pedig tudja, valamit másképp kellene csinálni, és valamit igazán csinálni kellene. Eddig hiába élt: nem hitte el senki, hogy jobbat akart a renitens viselkedésével.

Megbűntették. Most nézi a cipője orrát, merre fordul. Arra fog elindulni.
De a határokat nem lépi át. Az ország tabu: itt van dolga.

Igazságot

Titokzatos mosollyal figyeli a szemöldökfát, amibe egy óvatlan pillanatban (megint) beverheti a fejét, visszafelé menet. Leveszi homlokáról a tapaszt, mély ránc marad a helyén. Eszébe jut a strúmaműtete, amikor a kórteremben vihogva bontott csirkének szólongatták egymást. S akkor jóindulatból vágják el a nyakát, a helye már alig látszik. Az igazi fegyverek láthatatlanok.

A sarki ház

A szülővárosnak varázsa van. A ház rozoga, sarkosra faragott, kétemeletes, függönyös ablakoktól lyukacsos.

Innen küldik el jelentéktelen dolgokért, s ő mindent felvállal, mert szereti az embereket, bizalmatlanabbul, ugyan, mint rég... Egy ideig nem okozott gondot, hogy vissza kell térnie. Most azonban valószínűleg kezdődő fekély csavarintja meg a gyomrát, ha ráteszi a kezét a kattanó csengőre, amelyről azt sem tudja, működik-e. Sokszor érez gázzagot, estére keze-lába megdagad és fájdalmasan tüzel, mint valami három-műszakos kohó onnan belülről is. Micsoda kavarodás volt itt éjszaka, tudod, mindenkit berángattak katonának, karikás szemmel ki-be rohángáltak az enyhén ittas emberek, minden sarokban sörösüvegek tornyosultak, a zene üvöltve tapogatta a személyiségfalakat, ajzottan kenték a ragasztót a fényképek hátára. A többi is ott, de nem akkor történt, hanem egy másik sörszagú fél-éjszakán. Mindent lefilmezett az agy, ami kívülről nem látható.

UMHAUSER FERENC

A „KLOSÁR” dala

(részlet a *Kocsma-operából*)

Ha az lennék, aki szeretnék,
nem az lennék, aki most vagyok.
Ha ott lennék, ahol nem vagyok,
nem lépnének át a holnapok.
Ha szeretnének, én is szeretnék,
nem rossz, talán jó lennék.
Ha lennének előttem távlatok!
Tudnám; a nap rám ragyog.
Sodor a napok árja,
megtörténnek velem a dolgok,
nem élek, csak vagyok.
Sodor a napok árja,
megtörténnek velem a dolgok,
nem élek, csak vagyok.
Fennkölt érzelmek, magasztos eszmék
hidegen hagynak, én inkább ennék.
Korog a gyomrom, nincs egy vasam,
tudatom beszűkült, mi belefér:
csak egy szelet kenyér.
Csak egy szelet kenyér.
Egy fölfújt hólyag
pár forintot nyújt felém.
Hogy elvegyem
neki van szüksége rá,
nem nekem.
Neki van szüksége rá.
Megszánom, hát elveszem.
Megszánom, hát elveszem

SZ. PÓRDY MÁRIA

Harangszó

A bátyáid még kínlódtak a ministrálás latin szövegével, amikor te már kívülről fújta. Hiába mondták, ne strapáld magadat, lányból úgysem lehet ministráns, ha csak lehetett, ott sertepertél körülöttük sekrestyében, a „háthamégis” lehetőségét vártad. Vállaltál volna gyertyatisztítást is és segítséget az atyák öltöztetésében, de ezeket is mindig fiúkra bízták. Ha nem kellett volna meggyónniuk, bátyáid legszívesebben copfodnál fogva penderítettek volna ki.

A makacs tettekre készségedet végül az vette észre, aki a legkevesebbet foglalkozott a hívekkel, Olivér, a harangozó.

– Szoktál fára mászni? – kérdezte egy alkalommal, amikor ketten maradtatok a sekrestyében.

– Persze – válaszoltad önérzetesen.

– Szóval, nem szédülsz a magasban?

– Nem olyan magas a barackfánk az udvarban, hogy szédüljek a tetején – vonogattad a válladat.

– Feljönne velem a toronyba?

– Harangozni? – kérdezted csodálkozva.

– Harangozni.

Dobogó szívvel másztad a vasajtóhoz vezető egyre keskenyedő csigalépcsőket. Ismerted ezt az utat. Néha előfordult, hogy a kórus helyett először felmentél a kiegyenesedett csigalépcsőig, amelynek végét fekete vasajtó zárta le. Volt, hogy az ajtót résre nyitva találtad, és egyszer dobogó szívvel mögéje is lopóztál, de a sötétség visszariasztott az újabb kísérlettől.

Olivér a zsebéből kulcsot húzott elő, és fordított egyet a záron. A befeszített ajtó nagyot dörrent. Összerezte. Olivér játékosan összehúzta barna, sötét pettyekkel tarkított szemét.

– Van még kedved tovább jönni? Ne félj, mindjárt megszokja a szemed a sötétet. Aztán ügyesen gyere ám utánam. Figyeld, hogy hová lépek! – mondta és még jobban meggörnyedt, mint ahogy járt szokott.

Minden lépcsőfok újabb nyílást hasított a sötétség szövetén, fokozatosan kivilágosodott. Akkor mertél csak szétnézni, amikor Olivér a kezét nyújtotta, és átsegített a toronybelső mentén körbefutó keskeny, fagalériára. Vaskos, egymáshoz erősített gerendák szövevényes támasza között megpillantottad a nagyharangot. Alatta mélybe ereszkedő üresség, felette másik, sokkal kisebb harang. A torony négy oldalán ívelt, zsalugáteres ablakok szöktek a magasba, fel az órákig. A haranghúzó kötelek két egymás melletti tartógerendához voltak kötve.

– Most még körbe mehetsz, nézelődhetsz az ablakokból. Mielőtt elkezdek harangozni, oda fogsz állni – mutatott Olivér a húzókötéllal szembeni oldalra –, és onnan nem mozdulsz, csak akkor, ha engedem. – Hangja szigorúan szólt, oda kellett figyelned. Évekkel később tudtad csak megfogalmazni az akkori

benyomásodat, hogy az arcának furcsa kékes színe volt a zsalugáterresek között átszűrődő fénypásmában.

Életedben ilyen csodát még nem láttál. Mintha minden összezsugorodott volna, az emberek, a járművek, a fák, a házak, az egész város. A házak rengetegében először a tiétekét kerested meg, aztán azokat az utcákat, tereket próbáltad megtalálni, ahol gyakran megfordultál. Láttad a város neked ismeretlen részeit, és láttad városrészetek utolsó házait, amelyek, a felnőttek szavaival mondva, már a juhszélen voltak. A földeken túl, a távolban elmosódott települések olvadtak bele a látóhatárba, és párába vesztek a folyót kísérő ártéri erdők. De jó az Úrnak – gondoltad –, hogy ezt a gyönyörűséget minden nap látja odafentről.

Olivér a nadrágja zsebéből kis dobozt vett elő, vattacsomók voltak benne.

– Tedd a füledbe! – mondta, – és ő is bedugaszolta a sajátját.

A harangzúgást mégis hazavitted a füledben. Minden más hangot elnyomott, kicsit belesüketültél az élménybe és az örömben.

Olivér mindenre megtanított, amit a harangozásról, a harangokról tudni érdemes. Lerajzolta, hogyan öntik a harangot, elmagyarázta, melyik harangot milyen alkalomkor kell megszólaltatni, és elmesélte, miért kapta a nagyharang a Szent Rókus nevet. Beszélt arról is, hogy ha ügyetlenül kezdené hintáztatni a sisakot, a harangnyelv egy ideig csak a harang egyik oldalát kongatná, és az emberek azt hihetnék, hogy baj van, mert félrevert harangszót hallanak.

– Persze – tette hozzá tünődve – jó részük már csak a szirénaszót ismeri.

Csodáltad az erejét, ahogy a kötelet egymás után gyorsan, különböző fogásokkal lefeszítette és végül a harang megadta magát. Nincs magyarázat rá, miért fogott meg az a lány mozdulat, amit még ma is fel tudtál idézni, ahogy a harangozás után kisimította az arcába hullt, enyhén őszerű, sűrű fekete haját.

Megígérte, ha eljön az ideje, megkondíthatod a kis lélekharangot.

Valamiért egyre ritkábban adódott lehetőség vele menni a toronyba, pedig a tekintetében biztosan mindig észrevette az ajánlközást. Egyszer azt válaszolta a kérdésedre, jobb, ha az emberek nem vesznek a szájukra. Nem nagyon értetted, miért mondta, de érezted, összefüggésben van a hívások ritkulásával. Pedig nagyon vártad, hogy a kezedben foghasd a kisharang kötelét.

Akkoriban is telt az idő, ha nem is olyan gyorsan, mint mostanában. Senkinek nem árultad el, hogy már több mint egy éve harangozni jársz a toronyba.

Egyik este elhűlve hallottad apád szokatlanul éles hangját a másik szobából.

– Margit! Igaz, amit hallottam, hogy a lányod feljár a toronyba azzal az örültséggel?

– Nem örült. Csak az emberek szeretnek mindenfélét összehordani. Attól, hogy valaki idegileg egyszer összeroppant és emiatt kórházba került, még nem örült.

– Szerinted helyénvaló, hogy egy gyereklány kettesben legyen egy ilyen...egy ilyen beteg emberrel?

– Tudok róla, a fiúk mondták el. Kálmán, én vagyok a gyerekekkel egész nap, ismerem minden rezdülésüket, Anca tekintete elárulná, ha ez nem lenne tisztességes felnőtt-gyerek kapcsolat.

– Nem kell megvárni, hogy a baj bekövetkezzen! Megtiltom!...Beszélj a lányoddal, hogy többet nem mehet azzal a...Úgy is itt az ideje, magyarázd el neki, miért! Nem akarok erről még egyszer beszélni!

Súlyos szavak voltak, nem tudtál mit kezdeni velük. Olivér nem volt se örült, se beteg, a barátod volt, akivel jókat lehetett beszélgetni, akinél szebben senki nem rendezte el a virágokat az oltárokon, még Klári sem, a volt apáca. És ha valamelyik atyának nem volt ministránsa, ő mindig beöltözött, kivéve, ha harangoznia kellett. Az is izgatott, vártad, hogy megmondják, minek jött el az ideje, de csak nem akart kitudódni. Napok teltek, hetek múltak, de veled senki nem akart semmit megbeszélni.

Olivér többet nem hívott a toronyba. Néha, ha már nagyon kitartóan néztél rá, majdnem könyörögve, megsimította a fejedet, és csak a szemével intett, hogy most nem. Pedig még mindig tartozott neked a kisharang megszólaltatásával.

Az idő lelohasztotta nagy lelkesedésedet, talán szégyenlős is lettél, s a sekrestyébe is elvétve mentél be. A bátyáid meg ministrálás helyett a lányokkal bújócskáztak a templomkert orgonabokrai között, nem tartották rajtad a szemüket

Olivérral ritkán találkoztál. A mosolya, ami régebben olyan mókásan szaladt fel az arca egyik felére, szomorú volt, a keze pedig hideg. Beszéd közben néha a szívére tette a tenyerét, mint az atyák misézéskor. A haja ezüstösen csillogott, és görnyedtebben mozgott, mint szokott. Mikor már hosszabb ideje nem láttad a templom környékén sem, a sekrestyéstől megtudtad, hogy szanatóriumban gyógyítják, és a beteg szíve miatt többet nem vállalhat olyan nehéz munkát, mint a harangozás.

Édesanyátok hamvainak kiszórásakor rajtatok kívül senki nem volt a folyóparton. Hallgatagon néztétek, ahogy a sodrás elkapta a bedobott sárga rózsákat, és körülöttük, itt-ott nagyot csobbant a víz. Hirtelen valaki megérintette a kezedet. Olivér állt melletted, és feléd nyújtotta a harangkötelet.

HORVÁTH-HOITSY EDIT

Amikor megértjük a lényeket...

Tudom, esendő-emberi vonás
a pillanat-kínálta cifraság
kívánása: tűzijáték és csillogó ködök,
mesék ékítik fel az Ünnepet...
Ragyognak csinált ékkövek
gyanánt a hívság, a parádé
— a hülő szívű, bús világé —,
kalmárok kötnek üzletet,
s a felkínált portéka fogy,
kereset lesz, ha jó, ha rossz,
csak messziről virítson —, egyre megy.
TUDOM....

De hogyha egyszer mélyet dobban
s forrót a szív, ha gyertya lobban,
és mézként csurran ajkadról az ének:
girlandok közül kel útra a lélek,
kék-piros- és azúrszín gömbökön.
Ám túl tengeren túl Araráton,
mit meglelsz, mégis a Karácsony....
Igaz:

a tántorgót mi hajtja át
először? — ez a játékos varázs —,
ó, nézd el néki, Istenem!
Staniol-pompa ez, hiszen
kellékei — én úgy hiszem —
csupa kifundált csoda-pótlék.
Ámde az ember ösztönei — jórészt —
valami magasrendűt is megsejtenek.
Csordul a jóság, az öröm
— e ritka vendég —, s hátha gyöngy-
fénye nem lesz ártalmunkra, míg
e külsőség csak eszköz, s nem hamis
a szándék —, hátha gazdagít?!
S ha néhány napra csak (lehet)
a koldus-szív leveti rongyait,
tegye...! Talán egykor malasztja származik
a káprázatból, amikor megérti majd a
Lényeket...

Legenda

Aszott mezőkön három vándorok
bölcsek, királyok, koldusok? —
kopott saruban, porlepte köpenyben
mennek az égő sziklarengetekben;
rég elindultak s hetek óta mennek
a sárga-barna sivatagon át,
hol hemzsegnek a viperák,
s odúkból gyilkos mérgű skorpiók;
mennek tevecsont-, tevehát
sziklák között a három vándorok.
— És gyors alkony jött —, este lett
egy végtelennek tűnő nap után,
és éj közép lett s csillagok,
s megtelt a síkság különös zenével;
lebegő lelkek énekével.
Hárfáztak mint a szirtek, s citerán
Játszott a karmos bokorszőttes.
Százujjú szél pergetett dallamot
törékeny húrokon, azon
a titkokkal tel éjjelen.
Egy hallgatag szifnx nyúlt el, valahol
messze: egy szürke fényű felleg,
szarván a Legszebb Csillag tündökölt,
s intett a három fáradt idegennek.
Dombok simultak el, mint hullám-
íve rejtett értelmű, ősi verssoroknak;
tetők villantak föl; téglái rótt falaknak,
és akkor ott — tán egy kerítés görbe vállán:
megdőlt, ingatag gerendák föl
tűzte magát a vezérlő Csillag.
A három vándorok földig hajoltak,
pedig csak jászol volt, s nem trónusok,
mi barlang mélyből ragyogott ki —, benne
az Élet gögicselő Fejedelme.
És barmok lehelték körül: ne fázzon!
Tej csillogott az édes szájon.
Bárányok hömpölyögtek, kondorak.
Mezei jámbor népség: pásztorok
vonultak, megálltak és leborultak,
míg fél-karéjban szunnyadt Betlehem...
... S az állatok nyakában csöndesen
megcsendült egy-egy rézkolomp —,
mint fán a csengő.

SZÉKELY LINDA

A legvégső (The Farthest)

Egy magas szikla szélén állok, s az előttem elterülő, hatalmas ürességen merengek. A sötétség végtelensége vonz, magába ránt és megfojt.

– *Ez nem én vagyok* – suttogom, térdre esve az elhomályosodó világ előtt.

Könnyek folynak végig az arcomon, és mindenem reszket. Hideg fuvallat kap bele a hajamba, elkenve a könnyeimet, kiszárítva a számat.

Hirtelen szorító fájdalom hasít a mellkasomba, s én zokogva görnyedek össze a földön. Emlékek sora villan fel és játszódik le a szemeim előtt, régen elfojtott érzéseket újra felébresztve. Hiányzol. Tudom, hogy hiányzol, de próbáltam elfelejteni, elüldözni, amit irántad érzek. Hiába.

Mindent feladtam. Mindent elveszítettem.

– *MIATTAD* – sikítom kétségbeesetten a sötét éjszakába.

Soha többé nem láthatlak, de számodra ez semmit sem jelent. Talán soha nem is jelentettem számodra semmit.

Végül semmi nem marad. Nincs Te és én. Csak Te vagy, s én örökre eltűnök.

– *Szeretlek* – suttogom utoljára a feltámadó szélben.

Hiába (Vainly)

Tokyo. A város fényei néha elvakítanak, néha elkápráztatnak. Az utcákat szőnyegként borítják be a virágzó cseresznyefák szirmai. A rengeteg üzlet csábítja az embereket, így a tömeg akaratlanul is magával ragad.

Te mégis egyedül vagy. Az egyik fa alatt állsz, lehajtott fejjel, s az arcodat nem láthatom a hajad miatt. Oda szeretnék menni hozzád, hiszen már annyira hiányzol, ám hiába próbálkozom. Nem tudok kitörni az emberek sokaságából. Tovább húznak magukkal saját céljaik elérése közben.

Egyre távolodok tőled, egyre kevésbé látlak, hiába nyújtom ki a kezem, nem érhetlek el...

Nem érhetlek el, mert túl gyenge vagyok, hogy harcoljak érted...

Mosolyogj rám (Smile for me)

Csak távolról figyeltelek. Nézttem, ahogy a többiekkel együtt integetve feljössz a színpadra. Mindenki boldogan mosolygott és beszélgetett, csak te néztél szomorúan merengve egy irányba. Láttam rajtad, hogy már alig várod, hogy végre elkezdhess énekelni, hogy végre egy kis időre elfelejthesd, ami fáj.

Amikor felcsendültek az első dallamok egy lassú, szerelmes számból, a közönség boldogan ringatózva merült el a csarnokban visszhangzó hangokban.

Továbbra is csak figyeltelek. Lassan haladtam el a veletek együtt énekelő, és a sikítva ugrándozó rajongók mellett. Senki nem vette észre, hogy elmentem mellette. Senkit nem érdekelt más, csakis ti.

Mikor már csak egy karnyújtásnyira voltál tőlem, éreztem, hogy fojtogatni kezd a sírás. Hirtelen elhomályosult előttem az arcod, s forogni kezdett a világ. Fel akartam emelni a kezem, de a karom nem engedelmeskedett. Szédülve a földre estem, és hallottam, ahogy a térdeim hangosat koppannak a földhöz ütközve, de a fájdalom nem ért el.

Csak a szívverésemet és az egyre gyengülő légzésemet hallottam.

Éreztem, hogy valaki megfogja a vállaim, így nem estem teljesen össze. Valószínűleg beszélt is hozzám, de amikor nem válaszoltam, megrázta a vállamat, én pedig lassan felemeltem a fejemet. Aggódva néztél rám, láttam, hogy mozognak az ajkaid, de a hangodat nem hallottam. Könnyek szöktek a szemembe, s még vettem egy utolsó, mély lélegzetet.

– Mosolyogj... kérlek.

Pár pillanatig tétováztál, majd végül megjelent az arcodon az a szívmengető, kedves mosoly, amit annyira szerettem benned.

Gyengén elmosolyodtam én is, s mikor végleg eltűntél a szemeim elől, elvesztem a tömegben.

Soha többé nem láttalak újra.

BALOGH ÖRSE: *Három királyok*
karton, pasztell, 21x29,5 cm

MÁNDY GÁBOR

Betlehemi csillag (történet)

A háromkirályok felnéztek az égre.
A csillag sebesen mozgott.
Most törte át a hanghatárt.
Siessünk, mondták a háromkirályok.
Megszaporázták lépteiket,
kezükből zötykölődött a sok ajándék.
Mária szoptatáshoz készülődött.
Kinézett az ablakon.
Az úton feltűnt a három imbolygó alak.
József idegesen rontott be,
kezében gázálarca.
A háromkirályok már a küszöbön jártak.
Hirtelen hasra vágta magukat.
Óriási robajjal csapódott be a Scud rakéta.
Akkor felpillantott a gyermek és így szólt:
„Ne féljete!”

Karácsony és Húsvét

Hiába a sok kedves vendég,
a megannyi értékes ajándék,
a hozsannát zengő pásztorok
(mind-mind öröme volna ok),
és nem is a szülési fájdalom,
mely túltesz korábbi kínokon,
s nem is a férje néma vádja
(hogy az egészség csak kitalálta),
hanem valami döbbenet,
az rontja el az örömet.
Valami, ami még messze, messze,
de senki sem térhet ki előle.
Az, hogy nevét majd imába foglalják,
nem kárpótol egy fiát féltő anyát.

Mária arca búskomor.
Már karácsonykor
a Húsvétra gondol.

Szürke vers

Szürke égbolt, szürke házak,
szürke lakótelep.
Álmodhatnék a tavaszról,
de elaludni sem merek.
Óh, ha most takaróm alá
bebújna valaki!
Tudnánk nyarat is játszani.
De arcomra köd perreg.
Fázom,
egyedül fekszem az ágyon.
Ölelés nélkül nem lehet
túlélni a telet.

Év-forduló

Jó lenne már egyenesen menni –
de ismét fordul az év.
Nekem ezekből a kanyarokból
már volt éppen elég.
December-végi éjszakában
találgatjuk: a forduló után
gyümölcsöt szedhetünk, vagy
emberek lógnak a fán?
Lesz-e egy kis béke,
vagy újabb háború?
Mennyasszonyi csokor készül,
vagy sírra halotti koszorú?
A hajnal hideg és szürke,
de friss-zöld a remény.
Kapaszkodjunk egy kicsit egymásba
január elsején!

ÓDOR GYÖRGY

Virrasztás

Szürkébe öltötte az éjszaka
a fákat s hűvös, lángos-szemével
rám kacsintott: emberke, légy szabad!
Félig-csend van. Valahol zenélnek
maguknak, és ahol kettészakad
ez az ütött-kopottas, vézna, vad
világ, ott szól e virrasztóének.

Az apósom is nagyon sokat volt
fenn, oly ifjan elhunyt fia miatt.
Virrasztott, jaj, de sokat virrasztott,
s a végén ő is gyorsan belehalt.
Én olykor azt sem tudom, hogy ki az,
és értelmét veszíti a miatt,
csak fenn vagyok, mint az égen a Hold.

Míg aludtam, összekeveredett
porszemecskék szálltak ablakomba,
játszottak, mint a kicsi gyerekek,
s mintha én is ott játszottam volna
velük. Érzem, ébren már nem merek.
Mert a szörnyű rács itt van, idebent
élek, egy istenverete rabszolga!

Fáradt vagyok, és ifjú-eleven
lelkemben egy öreges Nap ragyog
akkor is, ha a Holdat kémlelem,
s keresem benne, itt lenni ki vagyok.
Cica nem dörgölődik mellemhez,
inkább a kutya harap szívembe,
hisz kutyaságban mindegy, mit adok.

Adok percet. Kettőt, ha nem elég,
a nyomorúságomból, kinek jól megy.
Hunyorgat, látom, a szorgos szemét
odakint, és durmolgat a fogdmeg,
mit csak ő ért, kinek foga nem ép
a szűkösségtől, s fémszilánkba lép.
Fájdalmában sem szólhat egy szót sem.

De csak az van, ami jól mérhető.
Fűszálat keresni ostobaság
a réten, mert ha a rét széteső
egy szál, hát elviszi a korhadás!
Hallgatok. Hallom, hogy' bújik elő
a hangya a résből, s ki legelő
van, mint szalad. Követik lábnyomát.

Lásd, pont ebből tudom, hogy' hazudik
a jóság szemembe, s ellenére
miként is válaszolgat, vajúdik
a szegény kisember szenvedése,
ki az, ki életekkel alkuszik
itt a sötétben, de nem a kuvik,
hanem rokonod, embertestvéred!

Virrad, s mindenre lesz magyarázat.
Egy szálig eltűnnek a csillagok
fentről, és rálép a kényes gázra
más, földi fennkölttség, mi eltapos,
agyagba döngöl, temet anyádra,
minden őszödre, te buta, gyáva
ember, ki érte is imába fogsz.

Kéne még egy órácskát aludnom.
Nem lesz jobb, nem is lesz kellemesebb,
ilyentől én soha meg nem nyugszom.
Inkább szeretkeznék egy keveset,
akkor talán kevésbé haragszom.
Valahol most szép dél van. Harang szól,
s árnyékában sírnak az emberek.

(A szerző előadásában:

<http://www.youtube.com/watch?v=nyeWMrXl41A>)

Tömegben

Már csendesen éldegélek
sokaságban, nem tolakszom.
Talán nem igazán szépek
az emlékeim, és csapok
néha egyet jobbra-balra.
Szégyenem bevallhatatlan.

Múltkor épp egy kőre ültem
rá, elromlott az iránytűm,
menettel szembe kerültem.
Két lógó kezemben hiány ül,
tényleg nem tehetek róla.
Így végződött a bújócska.

Elvégre halott él bennem
temetetlenül, egy költő.
Vajon, ki gyógyít meg engem,
hogy kibújjak a bőrömből,
s más legyenek, valami fajta?
Könnyezik a Duna partja.

REGÉNYI ILDIKÓ

Szegényke

Június közepén ismerkedtünk meg. Első reggel, „nagyon korán”, úgy fél nyolc tájban, hangos, vidám csaholásra ébredtem. Hárman voltak a nagyszájúak: Pedró, a felső szomszédék golden retriever-labrador keverék kutyája, fiatal, kedves, szökös, egy gombszemű fehér pumi, és egy fekete tacszkókeverék. Mindhármukon nyakörv, tehát meglógtak a betyárok, mert koslatás-idő van, meg kell keresni csapatostul a „lányos házakat”, és a természet törvénye szerint „tenni kell a szépet” ilyenkor. Szemben Susyt, a kedves skótjuhászt Márta szomszédasszony hátra-hátra zavarja, de mindig lejön a kerítéshez fogadni a hódolatot. Mellettük, Laci szomszédék pulija is hangosan viháncolt a kerítésen belül, míg az udvarló falkát el nem kergette a gazda. Nem zavartatták magukat, mentek tovább, hosszú az Eötvös Károly utca, ez a fele közel a Szépkilátóhoz...

Pár nap múlva azonban váratlanul csend lett... Kinéztem a kapun, nincs még vége a heves időszaknak. Mi történhetett?

„Nap-Hold” házikónk az utcaszintnél lejjebb, egy szolgalmi utacska mentén áll, felmentem a négy lépcsőn, hogy a kanyarig belássam az aszfaltozott utat. Akkor vettem észre, hogy a fekete tacszkókeverék oldalán fekvő Mártá szomszédasszonyék háza előtt a száradó fűben. Egészen belapul a földbe, közelebb megyek, fejét sem emeli. Nincs rajta a díszes, szögekkel kivert nyakörv. Kis műanyag dobozban a közelében vizet látok. Szólongatom:

– Kiskutya! Szegényke! Mi történt veled?

Ijedten rezzen össze, fejét felemeli, majd sóhajtva visszafekszik.

– Nézd csak! Megverhették, és valakinek úgy látszik megtetszett a szép nyakörve! – szól ki a kerítésen Márta. – Adtam neki vizet, itt lapul a fűben, szinte egész nap. Akik a Becehegyről gyalog mennek a strandra, szoktak neki szendvicsmaradékot adni. Kézből nem veszi el, megvárja, míg nincs a közelben senki, akkor óvatosan odakúszik és megeszi. Nem tudom, talán elcsavargott...

– Nem valószínű, biztos, hogy kocsiból dobták ki! – szólal meg a panzió tulajdonosa, Béla.

– A mi házunk konyhai része a 71-es főút mellett van, ott láttam először, csak akkor még drága nyakörve volt... Benézett az ajtón, de hát a vendégek miatt el kellett küldenünk. Lehoztam neki ennivalót ide, az üres telek tövébe, jött utánam... Azóta itt láttam kóborogni a két másikkal, azokat ismerem. Pedró mindennap szűkölve siratja gazdáit, mikor dolgozni mennek, aztán valahogyan meglép, a fehér puminak meg a Becén van a tulajdonosa, az onnan jön... De valószínű mindkettőt bezárták a házba! Ez meg a kis nyomorult, itt maradt...

Mindennap megnéztem, ott van-e, van-e vize. Úgy feküdt ott, mint aki nem akarja, hogy lássák. Fiatalok próbálták szólongatni, de csak a fejét emelte fel, a falatokat csak később ette meg, szinte kúszva közelítette a szalvétát, alufóliát, amibe letették. Aztán láttam, hogy a két mellettünk lakó szomszédasszony, Marika és Erzsike is enni ad neki. Akkorra át mert jönni a mi oldalunkra, sőt két házzal lejjebb, a betonkerítés tövében lapult alkonyatig, aztán eltűnt valamerre.

Nagy forrósággal köszöntött ránk a nyár. A „Nap-Hold” házikó elől a szolgalmi út melletti nagy diófám alá állítottam a Jucilkát, a kis Corsát, hogy ne tűzze annyira a nap. A boltba indultam, mikor észrevettem, hogy a kis fekete

kutya a diófa alatt a mély árnyékban kocsim hátsó kerekéhez lapulva fekszik. Ahogy kiléptem a kapun, rögtön osonó menekülésbe kezdett. Csendes, hízelgő hangon szólongattam:

– Gyere vissza, kiskutya! Feküdj csak ott, Szegényke!

Visszamentem a kisházba, egy zománcos kistálban vizet, egy másikban megaprított háztartási kekszet, és rá egy merőkanálnyi gulyáslevest vittem ki, a kapu előtti kerítés külső oldalán letettem az árnyékban.

– Egyél szépen! Nem veszi el tőled senki! – bíztattam.

Megvárta, míg eltávolodom a lépcsők felé, lassan odasántikált az edényekhez. Jobb mellső lábát húzta. Valaki még meg is dobálta, vagy meg is verte...

Úgy éreztem, megszakad érte a szívem. Befogadni nem mertem, beengedni a kerítésen belülre sem, mert a pesti lakásban nem mertem ezzel a bizonytalan múltjával felvállalni. Bár többször nyúltam feléje etetéskor, mégsem simogattam meg, nehogy túlzottan hozzám szokjon, hiszen tudtam, hogy közben több napra haza kell mennem. Mi lesz akkor vele? Mindenesetre etettem minden nap.

Reggel fél nyolc tájban valahonnan előkerült. Némán leült a kapu elé, és nyalogatta a száját. Értettem. Vittem a reggelit. Addigra az is kiderült, hogy nem szereti a száraz kutyatápot, vettem neki Pedigré konzervet, kicsit megsaporítva darabolt keksszel. Utána még üldögélt a kerítésnél, nézett befelé, és én meg nem mertem visszanézni rá. Igyekeztem magam a házban elfoglalni, vagy a hátsó kertben, hogy ne lássam a sóvárgást a szemében. Kilestem a vadszőlőkerítésen: ott feküdt a mély árnyékban a kocsi mellett. Aztán néha nap közben el-eltűnt. Este, hat óra tájban újra megjelent, nyalogatta a száját, ült a kapu előtt, vittem a vacsorát.

Viharral, hideggel érkezett az új időjárási front. Szakadt az eső, vízzel teltek meg a kis edények. Bevittem, kimostam őket, és elkezdtem györoki ismerőseim, barátaim körében érdeklődni, mit lehetne tenni Szegényke érdekében. Megkaptam a kanizsai állatmenhely címét, amely olyan intézmény, ahol befogadás után gazdát keresnek a kutyáknak. Felhívtam őket, megbeszéltük, hogy ha két héten belül elviszem kocsival hozzájuk, elvállalják. Kanizsai barátnőm, Ancsa, megígérte, hogy esetleg gazdát keres neki közben Kanizsán.

Igenám! Csakhogy védencünk eltűnt. Az esős, csúf időben nem jelentkezett enni sem. Aztán az első napon, mikor már a szél elhordta a felhőket és ki-kisütött a nap, egyik este, vacsoraidőben megjelent. Úgy tűnt, kicsit megfogyott, de szőre sima volt, csak most a jobb szemöldöke felett látszott valószínűleg harapásból származó seb. Jobb lábát még húzta, de már fürgébben emelgette.

Jó étvággal megvacsorázott. Előkerestem a mi kiskutyánk hajdani nyakörvét és pórázát, hogy másnapra behívom a kerítésen belülre, és beültetem egy pokrócra az autóba, viszem Kanizsára

Újra napokra eltűnt. Tudtam, hogy egy hétre fel kell utaznom Budapestre. Ancsával megszerveztük, hogy szomszédasszonya a két kis edényben minden nap enni ad neki, míg nem leszek újra Györökön. Reméltük, hogy előkerül, hiszen most már nem a menhely, hanem kanizsai gazdik várták.

Visszatértemkor elkeseredve láttam, hogy az edényekben ott az étel, legalább két napja, Éva szomszédasszonnyal beszéltem, kétszer látta is, az étel is elfogyott, de Szegényke nem került elő. Szeptember közepe volt, haza kellett indulnom. Mindenkit körbetelefonáltam, „személyleírást” adtam róla, kértem a közelből dolgozni odajárókat, ha látják, segítsenek rajta, szelíd, félénk, és nagy „túlélő”... Lelkiismeret-furdalást éreztem, hogy én miért nem vettem magamhoz... Szomorú voltam.

Egy hét múlva telefonon hívott Kata, Raksányi Kutyu felesége:

– Hívd csak fel Icát, a Gesztenye pavilon tulajdonosát! Jó híre lesz számodra!

– Igen, nálunk kötött ki a kis fekete tacsó védenced. Adtunk neki kerítésen kívül a bicikliút mellett enni-inni, de támadta a bicikliseket, védeni kezdte a pavilont, még minket sem akart az autóhoz kiengedni, igen ugatott. Még pénztár volt, ott is besétált, de a lányok seprűvel kergették el, napokig nem jött. Már lemondtunk róla, mikor az újságos Marika szólt, hogy a Fehér Hajó hátsó, konyhai bejáratánál lapul, valószínű néha kap enni. Hazamentem Tapolcára, mondtam az uramnak, Lacinak, nem tudunk-e segíteni... Nekünk van kutyánk otthon, az nem viselné el... mit kellene csinálnunk? Nagyon sajnáltam, jó kis kutya, és olyan szerencsétlen! Milyen ember dobja ki a kocsiból a négy év körüli, addigi házi kedvencet...

– Meg tudtátok oldani az életét, Icám?

– Az uram konyhásának fia már rég szeretett volna kiskutyát, de nem volt rá pénze az anyjának. Most azt mondta, ha nem nagy termetű, és tiszta, befogadják. Gondold el: másnap megkerestük, a farmerom övén fúrtunk egy lyukat beljebb, az volt a nyakörve, a szíj a póráz. Megtaláltuk, engem megismert. Odacsaltuk kis parizerrel, megfogtuk. Ölbe vettem. Remegett, sírt. Majdnem én is! Betettük a kocsiba, estig ott aludt.

– És sikerült haza is vinni, Tapolcára? Most is ott van?

– Ott ám! És micsoda dolga van! Józsika most nyolcadikos, az ágyában alszik! Állatorvoshoz vitték, megfürdették, sétálni, játszani hordja a parkba. Boldog kamasz lett, mindenben szót fogad az anyjának azóta, megígérte, hogy jobban fog tanulni is, csak mindig lehessen az övé Boxi... ez lett a neve. Hallgat is rá! Ha velem találkozik, lelapul, és odakúszik a lábamhoz... ha megsimogatom, nyalogatja a kezemet!

Ritkán van jó vége az ilyen történetnek, de bizonyisten megkönnyebbültem! Szegénykéből Boxi lett, és őt biztos nem fogják soha többet kidobni hazulról.

Őt nem... és a többieket?

PROSSZER GABRIELLA JÚLIA

Képzelt s valódi

Vergődünk képzelt s valós szerelemben
– csak a lelkünk szárnyal –
de tudatunk gyáván visszaretten,
ha látja, mit kockáztat.
Küzdünk képzelt s valós ellenséggel
– fegyverünk az idő –
de nem hiszünk a végső győzelemben,
– már hinni sem maradt erőnk –
Ringatózunk képzelt s valós örömeinkben,
– néha elvagyódunk –,
mint kagylóból a bezárt gyöngyszem,
ha odafönt az arany Nap kigyúl.....

Csillagszemű

(Szerelmemnek)

Arcomra hatvan pók szőtt sűrű
hálót,
s épp csak pislákol
még
tekintetem egykor oly vad tüze,
a lángot
észrevétlen lopta ki belőle
néhány fergeteges,
szálló évtized.
S mert Te néztél vissza rám
a Napból – mindig – szemem íriszére égett
arcod,
már
elkísér a sírig
– oda fel az égbe –
arra
a szikrázó csillagra,
mely ifjú szemem fényességét
emlékbe megkapta.

A sellő dala

Az én csókom mindig „tengerízű”
– befelé hulló könnyeim teszik azzá –
de fényesebb tudok lenni a Napnál
mert a Vizek Lovagja adta nékem,
tükrös-szívének örök dobbanását.
Az Istenek
– ha küldenek is felleget egemre –
nem takarják el napfényes
kedvemet,
mert „tengerízű” csókjaimba
– nékik mézet keverek – titokban.

Valami időtlen...

Valami időtlen fájdalom rág
a tudatomban...
Ám lelkem mégis pajkosan
moccan,
s a reményem,
– mint görögtűz – merészen!
az égre lobban
fénycsóvát festve a horizontra.

Minden földi létezésről erővel
választ le a Halál,
s én porrá leszek –
de lelkem
kicsiny fehér szárnya az örökkévalóság
egét hasítva tovább repít
– talán arra a Bolygóra –
ahol Te vársz
megint,
megint,
megint....

FÖLDESDY GABRIELLA

In memoriam Lantos Ágnes

Ágnes középiskolai osztálytársam volt négy évig, alacsony termetű, sovány, rövid göndör hajú, nőietlen teremtés, mozgásban kicsit ügyetlen, tanulásban rapszodikus, amolyan deviánsforma lény, akivel a legtöbben nem tudtak mit kezdeni. Ellébecolt az órákon, legfeljebb közepes tanuló volt, nem törődött vele senki.

Magam is így voltam ezzel, másokkal barátkoztam, de egyszer iskolába menet összetalálkoztunk az utcán, és beszélgetni kezdtünk irodalomról, könyvekről, ekkor jöttem rá, hogy Ágnes állandóan olvas, gondolkodik, mindenről kialakult véleménye van. Ez nagyon tetszett nekem, barátkozni kezdtünk. Hamarosan kiderült, hogy neki van még egy területe, ami a legjobban érdekli, sőt személyesen is érintett benne. Ez a terület a pszichológia volt, amit lehetett, már mindent elolvasott e téren, Kun Miklóssal családi és baráti kapcsolatban áll, sőt páciense is a professzornak.

Kedvenc témánk volt az akkoriban divatos pszichológiai tesztekéről beszélgetni, Ágnes imádta ezeket, már mindegyiken átesett a professzornál – Szondi, Raven, Rorschach, Color –, sőt, mi magunk is teszteltük egymást. Gyakran emlegettük a „neurózis” kifejezést, és megállapítottuk, hogy „volt már neurózisunk”, miközben pontosan nem is tudtuk, hogy ez mit jelent. Mindez csak játék volt.

Mind többet találkoztunk, beszélgettünk, Ágnes tele volt félelemmel, indulattal, minden korlátozás ellen lázadt, sokszor rohamszerűen jöttek rá a kitörések, és ezek jelentéktelen dolgoknál is megnyilvánultak, nemcsak létkérdés esetén. Mindennel baj volt az életében: lázadt szülei irányában, utálta az iskolát, még jobban a munkát, megvetette külföldön, biztos egzisztenciában élő nővérét, egy nős férfiba volt szerelmes, aki csak ímmel-ámmal viszonzta érzéseit. Úgy tűnt, én jó alany lennék arra, hogy problémáit megossza velem, sőt jó hatással lehetnék rá, mivel „normálisabb” életvitelem ezt megengedné. Szótlanul hallgattam végig újabb lázadásáról szóló beszámolóját, amikor azt mesélte, hogy jól megírta a véleményét a GYES-ről Fekete Gyulának. A kézzel írt levelet „egoista antianya” aláírással küldte el, amelyben teljesen elutasítja a gyerekvállalást, amit tömény rabszolgaságnak és értelmetlen „tenyészetnek” tart, ami csak gúzsba köti a nőket, nem tudnak mellette kibontakozni, érvényesülni, stb.

Nem értettem egyet vele, de nem szóltam, gondoltam, hogy elég, ha meghallgatom és nem ellenkezek, ráhagyom. Nem sokkal később megjelent Fekete Gyula kötete a GYES-sel kapcsolatos vélemények publikálásával, Ágnes levele az „egoista antianya” aláírással a borítón virított. Megdöbbenett, ő pedig még büszke is volt rá.

Barátságunk túlnyúlt a középiskolán, sőt érettségi után bontakozott ki igazán. Szerelmi titkainkat is megbeszéltük, ami csak úgy vált kölcsönössé, hogy Ágnes – remek lélekbúvár lévén – kitalálta, hogy ki az az egyetemista fiú, akibe hosszú idő óta szerelmes vagyok, és miért egyoldalú ez a kapcsolat. Ő nem szégyellt semmit magával kapcsolatban kimondani, akkor éppen – december eleje volt -, azzal kezdte viharos kitörését, hogy nős szerelme teherbe ejtette a feleségét, így most gyereket várnak. Ágnes azonnal szakított a férfival, és a továbbiakban csak megvetéssel beszélt róla.

Mindeközben munkahelyi problémái is voltak, különböző presszóban kapott pénztárosi vagy felírói állást, amiket nagyon hamar otthagytott, vagy őt küldték el, mert elkésett vagy elaludt, vagy ügyetlen volt. Egyik munkahelyére élesen emlékszem, a Mosoly Albuma fényképészet melletti Bonbon presszóban pénztáros volt, többször meglátogattam,

beszélgettünk, amit a főnökök nem néztek jó szemmel. Talán egy vagy két hónapig dolgozott itt.

Hamarosan megismerkedett egy úri fiú kinézetű, korban hozzá illő fiatalemberrel, aki lelkileg azonos hullámhosszon volt vele, teljesen elfogadta és bele is szeretett Ágnesbe, semmit nem számított a külső megjelenés. A srác csinos és vonzó volt, kisfiús báj övezte, könnyen kaphatott volna bombázó nőket, mégis Ágnest választotta.

Együtt töltöttük a Szilvesztert hármásban Pasaréten, Tiborék (Ágnes szerelme) villalakásában, mert a szülők vidékre utaztak. Ők ketten boldogok voltak egymással, én meg bögttem bánatomban, csalódásomban az akkori magányom miatt, jól bekonyakoztam, és rosszul lettem. Aztán kialudtam a konyakot, és az Újév napját kellemes hármásban töltöttük, aztán én hazamentem a szüleimhez, akik már a rendőrséggel kerestettek, hol vagyok.

Persze, a dolgok nem jöttek végérvényesen rendbe. Ágnes és Tibor teljesen összekovácsolódtak, szinte véd- és dacsövetséget kötöttek a világgal szemben, amiből mindenkit kizártak, de én továbbra is élveztem a bizalmukat. Rövid ideig úgy tűnt, kettesben révbe jutnak hamarosan, amit ők is nagyon akartak, de életüket már csak külföldön tudták elképzelni. Elkezdtek tervezni a szökést az akkori Jugoszlávián át Olaszországba, és onnan akárhová, ahol befogadják őket. A terv örültnek tűnt, de volt benne „rendszer”, nem elleneztem, nem tartottam vissza őket, menjenek, ha úgy látják jónak.

Május lehetett már, mire elszánták magukat. Ágnes búcsúzásként adott nekem egy akvarellt, amit ő festett. Egy beesett arcú férfifej volt a képen, mintha saját magát festette volna meg férfias jelleggel – szándékosan így, tükörből nézve. Az óriási szemek kinéznek a grafikából, szinte beszélnek a külvilágnak. A kép még megvan, ahányszor kezembe kerül, eszembe jut: ennyi maradt belőle.

Nagyon sokára kaptam tőle levelet, mindig is zaklatott, csúnya, kaparáshoz hasonlító írása sikoltott a sok szenvedéstől, miközben elsírta a tiltott határátkelés borzalmait, a menekülttábor rettenetességét, aztán azt is, hogy végül szerencsénk volt, és Svájcban kötöttek ki valami távoli ismeretség révén, és talán lesz hamarosan minden: lakás, állás, szabadság, boldogság.

Jött még néhány levél, utolsó 1972 augusztusában. Emlékezetem kihagy a tekintetben, hogy mi volt ebben a levélben – levelei azóta elvesztek -, de ez volt az utolsó tőle, az biztos. Szó volt benne súlyos tüdőgyulladásról, amin átesett, terhessége megszakításáról – nem csoda, hisz gyereket sosem akart -, az élet nehézségeiről, és arról is írt, hogy én miért nem értem meg őt, őket?

Rémlik, hogy magas lóról válaszoltam neki, eldicsekedtem, hogy egyetemre járok, és milyen jól érzem magam itthon, az egyetemi évek a szabadság érzését adják, nem szükséges külföldre mennem. És még sok felületes dolog, ami akkor fontos volt nekem.

Választ már nem kaptam erre, néhány hónap múlva Tibor telefonon jelentkezett, rosszat sejtettem. Ágnes behalt egy műtétbe, feltehetően orvosi műhiba következtében, de ő ezt nem tudja bizonyítani. Gyenge, leromlott szervezete műhiba nélkül se bírta volna sokáig. Röviden beszélünk, nem mondott semmit arról, mi lesz ezután. Rám bízta, hogy a hírt Ágnes szüleivel közöljem.

Ha rá gondolok, mindig az jut eszembe, hogy mekkora a különbség egy rövid és egy hosszú élettartam között? Marcus Aurelius, a nagy sztoikus szerint semmi, húsz év, vagy nyolcvan, egyre megy. Számít az valahol, hogy fiatalon hal meg valaki, szerelme mellett, vagy megöregedve, magatehetetlenül, elfelejtve, elfekvőben vagy öregotthonban? Attól függ, ki mennyi nyomot hagy maga után? Ágnes két említésre méltó dolgot biztosan hagyott maga után – legalább is számomra -, egy akvarellt, ami remekmű, és önmaga megnevezését: ő volt az „egoista antianyja”. Élt huszonkét évet.

Budapest, 2011. november 9.

PÉTER ERIKA

Mindenszentek után

Még ünnep csüng
a fáradt Krisztuson,
karikás a gyászolók szeme,
lehulltak
az élő krizantémok,
műanyagkoszorúkat
tettek helyébe.

Karácsonyig
csöndes a temető,
könny a gyertyán
gyökeret ereszt,
hang nélkül sír
a nagy csontvázmező,
s Krisztusnál is
kihalt a kereszt.

Kitörés

Alig pár éve még
lázasan vártam rád,
.....lavinában ? háltam,
takarómat parázs
égette sebesre.

Száz szukaugatás
keltett fel a minap,
arcomra pernye szállt,
perzselt, mint lángiszap.
jet-fokozaton
forrt a lávaleves,
füstölgött a vulkán,
széjjelesett a hegy,
gerezdekre hullott
mi rombolni készült,
felszökött az égig,
s végül semmivé hült.

Világosságkereső

Angyal! Ha templomba
szeretnék betérni,
zárt ajtót találok,
nem tudok belépni,

mert itt számunkra már
nem zúgnak harangok,
tán kolompunk sincsen,
alszanak a hangok,

hamis dalok zengnek,
angyalhangod hol van,
a szép litániák,
s van-e igaz szólam?

Ha áll egyáltalán
valahol még szentély
gyertyaláng sem pislog,
vajon hová vesztél?

A nap sem ragyog már,
s mélyén vak zugoknak
keresztre feszített
fantomok huhognak.

Angyal! Tudd, fárasztó
végtelenbe nézmem,
világítsd meg kérlek
utam a sötétben.

Csillaggá lettél

Azon az őszön is
csillogott a fény,
de megtört a nap
az ablak üvegén

Szilánkokra hullott
akkor egy mosoly,
árnyék táncol most
csillagarcodon.

PÉTER ERIKA

Karácsony – nélkülöd

Ha a kirakatok
drága portékája
vásárlásra késztet,
megszédít a pláza
lenézett varázsa,
a zsúfolt csillogás,
akkor tudom,
karácsony közeleg.
Karácsony – nélkülöd.

S mindez hiába!
Mit vegyek? Mécsest?
Gyertyás sírcsokrot?
Fenyőkoszorút?
Egy másik Életet
nem vehetek!

Eközben beborít
sok ócska ruha,
rongyos kis göncökbe
bugyolálom lelkem.
Lelkem az ereklýe!
Lelkem!
–Ott jár Betlehemben!–

(2004. december 19.)

Lélekharang

Volt egy kis temető,
majd kettő, majd három.
Mellkasomba zárom
felsíró hangjaim.
– Te dalként zsongsz tovább –

Kopogtató

Manapság mindenki
fásultan beszél,
nehéz jövőképről,
s azt, hogy meghibbantak
mérsékelt évszakok,

nem vitázom,
csak várom az estét,
elébed lüktető
lámpasor vezet,
szentjánosbogárfény,
árnyék meg glória,
ima, hogy érintsem
sebhelyes kezed,
hogy beszívjam
végre édes illatod.

Kopogtatok.

Ajtód előtt állok
lelkemig meztelen,
karácsonyi ízek
keserednek bennem,
egyetlenegy díszem
zöld selyemruhám,
de már látom magam
vízkeresztes testtel,
mint pucér
primadonnát,
két fellépés után,

pedig élő törzse
lehetnék gallyaknak,
madarak raknának
pólyákat belém,
fám halott ágain
hamisgyöngyök vannak,
de a nap tél-fényét
őrzöm neked én.

NAGY BANDÓ ANDRÁS

Karácsonyi dal

Kis karácsony, nagy karácsony,
zöldfenyőfaünnep.
Mennyi csomag itt is, ott is,
angyalok ha jönnek.

Lila, vörös, kék és ezüst,
rózsaszín és sárga
szalag köti körbe, vagy egy
aranyból font spárga.

Egyiket a szekrény rejti,
másikat egy láda,
nincs is olyan a családban,
aki kitalálja.

Apró aranycsengő csendül,
fölgongol egy dallam,
szikrát vet a csillagszóró,
énekelnek halkán.

Karácsony

Édes ünnep, drága ünnep,
együtt van a családuknak,
sugdolóznak, jönnek-mennek,
épp most sült a kalácsunk.

Szív a szívhez beköltözött,
meghoztuk a fenyőfát,
úgy láttuk, hogy fejünk fölött
kicsiny angyal repült át.

Millió dísz csüng az ágon,
fenyő alatt sok gyerek,
kis karácsony, nagy karácsony,
jó, hogy vannak ünnepek!

Répaorrú

Hó az ember, arca kréta,
csúcsos orra sárgarépa.

Hó-kabátján szén a gombja,
enyhe télben nő a gondja.

Majd elolvad, úgy sorolja,
mért süt a nap, kérdi, mondja.

Vége immár, ó, mi tréfa:
földre pottyant már a répa.

Didergő

Medvebocsot láthatok a
Gellért-hegyen,
amikor én arrafelé
ellépkedem.

Didereg a medvebocs a
Gellért-hegyen,
ha didereg, hogyha fázik,
mellényt vegyen!

Hogyha fázik az a bocs a
Gellért-hegyen,
akkor én a mellényemet
mellé teszem.

Olvad a hó

Reccsen a tó vize,
olvad a hó,
roppan az ág hegye,
rajta rigó.

Röppen a nádról az
árva veréb,
ágyba bújok veled,
mára elég.

Gyümölcskenyér

Pislákoló gyertyafényben,
csillagdíszes, téli éjben,
hóesésben, gyöngye szélben,
holdlámpással, égi fényben,
kertek alján szán csilingel,
télkirály jó, itt kilincsel.
Ajándékban botladozom,
enyém bontom, tiéd hozom.
Talpon áll a karácsonyfa,
gyümölcs kerül kalácsomba.
Kis családom, nagy családom
osztokodik a kalácson.
Kandallónál körben ülve,
fenyőfánkat megkerülve,
énekelnek kicsik, nagyok,
bús szegények, víg gazdagok.
Lám, az ember mily esendő,
mindenkiért szól a csengő.

KAMARÁS KLÁRA

Álmodozók

Megjött a tél, vagy csak jönni akart? Az első hóesés nyoma napok alatt eltűnt. Száraz hideg dermesztette a fákat, és a ragyogó kék égbolt alatt még a házfalak is csodálkozva dideregtek.

– Menjünk. Húzz meleg sálát, sapkát, indulunk. Ki kell használni az időt. Ha jeges lesz az út, már nehezen mozdulunk ki. Más se hiányzik, mint hogy valamelyikünk elessen! Ebben a korban egy combnyaktörés? Rágondolni is rossz...

Gondosan bezártak ablakot, ajtót, hiszen ki tudja mikor érnek haza...

Az asszony szótlanuk kapaszkodott a férje karjába. A férfi a reggel olvasott újság érdekesebb híreit elemezgette, majd elmesélt pár viccet. A nő halkán kuncogott. A kirakatok előtt megbeszélték az árakat, aztán ez a téma is elfogyott. Egy ablakban kis táblát látott meg az asszony.

– Nézd csak! Ez a ház eladó – olvasta hangosan – Sokkal szebb, mint amiket tegnap láttunk. Ez igazán jó lenne... Ellaknék benne!

A falak élénksárgán virítottak, az ablakkereteket talán éppen az ősszel újították fel. A lépcső aljában két kutya lapított. Összebújtak, hogy ne érezzék a hideget. Az egyik felemelte a fejét, de nem mutatott hajlandóságot az ugatásra, mintha csak tudta volna, hogy a bámészkodó pár nem fog a kilincs után nyúlni.

– Nem jó – rázta a férfi a fejét. – Nyolc lépcső van a bejáratig. Nekem kettő is sok. Lefelé még csak könnyen lépek, de fölfelé... tudod, hogy nehéz.

– A bejáratot át lehetne tenni a terasz túlsó oldalára, és ott elfér egy lejtős feljáró. Hátnál elég tágas az udvar.

– Nem lehet megoldani. Látod, milyen magas van az ajtó. Hosszú feljáró kellene. Télen csúszna az egész, ha bejegesedik. Ha elcsúszol, fel se tudlak emelni.

– Le lehet sózni a betont.

– Lefolyik a sólé és árt a földnek. Azt mondtad, tavasszal már virágot akarsz ültetni az út mellé. Gyerünk tovább!

A szomszéd utcában egy kopott, öreg ház állt a sok büszke villa között. Egy éve halt meg a gazda, egy özvegyember. Gyerekei már régóta a fővárosban dolgoztak, nem adták fel az ottani egzisztenciát a vidéki örökség miatt.

– Az egyik ablak kitört!

– Biztos kicsúszlizta valami kölyök. Így van az, ha lakatlan a ház! Jó, hogy le nem akasztotta valaki az ablakszárnyat, ajtót.

– Nem olyan környék ez. Nézd csak! A kilincsek is mind megvannak.

– Lehet, hogy szívesen eladnák a pesti örökösök. Legalább meg tudnának osztani a pénzen. Mi meg rendbe rakatnánk. Tavasszal már hozzá is lehetne kezdeni.

– Nem lehet drága...

– Hátul orgonabokrok lesznek. Lila, fehér váltva. Itt a sarokban meg olyan aprólevelű, amit gyerekkoromban kecske-orgonának hívott a nagyanyám. Gyönyörű, laza, halványlila fürtökkel volt tele a bokor. Az a legillatosabb orgona! Vázában is sokáig kitart...

– Amíg a kőművesek el nem vonulnak, nem érdemes semmit ültetni. Csak siratnád, amit kitaposnak.

– Már nem is kell! Nézzünk körül máshol! Hiába tetszik a ház, az udvar, messze van ez a központtól! Sehol a környéken egy bolt... Egy kifliért három kilométert kell gyalogolni.

– Amit tegnap néztünk... az, sokkal jobb helyen van.

– A sarkon van egy kis áruház, olcsó árakkal. A telken gyönyörű fák. Új házat terveztünk és megszabjuk, hogy minden fát hagyjanak meg. Árnyékos, hűvös lesz nyáron az egész udvar. Hozatunk egy kocsit homokot. Hadd játszanak az unokák, ha eljönnek nyáron! Két hinta is kell, hogy ne legyen vita, ki ülhet fel rá. Egy vastag ágra kötjük majd, vagy inkább erős fémlábakat állítsunk? Körülötte virágok lesznek. Talán nárcisz és tearózsa...

– Árnyékban nem lesznek szépek a virágaid...

– Jaj, dehogynem! Majd olyant veszünk, aminek nem kell sok fény. Árnyliliumot. Biztos van más is. Felveszünk egy tervezőt. Kertépítő szakembert. Lehet, hogy cserélni kell a talajt is. Tudod! Az azáleák miatt! Fehér és rózsaszín azáleák lesz a kert közepén... és halványlila, amilyent az arborétumban láttunk...

Lassan az utca végére értek. A sarki üzlet már bezárt. Az épület végében elterülő, hosszú telek valamikor egy óvoda kertje volt. Szép, régimódi vaskerítés határolta. Mellette hatalmas fenyőfák sorakoztak, mint a katonák.

– Mint a katonák... – suttogta az asszony – Mit őriznek? Álmodat? A gyerekekét, vagy a miénket... – felsóhajtott – a katonák se mindig tudják, hogy mit őriznek...

– Felépítjük...

A fák megadóan bólogtak. Beljebb a terebélyes kerek bokrok, a hirtelen feltámadó szélben dacosan rázták kopasz ágaikat, mintha csak azt jeleznék: Nem! Már nem lehet!

– Fázom – suttogta az asszony és felhajtotta a kabátja gallérját.

Sötétedett. Lassan botorkálva indultak visszafelé.

– Biztosan bezárt már a posta is. Holnap... Holnap feltétlenül meg kell venni a lottót...

KARAFFA GYULA

Férfikor...

Fáradt fecskék csak. Örökös vándorok.
A villanydróton most halkán megülnek.
Csőrükben hordozták a sarat, szénát,
fészket építettek, társat szereztek.

Nincs betétkönyvük, csak a tollruhájuk.
(Rám sem ragadt semmi. Csak asszony, gyerek.)
Csontjuk sem a régi, de szárnyalnak még,
ha van rá ok, s ha szárnyalni lehet.

Akár a fecskék odafenn a dróton,
olykor megpihenek én is hallgatag;
Nézem csendben a szikrázó eget fenn,
s elfeledek repülést, szárnyakat.

Hazát, vagy házat épít fel az ember?
Egyre megy, mert a fáradtság ugyanaz.
A fiókák csacsogva kirepülnek;
S várhatjuk, hogy tán jön egy új tavasz.

Karácsony

(Jónás Péter verse után)

A feleségem velem öregszik,
a fáradtságtól már néha veszekszik,
és durván beszél, ha koszos az ablak,
vagy ha a szomszédban hangosan laknak.
Ezt a verset neki csinálom.
Irgalmazz nekünk Jézus, királyom!

Naplót hoz haza, ellenőrzőket,
pihenni nem tud, szereti őket,
a sok buta iskolás pulyát.
Négyszer szült ő is, de tudja az okát.
Mikor lesz vége ennek a stressznek?
Irgalmazz nekünk Jézus, te herceg!

Lányos a teste, gyakran kívánom,
elsírja ilyenkor magát az ágyon.
Ha nem, hát dühöng a depressziótól,
hogy megfosztom ettől a kicsinyke jótól.
Addig jó minden, míg sírni látom?
Irgalmazz nekünk Jézus, barátom!

NYERGES GÁBOR

Feljegyzések készülnek I.

égett műanyagzag villamoszaj
és madárcsicser elnyomok
egy pókot a kabáton
minden egyes másodperccel
kevesebbet élek
és nincs kit felhívni ezzel

akadnak még ülhető padok
néhány fröccs úgy fél órán belül
ismeretlen nőkre gondolok csak
egyre
feljegyzések készülnek isten
tudja kinek

még jó hogy hoztam tollat
újabb értelmeket nyer a csend
megszólíthatnék valakit
hogyan tudja-e mire való
egy ember
egyszer be kéne szerezni egyet

négy kamaszsrác meg egy lány
lila télikabátban
ő viszi a gitárt
kezdek kiegyezni a hittel
hogyan ez így mind mind
rendben van

mennyit olvastam róla
mégsem tudom
hogyan kötődés-e egy kósza kéz a farkon
vagy öl az ölben télen vízparton
próbálok jó szívvel
lenni magam iránt

nem az a kérdés
hogyan lesz-e másképp
hanem hogy az majd másképp lesz-e
meg hogy meddig kell még
itt ülni és honnan jön egyszerre ez a sok
babakocsi meg hogy kit kéne hívni

(megjelent: *Irodalomismeret*, 2011)

Feljegyzések készülnek II.

ma lett egy olyan gyanúm
hogyan egykori szerelmem
mást szeret
a hangsúly persze nem a másón
(azon eddig sosem volt)
hanem azon hogy végre szeret

és elmosolyodtam mint aki
kétszer öregedte meg
tulajdon életkorát hogy ez így jó
és helyes majd megint húztam egy strigulát
az ilyen lehet szülőnek lenni
részhez

mennyit mennyit erőltettem magamban
a döngölj meg szókapcsolatot
bármily hamisul is csengett
hülyeség hogy adni jobb mint kapni
az a jobb ha tőlünk függetlenül
csak úgy kap

és nem arról szól már rég az egész
hogyan megérdemli-e
de facto a boldogságot
mintha ugyan mérlegelni kéne
ő csak legyen boldog akarjuk
nem indokoljuk

és cinkosan somolygunk befelé
hogyan látod tudod te szeretni
ha
és végre nincs benne ironia
beleborzongok de keserűség
sem

és hogy én boldog vagyok-e
nos legalább nem kívánom
hogyan döngöljön meg külön-külön a szomszéd
és a tehene is ez talán a legtöbb mi adható
a boldogság úgy hiszem az hogy
valaki boldog és én tudok róla

(megjelent: *FÉL Online*, 2011)

NYERGES GÁBOR

Feljegyzések készülnek III.

nem beszéljük meg miattam
nem beszélünk gyáva vagyok
na jó inkább kényelmes nem
szeretném ha szóba kerülne
hogymiért idegenkedem a
szeretet minden elképzelhető

formájától megígértem hogy
nem írok hozzá verset úgyhogy
nem teszem valahogy már ezzel is
kezdjük ez talán nem volt valami
jó felütés ő csak annyit mondott
mikor először a legjobban

haragudott rám hogy nem tud
segíteni rajtam azt hittem csak
dühből pedig őszintén mondta és
igaza volt tényleg nem tudtam
semmit kezdeni magammal azt
hittem ez nem baj ő se tudna

én azzal szerettem volna őt hogy
hagytam volna hogy nagyon
szeressen talán az nem is lett
volna baj hogy én őt nem
de legalább magamat tudhattam
volna de én speciel az égvilágon

senkit ami érdekes mert engem
régén ezzel életem szerelme
űzött el magától a sors csodálatos
iróniája hogy ő azóta is vígan
elvan én pedig a lírai költő
számtalan szerelmesvers szerzője

pedig ha megfeszülök is soha nem
fogok már ennél kevésbé unatkozni
ez az a pillanat amikortól soha ennél
kevesbé magányos már nem leszek
de azért van még némi bizodalمام
a dolgok meg nem beszélésében

(megjelent: Apokrif Online, 2011)

Mikor ezt el kell majd dönteni

Mikor ezt el kell majd dönteni a túlvilágon,
mert hát hogy másképp is lehetne az egész,
én majd azt kérem, hogy egy kilencvenes
évek eleji tinivígjáték szereplője legyek.
Az alacsony, a szemüveges, aki a kispadon
gubbaszt, míg a jó srácok fociznak, akitől
elveszik az uzsonnáját és a fejére kenik,
akit az alsójánál fogva akasztanak a fogasra,
akit hetente legalább kétszer megpróbálnak
belefojtani a vécébe, akinek leütik a sapkát
a fejről, széttapossák a szemüvegét, csavargatják
a mellbimbóit, bezárják a szekrénybe, talán még
a fejét is rúgdossák forgatás után.

Aki egyedül ül a menzán, lúzer barátai kíséretében
és sör helyett kakaót iszik, akinek csak matekon
lehet a hangját hallani, vagy ha Shakespeare-t
elemez, akit kiröhögnek a jócsajok, különösen
az, amelyikbe az első hét óta halálosan szerelmes,
aki a szobájában éli le a fél életét, akinek minden
beszélgetés közben előjön az asztmája, aki végül
inkább nem megy el osztálykirándulásra, aki
éjjelente arról álmodik, hogy felgyűjtja ezt az
egész kurva helyet, aki mindig veszít a pattanásaival
vívott elkeseredett harcban, akinek az istennek nem
akar egy szál szőrzete nőni, aki mindig sápadt és
biológia órán, békaboncolásnál
rendszerint elájul.

És akibe a végén, mindenféle viszontagságok és erőltetett
poénok után, bár erre az égvilágon semmilyen logikus
magyarázat sincs, menthetetlenül és örökre beleszeret a csaj.

(megjelent: A Vörös Postakocsi, 2011. nyár)

VIHAR JUDIT

Nemecsek a Vihar kapujában

Elnézést kérünk az olvasótól, nincs itt semmiféle tévedés. Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk című regényének hőse igenis eljutott Japánba, és a magyar olvasók tábora rajong Akutagava szebbnél szebb novelláiért könyv alakban, de Kuroszava filmje kapcsán is. Bár a két nép csak viszonylag későn cserélt irodalmat a hatalmas földrajzi távolság, a nyelvismeret hiánya és a politikai körülmények miatt, mégis a messziről érkező legnagyobb alkotások itt is, ott is termékeny talajra hullottak. 2009-ben az Osztrák-Magyar monarchia és Japán kapcsolatfelvételének 140., valamint Magyarország és Japán kapcsolatfelvételének 50.évfordulóját ünnepeltük. Az emlékévkapcsán szeretnék írni arról, milyen magyar irodalmi műveket olvashatnak a japánok és milyen japán alkotások juthatnak el a magyar olvasóhoz. Mi az, ami elnyeri a japánok tetszését a magyar irodalomból, és melyik japán író műve kedvelt Magyarországon?

Először is hadd meséljem el, hogy az egyik japán barátnőm, amikor először megérkezett a budapesti repülőtérre, rögtön a grundot akarta felkeresni, mert annyira a szívéhez nőtt, s nagy csalódás volt a számára, hogy nem láthatta, mert már beépítették. A japánokban pedig mi magyarok többnyire a légies és törekeny szépséget csodáljuk, így a Nobel-díjas Kavabata Jaszunari: Hóország című regényének hőse, Komako, a gésa, vagy akár Az izui táncosnő című elbeszélés hősnője áll közel a szívünkhöz. A japán irodalom magyar kedvelői mindig találnak friss olvasnivalót: mostanában jelent meg két Itojama Akiko-elbeszéléskötet Nagy Anita fordításában. Három kötetben, több száz rajzillusztrációval újra megjelent Muraszaki: Gendzsi regénye. Idén kerül könyvpiacra Macuo Basó: Észak ösvényein című világhíres verses útinaplója ötven csodálatos fotó és Hirosige fametszetek kíséretében.

A magyar irodalom japán hírnökei közül először Imaoka Dzsúicsirót kell megemlíteni, aki a 20. század 30-as éveiben kilenc évet töltött Magyarországon, elsőként készített szótárt és magyar nyelvkönyvet, és fordította japánra a magyar irodalom remekeit, köztük Petőfi verseit, a János vitézt és Madách: Az ember tragédiáját.

Tokunaga Jaszumoto, a japán hungarológia kiemelkedő professzora pedig a magyar népmeséken és Molnár Ferenc: Liliom című darabján keresztül szerette meg a magyar irodalmat, s magas rangú tudományos tevékenysége mellett számos írónk művét ültette át japánra, köztük Balázs Béla, Molnár Ferenc írásait, Ady verseit. A japánok, mivel írásuk tele van szimbólumokkal, nagyon kedvelik Adyt. Első kötete, az Új versek megjelenésének 100. évfordulójára a könyv gyönyörű japán kiadásával lepte meg az olvasókat Harada Kijomi asszony, aki végigjárta mindazokat a helyeket, ahol Ady megfordult Nagyváradtól Párizsig. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a Németországban tanult híres japán író, Mori Ógai is fordított Molnár Ferentől és Lengyel Menyhértől.

A másik japán Nobel-díjas író, Óe Kenzaburó, mikor 1997-ben itt járt Magyarországon egy konferencia díszvendégeként, és A futball-lázadás című regényét dedikálta, azt mesélte, hogy gyermekkorában édesanyjától magyar népmeséket hallgatott, amelyeket nagyon szeretett. Ezek közül is emlékezetes maradt a számára az égigérő fát megmászó Jánosról szóló mese.

Az elfogódottság hangján tudok csak írni Hani Kajokóról, kedves tanáromról, akinek édesapja, Hani Goró történész, és a japán történelemről szóló munkája magyarul is olvasható. Hani tanárnő pedig zenészként jött el Bartók és Kodály hazájába, s szerencsénkre 1958-tól tizenegy évet élt nálunk. Nemcsak az Eötvös Loránd Tudományegyetemen tanított, hanem

egy csokorra valót fordított magyarra modern japán írók kiemelkedő alkotásaiból, másrészt több magyar művet ültetett át japánra, hogy megismertesse a japánokkal például Móricz Zsigmond: Rózsa Sándor trilógiáját, amelyet nem volt könnyű lefordítani. Ő alapította meg Japánban a Kodály Intézetet, melynek eredményeképpen nagyon sok zenei tárgyú magyar könyvet fordítanak le japánra. Az általa létesített magyarországi Hani Alapítvány is a két nép kulturális kapcsolatainak elmélyítését segíti.

Japánban nagy gondot fordítanak arra, hogy a modern magyar irodalmat bemutassák, így kiadták már többek között Karinthy Ferencről a Budapesti tavasz, Konrád Györgytől a Látogató, Krasznahorkai Lászlótól az Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó, Örkény Istvántól pedig a Rózsakiállítás című műveket. Oszakában a Külföldi Nyelvek Egyetemén Magyar Nyelvi Tanszék működik szép sikerekkel. A tanszék oktatóinak is köszönhető, hogy 2000-ben, Magyarország fennállásának jubileumi évében impozáns válogatás jelenhetett meg Esterházy Péter műveiből több neves fordító átültetésében. Ugyanekkor mutatták be Tokióban Göncz Árpád az 56-os forradalomról szóló Rácsok című drámáját egy csupa üveg felhőkarcoló szálloda színháztermében. Néhány évvel ezelőtt japán színtársulat járt Magyarországon, s nagy siker fogadta nálunk Örkény István: Tóték című darabját. Kertész Imre 2002-ben kapott Nobel-díjat, s egy éven belül megjelent a Sorstalanság japánul Ivaszaki Ecuko fordításában.

A mai magyar irodalom nagyjai közül talán Esterházy Péter, akinek már több regénye is megvan japánul, áll a legközelebb a távol-keleti olvasóhoz. Az 1992. óta működő tokiói Magyar Irodalmi és Művészeti Körben több alkalommal tartottak róla előadást. A 2009-es jubileumi évben jelenik meg japánul a Hahn-hahn grófnő pillantása című regénye Vaszedá Mika fordításában. Érdemes megjegyezni a kiadó nevét: A Sóraisa kiadó ugyanis azt a feladatot vállalta magára, hogy bemutatja Közép-Európa modern regényirodalmát. Esterházy sokszínűsége képes magával ragadni a távol-keleti olvasót. Olyan író, mint a japánoknál Nacume Szószeki, az egyik pillanatban feszültséget teremt, a másikon megnevetet, a harmadikon izgalmas történetet mesél. Fontos nála az irónia és az erotika. Még otthoni környezetében is szereti magát körülvenni az irodalommal: képzeljék, kutyáját író-barátja után Umbertónak nevezte el.

Esterházy jóban van az olvasójával is, kézen fogja, s nem engedi el a kezét, hanem távoli kalandokra csábítja. A Lefelé a Dunán alcímet viselő könyvben is lángoló, elragadtatott stílusa segítségével végigutaztat bennünket a folyón egészen a torkolatig, s közben csodálatosan elszórakoztat, s minden várról, kastélyról, minden településről van mesélni valója. Műveltsége lebilincselő, s ezt a műveltséget igyekszik belevenni írásaiba. Nála nemcsak a leírt szó a fontos, hanem az is, ami a sorok mögött van. Ez teszi valóban izgalmassá írásait, mert további gondolkodásra sarkallja az olvasót. A japánoknak ez persze ismerős, mert már a régi japán irodalomban is gyakran találkozhatunk az utalás művészi eljárásával.

Esterházy nagyon magyar író, mert teljes szívével szereti Magyarországot, s a tágabbik hazát, Európát is, tájait, történelmét, irodalmát, kultúrtörténetét. Művét katedrálisra hasonlító, szigorúan szabályozott rendszerben szerkeszti meg, utána pedig hagyja a gondolatait szabadon szárnyalni. Erről ő maga így vall: „Nekem semmi más nincsen, mint a szavak.”

VIHAR BÉLA

Elmélkedés a haza értelméről

Mi a haza? – hányszor fejtegették.
Íme, magam is ezt nyújtom, tessék! –
Mi a haza? – számot vetek véle,
s mint a kútba, e szónak mélyére
gondolatok láncát leeresztem
megmerítve lágy habjában vedrem.
Mi a haza? – nékem egy ház... rétek...
s összefogja, mint keret a képet,
átöleli egy erdőben száz ág
gyermekkorom sugárzó világát.
Nincs a földön mégoly panoráma,
mint az az út, hol először járva
felénk tárult, megmutatta testét,
a szikrázó, gyönyörű Mindenség.
Haza, haza... nyelvünk hegyén is vagy,
aranykelyhe vágynak, fogalomnak,
szavak kincse, igék híme, éke,
nemzedékről minden nemzedékre.
Mi a haza? – mondom: sorsközösség;
az, hogy Dózsát lángok közt megölték,
az, hogy Mohács, az, hogy Bethlen Gábor,
és hogy egy nap harcra kelt a tábor,
az, hogy lóra, magyarok előre...
s Martinovics lebukott a kőre;
az, hogy Kossuth a szószékre lépett,
s meggyújtotta, mint fáklyát, e népet;
s az is a hon tartozéka, része;
Tizenkilenc igaza, emléke;
s Negyvenöt sugárzó pillanatja
a sötétből kilépve a napra.
Mind, mind haza, miként az is haza:
a pásztorsípok ősi dallama,
az ékítmény egy ódon köcsögön,
a faragás, amelyből ránkköszön
egy ezredév; igen, ez is, az is,
meg néhány könyv: Misztótfalusi Kis,
Apáczai, Tessedik szózata, az idők bécét rengető szava.
S haza vers is, rímbe öltözött
lelke a földnek: sors és táj, a rög.
Petőfi szól, és általa, vele,
így dobog fel e honnak szelleme,
és a strófák mint az oszlop tartják
azt, mi benned nagy s nemes: Magyarság.

V. HEGEDŰS ZSUZSA

Őszi fergeteg

Dúljon most vad vihar,
söpörje szívemből
fájó emlékedet,
s ha megtisztult lelkem
talán új reménnyel
kezdek új életet

Hóesésben

Érzed ezt a fehér csöndet?
Látod a kis hópihéket?-
Hogy táncolnak, hogy kacagnak!-
Egymást ölelve vigadnak.

Télnek apró gyöngyszemei,
Múló idő kis pelyhei! –
Átjárájátok a lelkünket,
Imádjuk e békés csöndet.

Téli látomás

Könnyű táncot járó szikrázó hópihék
megbabonázták a lelkemet;
szívem kapuit szélesre tárom,
átsuhanva rajtuk önfeledten lebeg.

Ringatózva kering a végtelen légben,
csillogón tündöklő, gyönyörű látomás;
jaj, de a valóság tükröt tart serényen,
s zuhanva földet ér az édes álmodás.

Várakozás

Feledés homálya
csordogál az
égről, csillagtalán éjben
a perctelen lét
bolyong. Tegnapokra
terít takarót az éjfélnél, s a hajnal
fényében kibontakoznak a
holnapok. Kósza
gondolat ver gyökeret
a
mában; – az ablak
szeméből a Nap rám
mosolyog. Derült ég
kékje hívogat
szelíden, s
a novemberi szélben
egy reménysugár
imbolyog. Befészkei
magát az őszi
avarba;– hogy ne
fázzon..., fátylat
szőnek köré a könnyű
hópihék.
Édes álmoktól
fényesednek a
csillagok, s mire
zúzmarás
szemöldökét
december összevonja,
új tavaszról regélnek
a hosszú téli
esték

RÓNAY GYÖRGY

Betlehem

Minden megíratott.
A próféták megmondtak mindent jóelőre.
De a te anyai szíved még mindig nem hagyott föl a reménnyel.

A te szíved még mindig várt valamit.
Egy rést az örök Rendelésen,
amelyen a szeretet kiosonhat.

József már fáradt volt, ledőlt volna egy kapuboltba,
de te csak mentél házról házra, kapuról kapura,
és zörgettél és könyörögtél.
Nem magadért, hanem a Gyermekekért,
hogy ne fázzék, ne szúrja szalma gyöngye testét,
ahogy a próféták megírták.

Mert a te anyai szíved még mindig nem hagyott föl a reménnyel.
Hisz van-e telt pohár, melynek színén egy szírom el ne férne még?
Ház, hol egy terhes asszonynak ne jutna még hely?
Lobbant a lámpaláng, amint az érdes kéz kutatva fölemelte:
„Hé, ki dörömböl itt! Takarodjatok, koldusok! Nem csárda ez!”
A tárt kapun kidőlt a jó meleg s a zsíros sülték jószaga.
S egy kard villant: sokféle martalóc bitangol szertesét ilyenkor,
s a bölcs polgár vigyáz a házra.

Betlehem bezárkózott, szíve kővé keményedett a félelemtől.
Mert azokban a napokban összeíratta a népét a Császár.
Elengedték a láncról a kutyákat, nagy szelindekek futkostak a hóban,
dühösen szimatoltak, szűkültek mint a lelkiismeret.
Józsefnek fájt a lába, botjára támaszkodva baktatott
az érthetetlen éjszakában.

Az istálló felé, amely fölött már ott égett a Csillag.
A küszöbön megállt, hátrahőkölt a vastag trágyabűztől,
s tanácstalanul visszanezett.

Te már tudtad, hogy nincs segítség. Az emberek bezárták szívüket,
a Szeretet hiába könyörög, nem talál rajta rést.
Fájdalmak Emberét hozod világra nyomban, fájdalmak anyja vagy,
fájás nélkül szülő, amint a nyirkos szalmára lerogytál,
s öled végtelen távolából meghallottad a koldus Újszülött
didergő zokogását.

1951. január

Rónay György: *Szérű*, Budapest, 1981, Szépirodalmi Könyvkiadó

RÓNAY LÁSZLÓ

Pilinszky János

János... Jancsi... így szólították Pilinszky Jánost, a múlt század egyik legnagyobb költőjét. Talán öt évesen láttam először. Anyám szobájában üldögélt egy kanapén, komoly nagyfiú. Mellette Thurzó Gábor keresztapám, szemben apám a kopott huzatú fotelben. Kezében kéziratlapok vagy egy füzet. Elmélyedve olvasott. Amikor végzett, olyasmit mondott, remek. A fiatalember éles kacajt fúrt a mennyezetbe. „Akkor hozzuk?” – kérdezte Thurzó. Apám lelkesen bólintott, így jelentek meg az ifjú Pilinszky versei az Ezüstkorban.

Azt kevesen tudják, hogy az Élet című lapban néhány prózai írása is rejlik. Oda is Thurzó kommandálta, tulajdonképpen ő szerkesztette. Erdős páter, a rokona, csak a nevét adta, minden egyebet Thurzóra hagyott, aki kiváló érzékkel fedezett föl és támogatott jó néhány fiatal tehetséget.

Évek teltek el. Pilinszky *Trapéz és korlát* című kötetére még megkapta a Baumgarten-díjat, aztán őt is kiiktatták az irodalomból. Időnként látni lehetett a Belvárosban: Toldalagi Pállal jártak-keltek gyászos arccal. (Toldalagi is kitűnő költő volt.)

Akkor láttam gyakrabban, amikor a piarista gimnáziumból a tanítás végeztével átmentem a Nácisz nevű eszpresszóba, ahol apám várt, hogy együtt menjünk haza. Gyakran egy asztalnál darvadoztak Pilinszkyvel és Kondor Bélával, a zseniális festővel. Halkan beszélgettek. Pilinszky aggódalmasan pislogott körbe. Sosem lehet tudni...

Unokaöccse, a kiváló művészettörténész írta meg, mennyire félt. És közben sorról sorra írta, küzdötte ki magából a *Harmadnapot* és a többi remekművet, a nagy visszatérés csodálatos darabjait.

1956 után már egyértelmű volt költői nagysága. Az előző évek léggömb-íróit levadászták, s kialakult, legalábbis hallgatólagosan, az igazi értékrend, amin az sem változtatott, hogy a nagyok közül néhányan évekre elhallgattak. Némáságba vonult Illyés Gyula vagy Juhász Ferenc, ez azonban mit sem csökkentette tekintélyüket.

Pilinszkynek megélhetést kellett biztosítani. Nehéz dolog volt, nem az a típus, aki íróasztala mellett ül napról napra. Ez hamar bebizonyosodott a Magvetőnél. Iszonyú aprólékosan haladt a kéziratokban, amelyeket lektorálnia kellett, mérlegre tett minden mondatot, megrágott minden szót. Erre a feladatra nem volt alkalmas. Az írók ostromolták a kiadót, mi lesz már, az igazgató(k) pedig kétségbeesve próbálták sebesebb tevékenységre ösztönözni. Mindhiába, így született az a gondolat, kerüljön az Új Emberhez, úgyszólván keresztény költő. Azt ugyan sejteni lehetett, hogy az újságírást sem neki találták ki, de majd csak lesz valahogy, gondolta mindenki.

Az Új Emberhez hát megérkezett. Kockás sportzakóban, aggódalmasan. A felelős szerkesztő, Saád Béla azonnal beosztotta ügyelni, még hozzá szombatra. Tulajdonképpen emberséges döntést hozott, szombaton ugyanis 2-kor ért véget a munkaidő. Az ügyeletessel kilenctől kellett résen állnia, és a beérkező írókkal, érdeklődő vagy dühödő olvasókkal tárgyalnia.

János rendszerint fél 9 után pár perccel esett be az ajtón, és rémülten érdeklődött, vajon Saád megérkezett-e. A tagadó válasz megnyugtatta, ha ugyanis Saád megelőzte az ügyeletessel szerkesztőt, égzengés következett.

Megnyugodva letelepedett, rágyújtott – rendkívül finom mozdulatokkal cigarettázott-, egyiket a másik után szívta, és közben megitta első kávéját. Addigra már ott toporgott a kiadóban az első önjelölt költő, aki vagy verseit hozta, vagy az ott hagyottak alapos – és természetesen – elismerő méltatását várta. Ezek voltak a sötétség órái, súlyos megpróbáltatások keserű pirulái.

Anyagmozgatóként a kiadóhivatalokban tevékenykedtem, mint a lap legeslegutolsó embere. Egy-egy csomaggal átmentem a hagymaszagban úszó fogadón — innen nyílt az ebédlő, abból a konyha —, s gyakran láttam a költő kétségbeesett arcát, amint a csüggesztő költemények tanulmányozásába mélyedt. A testesebb poétáknak veszedelmes lett volna őszinte véleményt mondani, így a mindenkori ügyeletes ötölt-hatolt. Aki díszesen bekötött, iniciálékkal induló versekkel érkezett, arról azonnal tudni lehetett, hogy dilettáns. Ilyenkor célszerű volt kiragadni kezéből a kötetet, és annak bírálatát a bizonytalan jövőre ígérni. Az igazi nehézségek akkor kezdődtek, amikor a versek írója az ügyeletes bamba ábrázatát látva így kiáltott: „felolvasok néhányat, hogy azonosulhasson a mondanivalójával!”.

Jánosnak balszerencséje volt. Nem tudott olajozottan mellébeszélni, hogy szép-szép, nagyon ígéretes, még egy picit érlelés kell, hanem a kéziratból felpillantva ecsetelni kezdte, milyen is az igazi költemény, s hogy ez nem az. A delikvens ilyenkor kikapta kezéből a kéziratokat, s ellentmondást nem tűrve a „művek” felolvasásába kezdett.

A leveleket vittem a szerkesztőknek. Megpillantottam Pilinszkyt, amint tenyerébe temette arcát, szinte fuldoklóit a versek zuhatagában. Elhatároztam, kimentem az örvényből. Visszafelé halkán, de hogy a zaklatott felolvasó azért hallja, ezt mondtam:

– Jancsi bátyám, a püspök úr telefonált, hívja vissza sürgősen.

Pilinszky felneszelt. Egy pillanatra reménységet sugárzott az arca.

– Kicsoda?

– A nyíregyházi püspök úr. – Gondolkodtam, minél távolibb, annál jobb.

– Nem is ismerem – mondta, és visszasüllyedt apátiájába.

„Így segíts felebarátodnak” – gondoltam, s magára hagytam a párost, hiszen még bizalmi megbízás teljesítése várt rám: kolbászt és kiflit kellett vásárolnom a részlegvezetőnek, aki gyomorrontásait is ezekkel gyógykezelte.

Legszívesebben a szerkesztőség hátsó szobájában tanyázott. „Nyolcasnak” nevezték ezt a hodályt, itt működött a Vigilia szerkesztősége, melynek mindenkor jelen lévő biztos pontja Doromby Károly, Heinrich Böll fordítója volt. Vele szívesen beszélgetett, kedvéért még az úgynevezett Vigilia-találkozókra is eljár az egyik belvárosi kocsmába, ahol Pilinszky mellett az örökvidám, szellemes Vujicsics Sztoján volt a központ. Később, amikor Vasadi Péter az Új Emberhez került, hármasban csevegtek Dorombyval.

Volt a lényében valami angyali. Lebegett. Folyvást az volt az ember érzése, hogy fél méterrel a talaj fölött lépked, s a valóság elemei kevéssé foglalkoztatják.

Szombat volt akkor is. Beesett az ajtón, s miután megnyugtatták, hogy Saád Béla még nem érkezett meg, döbenten vette tudomásul, hogy cigarettázom.

– Gyere be! Beszélni akarok veled!

Követtem a szerkesztőségi szobába. Leültetett, rágyújtott, és szemrehányó arccal tekintett rám:

– Te cigarettázol?

Bólintottam. Akkor még lelkesen szívtam a torkot szorító Munkást.

– Tudod, mennyire egészségtelen? – Azzal a következő szálát kezdte szívni.

Hosszan ecsetelte a cigarettázás veszélyeit. Közben megelt a hamutartó, egyiket a másik után nyomta el.

– Érted? – kérdezte.

– Igen. – A csikkekkal töltött hamutartóra mutattam, jelezve, nem az én művem. Rámeredt, majd döbenten ennyit mondott: „Érdekes. Többé nem beszélt a dohányzás átkairól.

Verset ritkán irt, az Új Ember számára a legritkábban. Ám Saád mégsem akarta, hogy a magyar irodalom köztiszteletben álló személyisége ne írjon rendszeresen a lapba. Rábírta, írjon prózát. Jánosnak eleinte nem fült a foga ehhez, de végül beadta a derekát.

Megjelentek első írásai, és kitört a botrány. Áradtak a levelek, eretneknek, érthetetlennek minősítették, hevesen tiltakoztak, hogy ilyen irományok jelenjenek meg. A szerkesztőségben is komoly viták dúltak.

Épp a lap expediálását végeztük, amikor apám hazaindult a Vigiliától. Keresztülhaladt az összetolt asztalokkal expedíciós terem alakított szobán, amikor valaki – valaha együtt tevékenykedtek a Keresztény Demokrata Pártban – utána szólt.

– Gyurka, kérdeznék valamit.

Apám megtorpant. Kérdőn nézett megszólítójára.

– Mi a véleményed Jancsi cikkeiről?

– Nagyszerűek.

– Szerintem zagyvaságok.

Apám letette az aktatáskáját. Ismertem ezt a mozdulatát, sejtettem, mi következik, de meglepődtem, milyen gazdag a szókincse. Éktelenül dühös volt, nem válogatott az előkelő kifejezések között. Amikor kiadta a mérgét, felemelte a táskát, és döngő léptekkel távozott.

Pilinszkyből világhírű költő lett, megengedték, hogy eleget tegyen sűrű európai meghívásainak. Ám cikkei eleinte rendszeresen érkeztek. Aztán el-elmaradoztak.

Az új főszerkesztő értekezletet hívott össze. Egyetlen napirendi pontja Pilinszky „megrendszabályozása” volt. Megvallom, kicsit komikusnak éreztem a törekvést. Hogy jövünk mi Pilinszkyhez? A jelek szerint nem voltam egyedül, nem sorjázta az ötletek. Végül arra jutottak magatartása elítélői, hogy levélben kell ernyedetlen munkára ösztökélni, ügyetlen nyitott kérdés maradt, hová címezzék. Hogy végül megszületett-e a megrovás, és elküldték-e valahová Európába, nem tudom.

Ma már másként írnának neki. A levelet pedig a mennyországba címeznék.

Rónay László: *ALULRÓL NÉZVE. Emlékek, nézetek, írókról, művészekről, politikusokról*, Budapest, 2010, Éghajlat Könyvkiadó Kft.

JELENITS ISTVÁN

Pilinszky-filológia

A költők közül, akiket mostanában eltemettünk, s akiknek alakja, életműve azóta annál nyugtalanítóbban „jelen van” köztünk, talán Pilinszky János a legelevenebb. A rádióban s a televízióban föl-fölhangzanak a vele készített beszélgetések, s mint hallom, az 1981/82-es tanévben csak a budapesti egyetemen három különböző szemináriumon magyarázták hosszú órákon át a költeményeit.

Ez a rövid tanulmány nem ígér új Pilinszky-értelmezést, még csak egy-két Pilinszky-vers teljes elemzésére sem vállalkozik. Néhány konkrét „adat” bemutatásával egyetlen megszívlelni valót ajánl a kibontakozó Pilinszky-filológia figyelmébe: a versek értelmezéséhez vegyük tüzetesebben szemügyre a prózai írásokat is.

1

Ezekben gyakran előre kirajzolódik egy-egy későbbi vers vázlata: alapeszméje, esetleg néhány képe, fontos nyelvi jellegzetessége. 1961-ben például így írt Pilinszky a „keresztény művész” tennivalójáról, illetőleg „pillantásának” jézusi jellegéről:

„...a jézusi 'hatás' az európai művészetben az igazság egyfajta szeretve-szenvedélyes keresése, mely hajlandó akár a mű 'szépségét' is föláldozni. Az elébe került szívvel – legyen az Karamazov Iván, Anna Karenina – tökéletesen egyedül kíván maradni, mintha a világon rajtuk kívül semmi egyéb nem volna. A 'jézusi pillantás' számára megszűnik minden külső kötelezettség, egyedül a megvizsgált szív lüktet. Ha a 'klasszikus vonala' az irodalomnak arányainak mértékével gyönyörködött, a jézusi vonal' közvetlenségével. A keresztény művész nem mesteri ábrázolója kíván lenni hősének, hanem felebarátja, s nem szerencséje, hanem veresége óráiban akar legközelebb férközni hozzá. A klasszikus művész maszkot visel, a keresztény mezítelen; a klasszikus művész mester, a keresztény samaritánus.”¹

Tíz évvel később a *Szálkák*-kötélben ugyanezt a mondanivalót fejtí ki az *Intelem* című vers. Kifejtí? Inkább *tömörítí*:

Ne a lélekzetvételt. A zihálást.
Ne a nászasztalt. A lehulló
maradékot, hideget, árnyakat.
Ne a mozdulatot. A kapkodást.
A kampó csöndjét, azt jegyezd.

Arra figyelj, amire várossod,
az örök város máig is figyel:
tornyaival, tetőivel,
élő és halott polgáraival.
Akkor talán még napjaidban
hírül adhatod azt, miről
hírt adnod itt egyedül érdemes.

Írnok,
akkor talán nem jártál itt hiába.

A két írásmű kapcsolata nyilvánvaló. A verset az értheti meg, aki a prózai szöveg felől közelít hozzá. De a köztük ívelő hídnak van egy közbülső pillére is. Ugyancsak az *Új*

Emberben, 1965. szeptember 5-én, *Egyetlen pillanat kegyelme* címmel jelent meg Pilinszkynek egy cikke „a művészi figyelem természetéről és sorsáról”. Ennek második felében Kondor Béla művészetéről ír a költő, s mondandóit egy *Simone Weil*-idézetrel világítja meg: „A vonalak egyre kuszábbak, egyre elengedettebbek. De az egész egyre könyörtelenebb pontossággal, egyre irgalmasabb éleslátással, egyre gyengédebb ökonómiával szól hozzánk. S ez az egység többé már nem mögöttünk, hanem *velünk van*.”

Simone Weil még tovább megy, amikor egyenesen figyelmünkől teszi függővé szeretetünket, a kettőt mintegy azonosítva egymással. Előadásában az irgalmas szamaritánus története a figyelem története, csoda, mely a fölismerés villámcsapásaként játszódik le két ember között, 'akik közül az egyik birtokosa emberi személyiségének, amit a másik tökéletesen elveszített. Kettejük közül az egyik parányi mezítelenség csupán, erőtlenség és vérzőn az árokszáron, névtelenül, anélkül, hogy bárki is tudna róla. Azok, akik elmennek mellette, alig veszik észre, s pár perc múlva azt se tudják, mit is láttak szemükkel. De egyvalaki megáll az úton, és *fölfigyel rá*. A cselekedet, mi ezután következik, már csak automatikus folytatása a figyelem e pillanatának. Ez a figyelem: *teremtő* volt. A cselekvés pedig, ami követi: *lemondás*. Föltéve, hogy tiszta. Aki végbeviszi, lemond önmagáról, hogy a másikat életre keltse. A felebaráti szeretet, mivel teremtő figyelem a szülője, rokon a zsenialitással.'

És ezzel tulajdonképpen eljutottam oda, ahová meg akartam érkezni, s amit már előzőleg Kondor művészetében *irgalmas éleslátásnak* neveztem. A felületen egyre sokasodó esetlegességek, zavar és tanácstalanság, mind lazább szövetek, foszlékonyabb materiák, kiszolgáltatottabb lények és tárgyak, de mind egy láthatatlan teremtés egyre átfogóbb és egyre lemondóbb gesztusában, *aminek nem lehet ellenállni*.

Rendkívüli szempár fürkészi itt önmagát, a világot és bennünket. Egyszerre könyörtelen a tekintete és gyengéd, személytelen és személyes, tartózkodó és szégyentelen, mint a segítség. A felebarát pillantása ez, és az angyalé – ahogy angyal volt, aki hátunk mögött valamikor a kaput bezárta.”²

Idézhetnénk a *Beszélgések Sheryl Suttonnal* vonatkozó részletét is, az ugyanennek a gondolatnak (és a szamaritánus-példázatnak) újabb felbukkanása. Ha az Intelem előzményeit keressük, ebben az 1965-ös írásban nemcsak az alapötlet új megfogalmazását leljük meg, hanem a vers legfontosabb szavát is: a *figyelem* szót.

De mellel azt is megfigyelhetjük, milyen testvéri biztonsággal fonódik Pilinszky fejtegetésébe a Simone Weiltől idézett bekezdés. A keresztény művészt Pilinszky már 1961-es cikkében is az irgalmas szamaritánushoz hasonlította, pedig akkor még Weilt nem ismerte. A példabeszéd Simone Weiltől idézett értelmezése úgy épül korábbi gondolatmenetére, mintha csak belőle hajtott volna ki, nem csoda, hogy oly hosszan idézi, s hogy a *Beszélgésekben* is visszatér.

2

Ha már Simone Weilnél tartunk, hadd hívjam föl a figyelmet a *Pásztorlány és katona* című cikkekre, amelyből egészen pontosan megtudhatjuk, hogyan s mikor ismerkedett meg Pilinszky Weil műveivel.

„1963-ban Párizsban csaknem találomra megvásároltam Simone Weil egyik könyvét. Hatvannégy nyarán aztán, már idehaza, ellenállhatatlan vágyat éreztem, hogy a megvásárolt könyvet el is olvassam.”³

Figyeljük meg az évszámokat! S a mondatokat is: azok félreérthetetlenül az első találkozás örömről szólnak. Ezt tudva aligha adhatunk igazat Németh G. Bélának, aki az Apokrifot értelmezi Simone Weil felől.⁴ Hiszen az Apokrif 1954-ből való, vagyis tíz évvel az

előtt született, hogy a költő Weilt megismerte. Ha mégis volna benne olyasmi, ami Weilre utal, az csakis afféle öntudatlan „utalás” lehet, amilyennel az előbb mi is találkoztunk.

Egyébként az Apokrifról nagyon sok mindent lehetne írni akkor, ha képeit, fontos szavait a Pilinszky-próza szövegekörnyezetébe beállítanánk. Csak egyetlen példát említek erre. A nagy vers harmadik tétele így kezdődik:

Látja Isten, hogy állok a napon.
Látja árnyam kövön és kerítésen.
Lélekzet nélkül látja állani
árnyékomat a levegőtlen présben.

A *prés* szóhoz 1972-ből befut a következő prózai adalék: „Bizonyosságra törekedni és elfogadni a bizonytalanságot: egyik mottója lehetne a mindenkori embernek. Kemény prés ez, mégis szorításából született minden igaz bölcsesség, ima, művészet. Amikor az ember csak bizonyosságra törekszik, a tények labirintusában nemcsak hogy eltéved, de végül amit érzékel se érzékeli már, valami olyasmi történik vele, ami a börtönnél, a 'puszta akadálynál' is rosszabb: megfut előle a világ.”⁵

Ez a néhány sor mindjárt majd fél tucat költemény kulcsszavát gyűjti csokorba, tisztázva egymással való kapcsolatukat. Az utolsó szavak a *Harbach 1944-re* utalnak:

A falvak kitérnek előlük
és félre állnak a kapuk,
elébük jött a messzeség és
megtántorodva visszafut.

Megjelenik a *De ez se* verskezdő motívuma:

Téren-időn túl, utoljára
a tiszta akadály.

A labirintus-kép nemcsak *Rilkére* utal, akinek mondatát: „De kár, hogy a tényéktől olyan nehezen látjuk a valóságot” – sokszor idézik a Pilinszky-cikkek, hanem elsősorban az Egyenes labirintusra. De maga a *prés* szó tizennyolc év távlatából az Apokrifot értelmezi. Anélkül, hogy kifejezetten visszautalna rá. Érdeemes tovább idézni a szöveget:

„Aki viszont vállalja a 'prést', gyakran épp a leghevesebb szorítás, szorongattatás idején hirtelen megsejti az ellentmondásokat föloldó szabadságot, valami új és kimondhatatlan realitás vigaszát.

S ez a vigasz váratlanul épp a 'prés', a világ, az emberi lét 'bizonytalan' oldala felől érkezik. Hölderlin szép szavával: amikor a szorongattatás a legnagyobb, közel a szabadító.

A bizonyosságra való törekvés – úgy tűnik – az ember nagy és kötelező iskolája. Az örök bizonytalanság elfogadása viszont mintha az ember örök nagy próbája lenne. Szépen mutatja ezt a hős példája. Hősiessége egyenes arányban nő tettének nagyságával és sikerének bizonytalanságával.

De még megrendítőbb a kereszt példája, ahol is a végső kifejtés egybeesik azzal a pillanattal, amikor Jézus *semmit* se lát. ('Uram, Uram, miért hagytál el engem?') Teremtő és Teremtés, Atya és Fiú drámájában mi az osztályrésze az egyiknek és a másiknak ebben a pillanatban? Jellemző Jézus személytelen szava: 'Elvégeztetett'. Nem azt mondja, hogy 'elvégeztem', hanem azt, hogy 'elvégeztetett'. Befejeztetett a megváltás nagy műve, emberi nyelven kimondhatatlan elhagyatottságban és alázatban.”⁶

Talán tovább kellene még idéznem, de azt gondolom, itt is nyilvánvaló, hogy nemcsak a prés szó emlékeztet itt az Apokrifra, hanem ez az „emberi nyelven kimondhatatlan elhagyatottság és alázat” is. A „levegőtlen prés” kifejezés mögött Rónay György konkrét élmény-háttérként a „személyi kultusz éveinek légkörét” véli fölfedezni, amint a korábbi tételek képeiben kétségtelenül a „láger-élmény” elemei jelentkeznek.⁷ De amint ezt kimondja, siet hozzátenni, hogy maga a vers „lényegében túlmutat a történelmi szituáción”. Azt sem titkolja, hogy nézete szerint – hova: az Apokrifot Beckett darabjával veti egybe. „Az Apokrif... a *Godot-ra várva* mellett talán a legmaradandóbb, és a legegyszisztenciálisabban keresztény szólam a századközép tragikus *De profundis*ában.” A Pilinszky cikkéből idézett szövegrész egyértelműen ezt a keresztény Apokrif-értelmezést igazolja.

1981-ben, a *Miért szép?* című kötetben Tellér Gyula elemezi; az Apokrifot, mint az ember és Isten kapcsolatteremtésének meghíúsulásáról szóló megrázó beszámolót.⁸ Ezt az elemzést több vonatkozásban is tévesnek gondolom. Az pedig, hogy Isten tétlensége és szótlansága mögött Tellér nem veszi észre a „golgotai szituációt”, azt a „null-pontot”, amelyről az 1972-es jegyzet beszél; a vers alapvető félreértéséhez vezet.

3

Hadd mutassak be még egy gyönyörű „megfelelést” a számtalan közül, ahol a prózai szöveg utólag világít meg egy költeményt! 1947-ből való az *Egy szenvedély margójára* című vers:

A tengerpartot járó kisgyerek
mindig talál a kavicsok közt egyre,
mely mindöröktől fogva az övé,
és soha senki másé nem is lenne.

Az elveszíthetlent markolássa!
Egész szive a tenyerében lüktet,
oly egyetlen egy kezében a kő,
és vele ő is olyan egyedül lett.

Nem szabadul már soha többé tőle.
A víznek fordul, s messze elhajítja.
Hangol sem ad a néma szakítás,
egy egész tenger zúgja mégis vissza.

Erre a versre több mint húsz év távlatából felel s vet világot *A Notre-Dame hátában* című cikk. Ebben „a század talán legszebb emlékművét” mutatja be Pilinszky, amelyet a franciák „német koncentrációs táborokban elhunyt halottaik emlékére” emeltek. Ennek az emlékműnek az útjai *fehér kavicsokkal* vannak behintve.

„Eszembe jut a gyönyörű kép: a világ halála után az üdvözültek fehér kavicsot kapnak kezükbe, melyre rá lesz írva valódi nevük. S a másik kép, gyermekkori emlék, amikor a folyóparton kavicsot kerestünk, s ezer és ezer közül kiválasztottunk egyet. Mit is kérésiünk a gyermekkor mitologikus partjain? Nyilván nem egy kavicsot, hanem a mi kavicsunkat, valódi nevünket, azonosságunkat, identitásunkat – amit azóta is keresünk minden valódi érzelmünkben és gondolatunkban.”⁹

A fehér kavics „képe” a *Jelenések könyvéből*, az *Apokalipszisből* való: „Akinek van füle, hallja meg, mit mond a lélek az egyházaknak: A győztesnek rejtett mannát adok és egy fehér követ. A kövön új név van, amelyet senki más nem ért, csak aki megkapja” (Jel. 2,17). Lám: a

patmoszi látnoknak nemcsak a pusztulásról szóló víziói ihlették meg Pilinszkyt, hanem ez a csodálatosan gyöngéd és intim mondat is végigkísérte egész életén – gyerekkori emlékeit idézve. A „valódi név” téma fölbukkan egy 1979-ből ránk maradt imádságban is:

„Nevez meg valódi nevünkön, mivel valamennyien szenvedünk attól, hogy álneven élünk, telve álnoksággal, amit magunk fabrikáltunk, mivel jobbnak, különbnek, állhatatosabbnak és áldozatkészebbnek kívántunk látszani másoknál. Valódi neve csak keveseknek van itt a földön. Kivétel alig. Szentjeid között talán Bach, talán Mozart. Asztalodnál Bachnak továbbra is Bach lesz a neve és Mozartnak Mozart.”¹⁰

4

Mi lesz a neve Pilinszkynek? Hogy köztünk ne álneven éljen, hanem a valódi nevén tudjuk szólítani, ahhoz figyelmesen kell olvasnunk. Lassanként bizonyára kiadásra kerül egész életműve. Verseit kritikai kiadásban kellene hozzáférhetővé tenni. S bár maga kissé idegenkedve nézte a „cédulázgatást”, alighanem szükséges lesz legalább kulcsszavairól szótárt, konkordanciát készíteni. Azok közé a költők közé tartozott, akik mindig ugyanegy verset írnak, mindig ugyanegy, eleve kész kép-anyag, nyelvi mező részleteit tárják föl. Erre is érvényes az *Amiként kezdtem* sokat idézett néhány sora:

Amiként kezdtem, végig az maradtam.
Ahogyan kezdtem, mindvégig azt csinálom.

Szavainak, képeinek csillag-mozgását, belső nehézkedését a gondos filológus – és a messziről érkező jeladás megértésére is kész versolvasó tárhatja csak föl.

Pilinszky-filológia

Mozgó Világ 1982/12. 112-115.

Az idézett Pilinszky-írások később megjelentek a *Szög és olaj*, illetve *A mélypont ünnepélye* e kötetekben (Jelenits István gondozásában).

1. Tünődés az „evangéliumi esztétikáról”. *Új Ember* 1961. december 3. Ld.: Pilinszky János: *Szög és olaj*. Budapest, 1983. 45-48. Idézet: 45.
2. Egyetlen pillanat kegyelme. Pilinszky János: *A mélypont ünnepélye*. Budapest, 1984. I. 287-289. Idézet: 289.
3. Pásztorlány és katona. *Vigilia* 1979/11: Ld: *A mélypont ünnepélye*. Budapest, 1984. I. 511-512. Idézet: 511.
4. Németh G. Béla: Az Apokalipszis közelében - Egy ősi műfaj mai rokona: Pilinszky: *Apokrif. Kortárs* 1982/9. 1455-1465.
5. Egy lírikus naplójából (I). *Új Ember* 1972. február 27. Ld.: *Szög és olaj*. Budapest, 1983. 301-302. Idézet: 301.
6. Uo.
7. Rónay György: Az olvasó naplója. (Pilinszky János: Nagyvárosi ikonok) *Vigilia* 1971/2. 133.
8. Tellér Gyula: Apokrif, In: *Miért szép? Verselemzések napjaink magyar költészetéből*. Szerk.: Detre Zsuzsa, Bárány György. Budapest, 1981. 289-313.
9. A Notre-Dame hátában. *Új Ember* 1971. október 24. Ld.: Pilinszky János: *A mélypont ünnepélye*. Budapest, 1984. I. 417-418. Idézet: 417.
10. Imádságért. *Új Ember* 1979. október 7. *A mélypont ünnepélye*. Budapest. 1984.1. 507-508.

Forrás: JELENITS ISTVÁN *Az ének varázsa*, Budapest, 2000, Új Ember kiadása

BÁRDOS LÁSZLÓ

Pilinszky János két verséről: *Apokrif, Francia fogoly*

Apokrif

Pilinszky 1954-ben írta az *Apokrif*-ot. A vers 1956 júliusában jelent meg a *Csillag* hasábjain. A költőnek ez volt az egyik első verse, amellyel újra az olvasók elé állt: 1949 után, az önkényuralom éveiben számos költő- és íróársával együtt ő is csak az asztalfióknak dolgozhatott.

Az *Apokrif* életművének egyik legkimagaslóbb orma, negyvenes és ötvenes évekbeli költészetének alap- és viszonyítási pontja. Mégsem szabad elszigetelnünk a *Harmadnapon* című kötet más típusú verseitől. Az *Apokrif* nagyszerkezete, hosszan és tévedhetetlenül kitarított hangja mellett, után, ott a végsőkéig csupaszított *Négysoros*. Mindkét versről szép számmal születtek is elemzések. Az *Apokrif*-ről legalább tíz beható értelmezés szól önállóan, s természetesen valamennyi Pilinszky-monográfia elmélyülten foglalkozik vele. A hallatlanul sokrétű, sokjelentésű, mégis egységesen és elementárisan ható versnek itt csupán néhány mozzanatára utalhatunk.

A címbe állított görög szó teológiai használatú megjelölés, eredetileg titkos, elrejtett iratra vonatkozott (az „elrejtteni” jelentésű ige húzódik meg benne). A szentírási szövegek rendezésekor, az úgynevezett kanonizálás során egyes textusokat kétes hitelűnek találtak. Ezek kimaradtak a bibliai kánonból: „apokrif” iratnak minősültek.

A versnek tehát már a címe is szakrális indítást sugall. A transzcendens ihletettség, beavatottság sejtetése hozzájárul a költői önmeghatározás személytelenségéhez, pontosabban szólva: személyfölöttiségéhez, ez azonban a hangnemben, a költői dikcióban megfér a legmélyebb, a legforróbb személyességgel, vallomásossággal. Olyan helyzetbe, olyan pontra állítja ugyanis a költő a vers beszélőjét (ez a kettő sohasem egy és ugyanaz), amelyben, ahol ez a két ellentétes pólus egybeér, egybeesik, ahogyan egyébként minden ellentét is a versben. Ez a helyzet a végpusztulás, a végétélet helyzete, s ez a pont a világ középpontja és „világvégi esett föld” is lehetne, a fontos azonban az, hogy néptelen, hogy mintha egyvalakinek volna fenntartva: egyszemélyes megfigyelőpont ez, ahonnan a beszélő (krónikás?, próféta?, menekült?, maga az elhagyott Emberfia?) számot ad a múlttól, a jelenről s a jelenbe költöző, a jelent elfoglaló jövőről.

A jövő az apokaliptikus jövője, embernek, élőlényeknek, a világnak végső megítéléséé, amelyről a bibliai Apokaliptikusnak, a Jelenések könyvének látomásai is beszélnek. Csakhogy míg az újszövetségi ítéletvízió a jók és rosszak végső különválasztására utal, itt a világ mindenestül vettetik el. Isten csupán a harmadik egységben jelenik meg, ott is úgy, mint aki elhagyta teremtményeit. A néhány évvel későbbi Pilinszky-versekben is megfogalmazódik a tragikus látólat, mégpedig egyenesen a jelenről, hogy miután az ember elhagyta Istent, most Isten hagyta el a világot.

De vajon az *Apokrif* nem a jelenről beszél-e? Igaz, hogy – különösen a nyitó sorokban – hangsúly, nyomaték esik a jövőbe mutató nyelvtani jelzésekre: „akkor”, „látni fogjuk”, mégis már ez az első rész is, a következők pedig különösen abban az időtlenített jelenben szólnak, amely a Pilinszky-líra mindenkorai centrális, kitüntetett ideje. Már ezekben a sorokban jelenné, sőt múlttá elevenül a jövő („Feljött a nap.” „Így indulok.”) Az első rész pedig a jelen idejű s jelenlétet kimondó „van” háromszori leütésével ér véget.

Nem véletlenül csúsznak és olvadnak össze így az idő rétegei. A fő, a meghatározó tény ugyanis az, hogy valami *után* vagyunk. A kezdő sor egyszerűségében, elkülönülésében,

egyetemes érvényességében az egész versfolyamat kiindulópontja és összegzése egyszerre: „Mert elhagyatnak akkor mindenek.” A „mert” egy hiányzó, mégis mindvégig perzselően jelen lévő látványsor, leírás, gondolatfolyam, elbeszélés lezárásaként *kezdi el* a verset. Egyszersmind előremutatón magyarázza, hogy a versbeli, az elbeszélhetetlen elbeszélés utáni tények, látomások miért történnek. Megokolás és következtetés egyszerre.

Ahogy az idő pillanatra és végtelenre rögzül az *Apokrif*-ban, úgy keverednek el a térben (eleddig) különálló lények, tárgyak, életek. Igaz, hogy a 2-4. sorok az „egek”, a „földek”, a „kutyaólak” külön csendjét jelentik be: az olyannyira eltérőnek tudott létszintek, az egek és a kutyaólak mégis közös sorsra jutnak. A vers szövegében később is a legváratlanabb egymás mellé rendeléssel tűnnek föl elvadult és házias színterek, megfoghatatlan, gyötrő víziók és a hétköznapi élet tárgyai, holmijai, kellékei.

Az apokaliptikus időről és térről egyetlen hang tudósít. Ez az egyedüli hírhozó azonban mentes mindenféle prófétai attitűdtől, semmilyen patetikus szerepet nem tulajdonít magának. Szerepét még leginkább a tanú, a tanúságtevő fogalmával lehetne megragadni; de ez a tanú, „virrasztván a számkivettetésben”, már eleve és legvégül is („Akkorra én már mint a kő vagyok”): áldozat. Egysége nem jellemében vagy személyiségében, hanem csupáncsak hangjában, szólamában nyilvánul meg. A megfigyelésben, a jövendölésben, a megindult visszaemlékezésben, az egyszerre egyetemes emberi és közölhetetlenül személyes tartalmak megsejtetésében. Ez az első személyű tanú mind a három részben más jellegzetes magatartást, illetőleg hangnemet választ. Az elsőben a végítéletéről és a végítéletnek tanúskodik, majd útnak indul. A másodikban a visszatérést, a másik lényre való vágyakozást és a magárahagyottságot szólaltatja meg. A harmadikban mozdulatlanul vállalja a saját és minden teremtmény végzetét.

Az *Apokrif* példátlan erővel sűríti össze az egyetemes, kivált a modern költészetben fölfedezett hit- és gondolatrendszer, képhasználati módok és stílusformák legkülönbözőbb válfajait. Képvilága, metaforikája, ha akár csak az első részt tekintjük, a legszelesebbre, kozmikus méretekre tágul, de lencséje alatt a legkisebb részletek is betöltik a látóteret. Németh G. Béla írta erről a képanyagról: „Nyomorúságos napi tapasztalat ível át örök, eksztatikus élményekhez, animális szorongású, ősvilági jelképek tragikus magasztosságú szimbólumokhoz, liturgikus, ünnepi gesztuskincs szegényházi, kórházi, fegyházi mozdulatokhoz, mitologikus világlátás laboratóriumi képvilághoz...” A mitologikus motívumok végképp nem műveltséganyagként, hanem sorsdöntő, elementárisán elsajátított ősképeként lépnek a versbe. Közülük az emberiség legfontosabb közös jelképeihez tartoznak a vadállat, a madarak, a fák, az erdő, a paradicsomkert képei. De milyen megrázóan, olykor a képtelenség határáig merészkedve, mégis az első sortól az utolsóig kikezdhethetetlen érvényességgel egyéníti a vers ezeket a motívumokat! Gondoljunk az első egységben „figyelő” és „nyugodt”, a másodikban „riadt” jelzőt kapó *vadállatra*, a „menekvő madárhad” látomására, mely a második részben még intenzívebbre, gyötrelmesebbre válik, s az égő ketrec motívumával bővül, a fára, mellyel előbb a beszélő azonosul, s amely majd a volt boldogság „forró, kicsi” erdejévé szaporodik, a „valamikori” „paradicsom” pontba sűrített emlékére, s végül még a tékozló fiú evangéliumi történetére, mely a második egység hazatérésében sejlik föl.

S az egész végítéleti, végpusztulást jelző látomássor egyszersmind mindvégig hangsúlyosan reflektál is önmagára, hangsúlyozza önnön beszédváltóját. A stílusnemek áramütésként ható váltásai, ütközései a nyelv, a nyelvben lappangó erő végső megfeszítéséről árulkodnak. Az első rész széles medrű, fájdalomteli panaszszava, jeremiádja („Ismeritek”, „És értitek”, „És tudjátok”?) után rögtön két jelzészzerű, kihagyásos mondat következik, a második rész nem kevésbé intenzív könyörgését szárazon lecsapó, tényközlő hangnemű mondatok zárják le. Mert az *Apokrif* a nyelv nélküli, a nyelvtől megfosztott ínség verse is, amiként ezt a hiánytapasztalatot a második egység felejthetetlen megszólításában,

vallomásában („Csak most az egyszer szólhatnak veled” ... „Nem értem én az emberi beszédet, / és nem beszélem a te nyelvedet”) meg is fogalmazza. A nyelv, a tagolt beszéd lehetetlenségét egy végsőig fokozott, telített költői nyelven fejezni ki: az egész magyar költészetben alig találni példát esztétikailag ennyire termékeny, ennyire *megtestesült* paradoxitásra.

Kortársi emlékezésekből tudjuk, hogy a költő jambikus lejtésű, legnagyobbbrészt félrímes szerkesztésű költeményét eredetileg négysoros versszakokban írta le, s valamivel, maga sem tudta, miért, elégedetlen volt. Majd egyszerre minden kitisztult: versmérték, rímszerkezet maradt változatlanul, de a versszakokat megszüntetve, folyamatosan, illetőleg helyenként szabad sorszámú egységekre tagolva írta le a művet. Ez a folytonosan áradó, majd helyenként váratlanul zökkenő és összesűrűsödő versbeszéd megteremtette a költemény lélegzetelállító sodrását, s bizonyára hozzájárul rendkívüli, szinte a szó testi értelmében megrázó hatásához.

*

Francia fogoly

Pilinszky számára a világháború tapasztalatai az ember végső nyomorúságát, irgalom nélküli megalázottságát, menthetetlen ínségét leplezték le. Már kevéssel a gyötrelmes élmény után megalkotta azokat a verseit, melyek több mint egy évtizeddel később a *Harmadnapon* című kötetben az *Egy KZ-láger falára* ciklusba kerültek. A *Francia fogoly* először a *Válasz* c. folyóirat 1947. szeptemberi számában jelent meg. Egy évvel korábban tette közzé a vershez oly közel álló, a kötetben is melléje sorolt *Harbach 1944*-et. Ez a két darab, talán még a *Frankfurt* c. verssel együtt, a háborús élménykörhöz-kapcsolódó költeményeknek egy sajátos típusához tartozik. Szemben a cikluscímadó, a kötetcímadó meg a *Ravensbrücki passió* c. költeményekkel, melyek különben jóval rövidebbek is, ez a három vers részletezőbb, tárgyyszerűbb leírásra épül, s ami még fontosabb, epikus vázuk van, azaz folyamatot vázolnak fel, események egymásra következését adják elő. A szorosabb szerkezetű darabok viszont egyetlen pillanatnyi látvány, észlelés időhöz kötött jelenlétét és örök jelentésű, egyetemes valóságát ragadják meg egyszerre, látomásos sűrítéssel.

Azt jelentené ez, hogy a *Francia fogoly* leíró vagy történetmondó vers? Egyáltalán nem. Igaz, hogy egy személyt és egy eseményt állít a vers fókuszába: egy francia foglyot, aki kínzó éhségtől úzve megszökik, s egy nyers répát gyúr le magába, míg az örök rá nem találják. De milyen megtevesztő az efféle összefoglalás! Pontosan arról nem ad számot, aki és ami a vers voltaképpen főszereplője, lényege és hajtóereje: az emlékezőről, aki az emlék földidézésével újra szemlélővé válik, s még inkább legfőképpen erről a szemlélésről magáról, a figyelemről, arról a tehetetlenül intenzív részvétről és részvételről, amellyel pillantása az örök szenvedést hordozó, megtestesítő egyedi szenvedőre szegeződik.

Csakhogy még az ilyen meghatározásokkal is vigyázni kell. Valójában mi sem áll távolabb Pilinszky passióverseitől, mint az efféle dedukció: nem indul ki valamely egyetemes lényegből, egzisztenciális alaphelyzetből, hogy mintegy példákön mutassa be működését. A Pilinszky-féle világlátás, költői szemlélet egyik legfőbb esztétikai erőforrása éppen az, hogy látványt és lényegét, egyedet és törvényt, pillanatnyit és örökkévalót egyszerre lát meg és mond ki, szakítva lényeg és jelenség metafizikus kettéválasztásával, rangsorolásával. Az éhség a fogolyban jelenik meg, a fogoly maga az éhség.

A hat, egyenként nyolcsoros strófából álló költemény érzelmi gyújtópontja, dinamikai erőközpontja, mondhatnánk, alapmondata már a szöveg legelején föl villan: „Csak azt feledném, azt a franciát...” Egészen a negyedik versszak végéig ez az óhajtó modalitású, de persze minden óhajtásnál „forróbb” és „hevesebb” vágyat kifejező utalószerű főmondat szervezi a látvány leírását, az egyébként mozdulatlan állapot, a tehetetlen és életveszélyes

evés kellékeinek és a hozzákapcsolódó asszociációknak a folyamatát: „Csak azt a testet...”, „a suta lábát...”, „A pillantását, – azt feledném egyszer!” Maga a kényszeresen, rögeszmésen visszatérő tárgyeset, mellyel a fogoly testrészeit megnevezi, hiányosan, elliptikusan folytatja is az alapmondatot, a felejtés kudarcra ítélt szándékát. Az ötödik versszakban már önidézetként, a vers felütésének ismétléseként hangzik fel az alapmondat, de rögtön meg is semmisíti önmagát, a zárlatban a győzelmes (és pusztító) emlék már védekező ellenpont nélkül szólal meg. A „csak azt feledném” szó szerkezet súlyát tanúsítja az a tény is, hogy a vers eredetileg ezen a címen jelent meg.

A múltbeli esemény leírása, a fogoly kimerevített kálváriája tehát mintegy idézőjelbe kerül; mindvégig a beszélő iszonyának, döbbenetének, riadalmának nézőpontjából, kontextusából rémlik elő. Az esemény, a történet, a szereplő tehát egy pillanatra sem marad magára, nem is érvényes önmagában, csakis a reá tekintő lírai narrátor érzelmi, indulati reakcióinak fénytörésében, közvetítésében; de a megszólaló, a beszélő sem önálló szubjektum, minden megnyilvánulása válasz a látványra, csak ebben a viszonyban, alany és tárgy kíméletlen egymásrataltságában létezik. Még az előbb használt „szemlélő”, „szemlélés” szavakat is helyre kell igazítanunk: valójában olyan aktív, belehelyezkedő figyelemről beszélhetnénk, amely már részvétel. Részvétel a másik szenvedéstörténetében.

A *Francia fogoly* tehát nem leíró vers és nem vallomásos vers; nem tárgyi, nem is alanyi. Egy eksztatikus, határhelyzeti kapcsolat kétpólusú megjelenítése; csak hogy ez a kapcsolat sohasem válhat cselekvő realitássá, a megfigyelő végül is nem mozdulhat ki figyelő, emlékező pozíciójából, részvétele csak a tanúskodó mozdulatlan *jelenléte* lehet – a „mozdulatlan elkötelezettség” Pilinszky megfogalmazta álláspontjának értelmében.

A *Francia fogoly* esztétikumának termékeny paradoxonjai közé tartozik, hogy a fehér izzású részvét, mely áthatja a verset, korántsem gyengéd képekbe, kijelentésekbe öltözik. A beszélő inkább kegyetlen tárgyilagossággal, analitikus szenvedéllyel bontja mozzanataira a fiziológiailag is lehetetlen evést (a végsőig kiéhezett ember nem képes megenni a szilárd táplálékot); majd magát a szereplőt is széttagolja, testrészeit megszemélyesítésekben önállósítja: reszkető lapockát, csupa bőr és csupa csont kezét, tenyeret, száját, szerveket, suta lábát, és végül megint, mint a harmadik szakasz első sorában, „testet” lát – az individuális személy helyén. És mindeme testrészek esznek, enni próbálnak. A vers legfőbb egzisztenciális megfigyelése, legkegyetlenebb, egyszersmind legönkínzóbb fölfedezése a testrészek harca, az emberi egység végső megszégyenülése és felbomlása:

*Az egymás ellen keserülő szervek
reménytelen és dühödt szégyenét,
amint a végső összetartozást is
önnönmaguktól kell, hogy elvegyék!*

Pilinszky költészetének vallásos jegyeiről, katolicizmusáról, miszticizmusáról sokat írtak, sokféleképpen vélekedtek. Föltehető, hogy e hit egyik legsúlyosabb költői, esztétikai következménye a végletes ellentétek végletes szétfeszítése, polarizálása, valamint azonnali, *egyidejű* egybejátszása, összeforrasztása. Így nyilatkozhat meg a részvét éppen a kegyetlen látvány- és helyzetértelmezés logikája szerint. A mindenkori ínség, szenvedés és a mindenkori gyönyör, megelégedés sorsa összpontosul a fogoly halálra ítélt evésében: az, hogy szöges ellentétüket is magukban hordozzák. Ezért fogóznak egymásba a korai Pilinszky-líra módján az antitézisszerű fogalmak a *Francia fogoly* szövegében: „undorral és gyönyörrel”; „a boldogok és boldogtalanok”; „vad gyönyöre és gyötrelme alatt”. A két személy, a szenvedő és a megfigyelő is radikálisan kettő, *ugyanakkor* egy és ugyanaz. A költő sokszor írt a hétköznapi tárgyak metamorfózisáról, melyek belekerülve a század poklába, a „kor betűformáivá” lettek. Arról is vallott, hogy a háború leplezte le igazán újra, mi is az éhség, a

szomjúság, a hideg, a testi kín. A modern költészet jellegadó áramlataival szemben, melyek a tapasztalati világgal meg nem elégedő lényegkeresésre vagy az alkotó, fölszabadított képzeletre építették értékrendjüket, Pilinszky költészete ismét az elemi, őseredeti szükségletekhez, az intellektualitás, a racionalitás előtti egzisztenciális tényekhez, adottságokhoz fordult. Nincs magasabb lényeg a *Francia fogoly*-ban, mint az éhség, az éhező, aki végül „ezt-azt, önmagát” s a beszélő szívét falná, ösztönösen, öntudatlanul. A vers nem is fukarkodik a nyers, naturalisztikus lejegyzésekkel. De ezek egy pillanatra sem nőnek fölébe az alaphelyzet tragikus, egyetemes igazságának.

A záró strófa – melyet a megelőző sorok lélegzetfojtó feszültséggel készítenek elő – immár a „halhatatlanná” nőtt éhség jelen idejét mondja ki, az öngyötres, a lelkiismeret-furdalás folyamatában szimbolikussá avatva az elpusztult lény egykori kínját. Áldozatul esni a szenvedőnek, akin nem segíthetünk; magunk ellen fordítani, pusztító erővé fokozni ínségét: ezeket a szövevényes, a köznapi életben mélyen a tudattalanba temetett érzéseket példátlan, vakító világossággal, igazsággal, a legvégső konklúzióig vezetve tárják föl a költemény záró sorai. Az alaktalan gyötrelmen, a tehetetlen együttérzésen csupán a tökéletes művészi formálás lesz úrrá. A *Francia fogoly* annak a versszerkesztésnek tökéletes modellje, amely a *Harmadnapon* verseinek korában jellemezte Pilinszky líráját. Egyenletes fokozással, a szemléleti és stilisztikai feszültség töretlen növelésével emelkedik a költemény a tragikus, a megrendítő sorsösszegzésig, egzisztenciális tanulásig.

PAYER IMRE

Esti ének

kirakatüvegek sötét mennyig érnek
néma próbababák azokon kinéznek
szfinx-tekintetükkel néznek engem, téged

szétszerelt végtelen sötét ragyogása
zúgó csendjét szórja káoszi utcára
szétszóródó pontok: a göncölök árja

kísértetes közök, sötétjén a térnek
remeg a mindenség, búra a hangzása
szilánkokban arcunk én-töröttesének

Paradicsomgettő

- kiáltvány -

Emberek! Nincs többé depresszió.
Itt a paradicsomgettő!
Az örömlistán a te neved is rajta van.
Ha kiesik innen,
csak üres lap, pucéran villogó képernyő.
Ha kiesel, odazuhansz,
ahol volt valami,
de már nincs semmi. Nem vagy.
Nagyon vigyázz! Élvezz! Hajrá! Ez parancs.

PAYER IMRE

Hideg, esős, estéli

Hideg, esős, estéli járda.
Ott ahol annyiszor veled.
Idegen alakokat látok az utca végén.
Fekete árnyak fekete esőben.
Hirtelen jobbra nézek.
Brigádnaplós irodára hasonlító,
áporodott levegőjű szoba
Ahol oly sokat voltunk.
Sietek tovább. Elöttem
átépítés miatt a forgalom lezárva,
Szemből a kocsik folyamatosan jönnek.
Az esőcseppek folyamatosan
hullnak a reflektorok fényében.
Egy pillanatra még visszanezék.
Érezem a gerincemben azt a lassító bizsergést.
Te már rég nem vagy. Sehol sem.
Akkor, a szürke délutánokon még lehetett tudni
mi van, hol van, mikor van...
Volt egy belső, egykedvű geometria.
Ma a rikító, mégis sötét
panorámán nem tudok eligazodni.
Csak megyek felé. Megyek. Rohanok.

FETYKÓ JUDIT

Adventi tűnődés

Kaskötő Istvánnak 2005 karácsonya előtt

Lassan Advent első hetének közepére érve
megrohan számtalan múltbéli karácsony emléke.
Kint a hó néha pilinkélget, s el is olvad nyomban,
fenn a hegyekben már talán megmarad szín-nyomokban,
s az emlékek egyre jönnek, mint messzi, vágott árnyak,
reményt adnak régi fénnel homályos téli tájnak.
Összehajol kopár dió, orgona, tamariszkusz,
ágaikon a hajnali dér, mint a csipke-mirtusz.
Hajnalban Rorátéra harangoznak, a hang telve
bizakodással, s míg beleérünk a fény-ünnepbe
átitatódik a jelen a múlttal. Kapaszodom:
s fog, ölel sok régi, emlékkép-tükör karácsonyom:
hajnalonta belesett a későn kelő téli nap,
megcsillantak a fenyő díszein a fénysugarak;
gyermekként még hittem: elég csak behunynom a szemem,
és mindjárt ott leszek —, ott, és igen, az már Betlehem...
Hol van már az igazi jászol, hol a csillag fénye,
s beengednének-e oda, időben visszaérve,
vagy csak a jámborok, a hívő mágusok, királyok
kiváltsága betérni, meglátni, mit a pásztorok?
— Kiutasítjuk házunkból, magunkból barátunkat,
s az eltérő hitekbe zárjuk végleg önmagunkat —
hol az az istálló, hová lett, hol a jászol,
s miért tűnt el a semmibe a három király, pásztor,
— felmerül számtalan hiánynak fojtó gondolata,
én, te, magunk akarjuk: legyen mindenki egymaga.

Csöndben fordul az év, hozza az ünnep üzenetét,
neked fényünnep, szilveszter konfettis éji képét,
nekem a születés s vele a szeretet reményét;
tudom; mást gondol, mást hisz, távolságot tart a másik,
— mindenki maga hitében ön-igazára vágyik —,
ám ezekben a hetekben naivan váraozom;
és gyermeki hittel most, ma megint hinni akarom:
ilyenkor, ebben az adventi előkészületben
megolvad a harag, a dac a távoli szívekben
s összerezegnek csak egy napra, egyetlen estére
az évvége, a fény, a karácsony szép ünnepére.
Ismét hó pilinkél, változnak kint egyre az árnyak
sejtelmes formát adva az egyhangú téli tájnak;
valahonnan diós-mákos kalács illatát érzem,
csak az emlék, a régi, az csalt meg, megint, egészen....
Várom. A nap egy pillanat, s végtelen csoda-várás,
jön egyre jön a tél, ünnep, s vele a napfordulás.
„Távoli tájban, abban a házban gyógyíts meg hited,
karácsony éjén, napforduló éjén magadért teszed.” —
írom üdvözlőlaponra. És kint a hó megeredt,
fehér tél-varázssal, hó-paplanba von várost, teret,
kristályból szótt fehér dunyha alá van a táj bebújva,
karácsony jön, évfordulás, elmúlik s fordul újra.

Betlehem – a Születés temploma

Fotó: SZENDY CSABA